অসমীয়া মহাভাৰত।

কৰ্ণপৰ্ব্ব।

কবিপ্ৰবৰ ৺বিদ্যা পঞ্চানন দ্বাৰা ৰচিত।

ইদানিং।

তাজী নিবাসী

শ্ৰীবিশ্বনাথ শৰ্ম্মা ঠাকুৰৰ দ্বাৰা সংগৃহীত

এবং

ডিব্ৰুগড় নিবাসী শ্ৰীগঙ্গাধৰ শৰ্ম্মা [illegible]

খাটনীয়াৰৰ দ্বাৰা প্ৰকাশিত।

১৯০৬।

সিটীজেন্‌ প্ৰেছত

শ্ৰীসুৰেশ চন্দ্ৰ বন্দ্যোপাধ্যায় দ্বাৰা ছপা হ'ল।

পাতনি।

ইতিপূৰ্ব্বে অসমীয়া মহাভাৰতৰ কেইবা খণ্ডও প্ৰকাশ গৈছে। "কৰ্ণপৰ্ব্ব" নামৰ এই পুথিখনী আমাৰ চকুৰ আ পৰাত তাক ছপাইবলৈ আনিবলৈ ইচ্ছা কৰি বহু পৰিশ্ৰমে তোলা হল, আহি পুথি খনী অতি প্ৰাচীন কালৰে লিখিত অস্পষ্ট আছিল, তাক সম্যক্ ৰূপে শুধৰাবলৈ আমাৰ এই ক্ষেত্ৰত জ্ঞানশক্তিৰ আমদানী কম। সেই হেতুকে যথাদৃষ্টং লিখিতং ইয়াকে সাৰ কৰা হল।

আহি পুথিৰ পৰা উদ্ধৃত কৰা হল হয়, কিন্তু অৰ্থাভা ইয়াক ছপা কৰাবলৈ অসমৰ্থ হৈ অনেক কাল এই পেলাই থৈছিলোঁ। পৰিশেষত ডিব্ৰুগড় নিবাসী পবিত্ৰতা জীবন শ্ৰীশ্ৰীযুক্ত গঙ্গাধৰ শৰ্ম্মা খাটনীয়াৰ ডাঙ্গৰীয়াই কৃপা এই পুথি খনা ছপোৱাৰ ভাৰ নিজে গ্ৰহণ কৰি আমাক উৎসাহিত এবং সবিশেষ অনুগৃহীত কৰিলে।

ডাঙ্গৰীয়াৰ এই কৃপাগুণত চিৰকালৰ নিমিত্তে কৃ থাকিলোঁ।

পৰিশেষত এই যেবিও লেখিব লগা হল যে এই পুথি বৰ্ণশুদ্ধি আদিচোৱাত ডিব্ৰুগড় নিবাসী বিখ্যাত পণ্ডিত পূ শ্ৰীযুক্ত শিবনাথ ভট্টাচাৰ্য্য মহাশয়ে মোক যথেষ্ট সহায় কৰি সেই বাবে উক্ত ডাঙ্গৰীয়াৰ ওচৰত এবাৰ নোৱাৰা ধাৰেৰে হৈ থাকিলোঁ অলমতি বিস্তৰেণ।

ডিব্ৰুগড়
এপ্ৰিল

শ্ৰীবিশ্বনাথ বৰঠাকুৰ সংগ্ৰাহক।

অসমীয়া মহাভাৰত

কৰ্ণ পৰ্ব্ব

নাৰায়ণং নমস্কৃত্য নৰঞ্চৈব নৰোত্তমং।
দেৱীং সৰস্বতীং ব্যাসং ততোজয় মুদীৰয়েৎ ॥

কৰ্ণক সেনাপতি কৰি কৌৰৱৰ যুদ্ধলৈ গমন ॥

পদ।

জয় জয় পৰম ঈশ্বৰ মোৰ গুৰু।
প্ৰভূ ভগৱন্ত ভকতৰ কল্পতৰু ॥
প্ৰণামো ভাৰতী ভগৱতী সৰস্বতী।
যাহাৰ প্ৰসন্নেহোৱে সুপ্ৰসন্ন মতি ॥ ১
এহিমতে গলাবাৰ্ত্ত কৰে সৰ্ব্বজনে।
শৈল্যেৰথ সাজিলেক পৰম যতনে ॥
মত্ত বেগৱন্ত চাৰি গোটা ঘোৰা আনি।
গলত জুঙালি দিয়া বান্ধিলেক টানি ॥
ব্যাঘ্ৰ চৰ্ম্ম জৰি দিলা শুদ্ধ সুবৰ্ণৰ।
দিলা ক্ষুদ্ৰ ঘণ্টা আৰি গলে ঘোটকৰ ॥

ঘাগৰ ঘুগুৰা বাজে সমস্তে গাৰত
শুক্লবর্ণ পতাকা আছিলা ওপৰত ॥ ৩
নানা অস্ত্রচয় থৈলা ওপৰে ৰথৰ।
পৰশু, মূষল, গদা, পৰিঘ, তোমৰ ॥
ডম্বৰু, ভূষণ্ডী, শূল, পৰশু, ত্রিশাল।
আনো নানা অস্ত্রসস্ত্র যতেক আছিল ॥ ৪
স্থানে স্থানে সব থৈলা শৈল্য নৰেশ্বৰ।
সাৰথি সহিতে আসে ৰথ যে কর্ণৰ ॥
ৰথ দেখি কর্ণৰ পৰম ৰঙ্গ মন।
শৈল্যক বোলন্ত তুমি সাৰথি সুজান ॥ ৫
নির্ম্মিলাহা ৰথ যেন দেৱৰ বিমান।
তুমি সম সাৰথি নাহিকে ত্রিভূবন ॥
ইন্দ্রৰ মাতলি যেন দাৰুক কৃষ্ণৰ।
মমাৰ তনয় দামোদৰ অর্জ্জুনৰ ॥ ৬
সেহিমতে সাৰথি হৈবাহা মোৰ ৰণে।
দুই ৰথ যুদ্ধত ৰথ ৰাখিবা যতনে ॥
ৰথ চক্র কৃষ্ণে যেন ৰাখে অর্জ্জুনৰ।
সেহিমতে তুমি ঘোৰা ৰাখিবা আমাৰ ॥ ৭
এহি বুলি সূর্য্যক চিন্তিলা হৃদয়ত।
নেপালিত ভৰি দিয়া চঢ়িলা ৰথত ॥

১, * ৰথৰ বিক্রাপি।।

বী- স্থানে বহিলন্ত ৰাধাৰ তনয়।
উদয় গিৰিত যেন সূৰ্য্যে প্ৰকাশয়॥ ৮
শৈল্যক বোলন্ত ৰথ ডাকিও সকালে।
কৃষ্ণ অৰ্জ্জুনক দেখা পাওঁ তৎকালে॥
যত বীৰগণ আছে কুৰু পাণ্ডৱৰ।
দেখোক যে -ঙ্গ আজি দুই ৰথ যুদ্ধৰ॥ ৯
যুধিষ্ঠীৰ ভীমক নগণো তৃণৱত।
মাদ্ৰি সূত দুই নোহে যুদ্ধত পাৰ্গত॥
মোৰ ছোট নসহয় সাত্যকি পাঞ্চাল।
পাণ্ডৱি দলত পশি লগাওঁ জঞ্জাল॥ ১০
কিন্তু ধনঞ্জয় বীৰ মহা ধনুৰ্দ্ধৰ।
কৰিবো দুই ৰথ যুদ্ধ লগে অৰ্জ্জুনৰ॥
কৃষ্ণ ধনঞ্জয়ক দেখাৱোঁ যম লোক।
শীঘ্ৰ কৰি ৰজা ৰথ খান ডাকিয়োক॥ ১১
কৰ্ণৰ বচন শুনি শৈল্য নৰেশ্বৰ।
বুলিবে লাগিলা দৰ্প শুনি বাৰম্বাৰ॥
হাতৰ কঙ্কণ কোনে দৰ্পণত চাৱে।
আপোনাৰ যশক আপুনি কোনে গাৱে॥
ক্ষেত্ৰক গৈলেসে জানি যাৰ যেন নয়।
হৰিণৰ জালে সিংহ বন্দি হুয়াছয়॥
থাকয় ছুৱাল যেন মাতৃৰ কোলাত।
চন্দ্ৰক ধৰিবে লাগি মেলে দুয়ো হাত॥ ১৩

সেহিমতে আশা তোৰ জানিলোঁ নিশ্চয়।
ঘৰে থাকি অৰ্জ্জুনক নিলি যমালয়॥
এহি বুলি ৰথ ডাকিলন্ত মহাবী।
অনন্তৰে পাইলা তযু পুত্ৰ মন্দিৰ॥ ১৪
কৰ্ণ আসি বাৰ দ্বাৰি জনাইলেক যাই।
দুৰ্য্যোধনে দুইকো পাছে নিলেক মতাই॥
ৰজাক প্ৰণাম কৰি বসিলা আগত।
কৰ্ণক দেখিয়া বৰ আনন্দ মনত॥ ১৫
আজি যুদ্ধে অৰ্জ্জুনক নিবে যমঘৰ।
মনে বোলে তেন নয় দেখোঁহো কৰ্ণৰ॥
শৈল্যক সাৰথি বুলিলেক দুৰ্য্যোধনে।
অনেক প্ৰশংসা কৰি মধুৰ বচনে॥ ১৬
অৰ্জ্জুনৰ সাৰথি যি মতে দামোদৰ।
সেহিমতে তুমিও আমাৰ নৰেশ্বৰ॥
সততে ৰাখিবা তুমি সমস্ত ভূমিত।
মোক মমা ভিন্ন নেদেখিবা কদাচিত॥ ১৭
কৃষ্ণত পৰম গহ যেন পাণ্ডুৰ।
সেহিমতে সাৰথি যে তুমিও কৰ্ণৰ॥
আজি মহা ঘোৰ যুদ্ধ হৈবেক নিশ্চয়।
নাজানো কাহাৰ জয় কাৰ পৰাজয়॥ ১৮
দুই ৰথ যুদ্ধক দেখিবেক সৰ্ব্বজনে।
আকাশত থাকি যুদ্ধ চাৱে দেৱ গণে॥

দেৱ-ঋষি ৰাজ-ঋষি ব্ৰহ্ম ঋষি যত।
তাৰায়োঁ চাহিবে যুদ্ধ থাকি আকাশত ॥ ১৯
এতেকে তোমাক মমা বোলোহোঁ সাৰথি।
কৰ্ণৰ ৰথক ৰাখিবাহা যত্ন কৰি ॥
নৃপতিৰ বাক্য শুনি মদ্ৰ অধিপতি।
অসন্তোষ মনে পাছে আছিলা নগাতি ॥ ২০
যি কিছু বুলিলা ৰাজা সবে সত্য হয়।
কিন্তু অহঙ্কাৰি অতি ৰাধাৰ তনয় ॥
পৰম ঈশ্বৰ হৰি জগত আধাৰ।
তাৰ সংহৰিবে মনে ভৈলা অৱতাৰ ॥ ২১
হেনয় কৃষ্ণক নিন্দা কৰিবেক কৰ্ণে।
তাক মই কেন মতে শুনিবোঁ শ্ৰৱণে ॥
নৰ ৰূপে অৱতাৰ ভৈলা ধনঞ্জয়।
যাহাৰ বীৰত্ব দেখি দেৱতাৰো ভয় ॥ ২২
নৰনাৰায়ণ কহি আছে ঋষিগণে।
তাসম্বাৰ নিন্দাক শুনিবে কোন জনে ॥
পূৰ্ব্বে যে তোমাত কহি আছো নৰেশ্বৰ।
নহৈবো সাৰথি মই কৰ্ণৰ ৰথৰ ॥ ২৩
আপুনি যুজিবো মই পাঞ্চো পাণ্ডৱক।
আনক সাৰথি কৰি দিওক কৰ্ণক ॥
ত্ৰৈলোক্যো সাৰথি মই বচনে তোমাৰ।
ক্ষমাচিতো নেৰিবোহোঁ ধৰ্ম্ম আপোনাৰ ॥ ২৪

সমস্তে জানাহা ৰাজা যাৰ যেন ধৰ্ম্ম।
লোকে নিন্দিবাৰ মই নকৰোঁ কৰ্ম্ম ॥
আপুনি দেখিছা তুমি কহিবোহোঁ কত ।
যিমতে কৃষ্ণৰ গতি মোৰো সেহি মত ॥ ২৫
ৰাখিবোঁ কৰ্ণক শঙ্কা এৰা দুৰ্য্যোধন ।
জয় পৰাজয় দুইবো দৈবে সে কাৰণ ॥
শৈল্যাৰ বচন শুনি তনয় তোমাৰ ।
ৰথত চৰিলা অতি কৰি চমৎকাৰ ॥ ২৬
শৈল্যে সমন্বিতে কৰ্ণ চৰিলা ৰথত ।
যুদ্ধক উৎসাহ অতি আনন্দ মনত ॥
অসংখ্যাত হয়, হস্তি, ৰথ, সেনাচয় ।
নৃপতিক আগ কৰি মহাৰঙ্গে যায় ॥ ২৭
লোকত মণ্ডল কৰি শৈল্য নৰেশ্বৰ ।
মহাবেগে ৰথ ডাকি নিলা ৰাধেয়ৰ ॥
সৈন্ধৱ দেশৰ ঘোৰা পবন সঞ্চাৰ ।
মহাবেগে চলে ৰথ কৰি চমৎকাৰ ॥ ২৮
হস্তিসৱ চলে যেন শৃঙ্গল পৰ্ব্বত ।
গলে গজঘণ্টা অতিসয় ময় মত্ত ॥
শুক্লমেঘ খণ্ড যেন আকাশত জ্বলে ।
ফৰিঙ্গা উৰাই যেন গগণ মণ্ডলে ॥ ২৯
পূৰ্ণিমা [illegible] যেন জ্বলে চন্দ্ৰ আতি ।
প্ৰচণ্ড [illegible]প যেন চলে খগপতি ॥

সেহিমতে যত লোকো সৰ্ব্ব সেনাচয় ।
আছোক মনুষ্য দেৱতাৰো লাগে ভয় ॥ ৩০
হেন পক্ষিচ্ছাদে চালে ৰাজা দুৰ্য্যোধন ।
দেৱতাৰ মধ্যে যেন সহস্ৰলোচন ॥
কটাক্ষণে পাইলা যম ভ্ৰমৰ ওচৰ ।
পৰি আছে হয় কুঞ্জৰ পদা নিৰন্তৰ ॥ ৩১
মৃতকৰ সব সাৰে বাপিয়া আছয় ।
ভূত প্ৰেত পিশাচিনী আনন্দ কৰয় ॥
মদ্য মাংস খায়া চালে পিন্ধয় গাত্ৰত ।
নানা খেলা কৰি যায় আনন্দ মনত ॥ ৩২
হেনয় স্থানক পায়া ৰাধাৰ তনয় ।
নিৰ্ম্মিলন্ত বেহু খান পৰম দুৰ্জ্জয় ॥
চতুঃ পাশ্ব বেহু খান পৰম গম্ভীৰ ।
স্থানে স্থানে নিয়োজিলা বৰ বৰ বীৰ ॥ ৩৩
দক্ষিণক অশ্বত্থামা বীৰক স্থাপিলা ।
কলিঙ্গ দেশৰ সেনাগণ লগে দিলা ॥
কৃপক থৈলন্ত কৰ্ণে ব্যুহৰ বামত ।
ম্লেচ্ছ সেনাগণ দিলা তাহাৰ লগত ॥ ৩৪
শকট মধ্যত কৃতবৰ্ম্মাক স্থাপিলা ।
অসংখ্যাত ঘোটক তাহাৰ লগে দিলা ॥
চতুঃপাশ্বে ৰথচয় ৰাখি মহামতি ।
ৰক্ষি সব স্থানে স্থানে থৈলা সেনাপতি ॥ ৩৫

কাম্বোজ দলক নিয়োজিয়া বীৰে দিলা।
দুৰ্য্যোধন নৃপতিক পাছত ৰাখিলা ॥
আৱৰি ৰহিলা হস্তী, ঘোৰা, সেনাগণ।
ৰালিচত আউজি বসিলা দুৰ্যোধন ॥ ৩৬
অৱশেষ ভাতৃগণ আছালেক যত।
সমস্তে ৰহিলা শ্ৰেষ্ঠ ভাতৃ লগত ॥
দুই ৰথ যুদ্ধৰ ৰঙ্গ চাহিবাক মনে।
সবে বীৰগণ বসিলেক স্থানে স্থানে ॥ ৩৭
সঞ্জয় বদতি ৰাজা কহিলোঁ সকল।
যেন ব্যূহ নিৰ্ম্মিলেক কৰ্ণ মহাবল ॥
এবে পাণ্ডৱৰ কথা শুনা একমনে।
বোলা ৰাম ৰাম ভণে বিদ্যা পঞ্চাননে ॥ ৩৮

ছবি।

যুধিষ্ঠীৰৰ প্ৰাতঃকৃত্য ॥

শুনা ৰাজা এক মনে, কি কৰিলে পাণ্ডুসবে,
তাক মই কহিবো নিশ্চয়।
নটে ভাটে গীত গায়, মুহূৰ্ত্ত ৰাত্ৰিৰ যায়,
নৃপতিক প্ৰবোধ কৰয় ॥

ছাত্রিশ বাজনা যত, বাজে সবে নানামত,
তিনি লোক শবদে পুৰিলা।
নিশা কাল অৱশেষে, দিবাকৰ পূৰ্ব্ব দিশে,
উদয়গিৰিত দেখা দিলা॥ ৩৯
অনন্তৰে যুধিষ্ঠীৰ, শয্যা চাৰি মহাবীৰ,
বসিলন্ত বিমল আসনে।
প্ৰভাতৰ কৰ্ম্ম যত, কৰি ৰাজা সমাপত,
কৃষ্ণক চিন্তিলা এক মনে॥
সুবৰ্ণ কলস ভৰি, লোকে যতন কৰি,
আনি দিলা সুগন্ধিত জল।
যিমতে শাস্ত্ৰৰ নিতি, সেহিমতে মহামতি
স্নান কৰিলন্ত মহাবল॥ ৪০
সন্ধ্যা অৱসান কৰি, গোবিন্দক মনে স্মৰি,
কৰিলন্ত সূৰ্য্যক যে ধ্যান।
ধৌত বস্ত্ৰ তিনিখান, কৰি ৰাজা পৰিধান,
প্ৰবেশিলা পূজাৰ ভৱন॥
মাধৱক কৰি পূজা, অনন্তৰে ধৰ্ম্ম ৰাজা,
পুৰাণ শুনিলা এক মনে।
হাতে কুশ ফুল ধৰি, বিপ্ৰ বেদধ্বনি কৰি,
আশীৰ্ব্বাদ দিলা জনে জনে॥ ৪১
পাছে ৰাজা যুধিষ্ঠীৰে, সমস্তকে একেবাৰে,
কৰযোৰে প্ৰণাম কৰিলা।

এক এক পোৰা স্বৰ্ণে, গায়ে গায়ে দ্বিজগণে,
পৰম আনন্দে ৰাজা দিলা ॥
বিপ্ৰক বিদায় কৰি, মুনিন্দ্ৰ ব্ৰতক ধৰি,
কৰিলন্ত হবিষে ভোজন ।
সিটো বস্ত্ৰ পৰিত্যাগ, কৰি পাছে মহাভাগ,
পিন্ধিলন্ত দেৱাঙ্গ বসন ॥ ৪২
চিন্তামণি শৰীৰত, নানা মণি মৰকত,
প্ৰকাশ কৰন্ত নিৰন্তৰ ।
ৰত্নময় সিংহাসন, অতিবৰ বিতোপণ,
বসিলন্ত তাতে নৰেশ্বৰ ॥
মুৰৰ ওপৰে পাছে, শ্বেত চত্ৰ ধৰি আছে,
দুই পাসে চামৰ বিঞ্চই ।
আনো নানা ৰজাগণ, সতত মাগধগণ,
নৃপতিৰ গুণ বখানই ॥ ৪৩
হুয়া সবে কুতুহল, কাশি ৰাজা মহাবল,
ম্লেচ্ছ আদি যতেক নৃপতি ।
ধৰ্ম্মক প্ৰণাম কৰি, বসিলন্ত সাৰী সাৰী,
শুদ্ধ যে একান্ত যাৰ মতি ॥
ভীমসেন মাদ্ৰি সূত, চলি গৈলা মহাদ্ভুত,
নৃপতিক কৰি নমস্কাৰ ।
তিনি ভাই একঠাই, বামত বসিলা যাই,
নিশঙ্ক হৃদয় মন যাৰ ॥ ৪৪

অনন্তৰে সেহি নিশি, অৰ্জ্জুন সহিতে বসি,
কৰিলন্ত কৃষ্ণে আলোচন।
কর্ণ সেনাপতি যাৰ, পৰাজয় নাহি তাৰ,
যুদ্ধে যেন দেখি হুতাশন॥
সাৰথিৰ যেন কৰ্ম্ম, ৰথ ৰাখিবাৰ ধৰ্ম্ম,
সবে জানৈ মদ্রক নৃপতি।
পঞ্চাননে বোলে সাৰ, তুমি বিনে নাহি আৰ,
পাণ্ডৱগণৰ যদুপতি॥ ৪৫

পদ।

যুধিষ্ঠীৰৰ খেদ, আৰু শ্ৰীকৃষ্ণৰ বুজনি॥

সঞ্জয় বদতি কথা শুনা নৰেশ্বৰ।
অৰ্জ্জুনৰ সিথানে বসিলা গদাধৰ॥
অৰ্জ্জুনক সম্বোধি মাতিলা নাৰায়ণ।
কেনমতে হৈবে সখি কালিকাৰ ৰণ॥ ৪৬
জগতে বিদিত ৰাধাসূত মহাবল।
যাৰ পয়োভৰে বসুমতী যাই তল॥
মহাবলৱন্ত ৰণে পণ্ডিত সুজান।
বীৰগণ মধ্যে যাৰ পৰ নাহি আন॥ ৪৭

দৃঢ়মুঠি লঘুহস্ত বিদুৰ *ভেদনে।
পৰশুৰামত শৰ শিখি আছে কৰ্ণে॥
যাৰ শৰ পায়া সখি দেৱতাৰো ভয়।
যেন কাল মহাঘোৰ বেহুক নিৰ্ম্ময়॥ ৪৮
কৰ্ণ বৈকৰ্ণ কালি প্ৰাণ উচৰ্গিয়া।
হেন জানি সখি তুমি সাবধান হোৱা॥
মহাৰথী শৈল্য ৰজা সাৰথি সুজান।
কৰ্ণৰ ৰথৰ গতি বায়ুৰ সমান॥ ৪৯
পৰ্ব্বতক ভেদিবাক পাৰে যাৰ বাণে।
মহাধনুৰ্দ্ধৰ যাত পৰে নাহি আনে॥
শৰচয় পৰে যেন বজ্ৰৰ সমানে।
হেনয় কৰ্ণক তুমি কি কৰিবা ৰণে॥ ৫০
পৰম গম্ভীৰ গতি যেন সাগৰৰ।
প্ৰচণ্ড প্ৰতাপ গতি যেন আদিত্যৰ॥
বায়ুৰ যেন নৰগতি সূৰ্য্য মণ্ডলৰ।
তদ্ৰূপ ৰথৰ গতি জানে মদ্ৰেশ্বৰ॥ ৫১
ৰথচক্ৰ গতি পৃথিবীত নসহয়।
বেগত হেনয় দেখি আকাশে উৰয়॥
আপুনিয়ো মহাৰথী মহাধনুৰ্দ্ধৰ।
হেন শৈল্য সাৰথি হৈলেক ৰাধেয়ৰ॥ ৫২

---

১ * বিজুলী নিচিনা ধৰৈকে পা ছুঁৱাহ।

এতেকে জানিবা তাৰ নাহি পৰাভৱ ।
তোমাৰ আগত সখি কহিলো নিশ্চয় ॥
কৃষ্ণৰ বচন শুনি বীৰ চুড়ামণি ।
কতোক্ষণ নমাতি আছিলা মনে গুণি ॥ ৫৩
অৰ্জ্জুনে বোলন্ত শুনিয়োক দামোদৰ ।
মইতো জানোহোঁ কৰ্ণ মহাধনুৰ্দ্ধৰ ॥
মহা দৃঢ়মুষ্টি বীৰ ধৰ্ম্মক জানয় ।
যাৰ শৰে পৰ্ব্বতৰো শৃঙ্গক ভেদয় ॥ ৫৪
তথাপি তোমাৰ প্ৰভো চৰণ প্ৰসাদে ।
নপাইবেক অৰ্জ্জুনক একোয়ে প্ৰমাদে ॥
বধিবোঁ কৰ্ণক মই এতেকে সৰ্ব্বথা ।
মোৰ বাক্য কদাচিতো নুহিবেক বৃথা ॥ ৫৫
আপুনি হৈলাহা মোৰ ৰথৰ সহায় ।
তাৰ কদাচিতো নাহিকন্ত পৰা জয় ॥
হেন কথা মাতে মহানিশি আসি ভৈলা ।
অনন্তৰে কৃষ্ণে নিজ মন্দিৰক গৈলা ॥ ৫৬
অৰুণ উদয়ে উঠি দেব নাৰায়ণ ।
দাৰুকক মাতি হেন বুলিলা বচন ॥
[সব্য, সুগ্ৰিবক, মেঘ, পুষ্পবলাহক,] । ১
সাঁজিয়োক ৰথে মোৰ চাৰিও ঘোটক ॥ ৫৭

---

১ ৰথৰ ঘোৰাৰ নাম ॥

কৰ্ণ শৰে ঘোৰ যেবে পৰে অৰ্জ্জুনৰ।
এহি ৰথে চৰি আমি কৰিবো সমৰ ॥
এহি বুলি যদুপতি কৰিলন্ত স্নান।
দাৰুকে সাজিলা ৰথ দেৱৰ বিমান ॥ ৫৮
নানা অস্ত্র সস্ত্র সব থৈলা ঠাই ঠাই।
যাক যেতিক্ষণে চাৰে তাক যেন পাই ॥
প্ৰভাতৰ কৰ্ম্ম হৰি কৰি সমাপত।
পিন্ধিলেক পীত বস্ত্র শ্যাম শৰীৰত ॥ ৫৯
কৱচ, কুণ্ডল মাথে কিৰীটি উজ্জ্বল।
সহস্ৰেক সূৰ্য্যসম প্ৰকাশ নিৰ্ম্মল ॥
নানা মনি ৰত্নে দেহা কৰি জাতিস্কাৰ।
অনন্তৰে অৰ্জ্জুন শিবিৰে গয়ো সাৰ ॥ ৬০
অৰ্জ্জুন, সাত্যকি, ধৃষ্টদ্যুম্ন মহাবীৰ।
কৃষ্ণে সমন্বিতে গৈলা ৰজাৰ মন্দিৰ ॥
দিব্য সিংহাসনে বসি আছে যুধিষ্ঠীৰ।
নক্ষত্ৰৰ মাজে যেন শশী পূৰ্ণিমাৰ ॥ ৬১
প্ৰণাম কৰিলা নৃপতিৰ চৰণত।
সাত্যকি, পঞ্চাল বসিলেক দক্ষিণত ॥
ৰজাক প্ৰণামি ধনঞ্জয়, নাৰায়ণ।
নৃপতিৰ আগত বসিলা ৰঙ্গমন ॥ ৬২
যত বীৰগন বসি আছে পাণ্ডৱৰ।
সবে মহাৰথী আৰু মহাধনুৰ্দ্ধৰ ॥

* মাথে টোপ সবাহার গাৱত সন্নাহ। ১
হাতে ধনু ধৰি কৰে যুদ্ধক উৎসাহ ॥ ৬৩
হৈবে দুই ৰথ যুদ্ধ কৰ্ণ অর্জ্জুনৰ।
আমিও কৰিবোঁ যুদ্ধ লগে কৌৰৱৰ ॥
এহিমতে কৰে সবে আটোপ টঙ্কাৰ।
শুনা ধৃতৰাষ্ট্ৰ আবে কথা আত পৰ ॥ ৬৪
সেহি সময়তে উপগত চৰগণ।
নৃপতিৰ আগে কহে সব বিৱৰণ ॥
চতুৰ্পন্থ ব্যেহু যেন কৰ্ণে বিৰচিলা।
চৰমুখে যুধিষ্ঠীৰ সকলে শুনিলা ॥ ৬৫
তাক শুনি মহাৰাজ পাণ্ডুৰ সন্ততি।
মাধৱক বোলয় শুনিয়ো যদুপতি ॥
কৰ্ণে নিৰ্ম্মিলেক ব্যেহু পৰমদুৰ্জ্জয়।
তাক শুনি মোৰ মনে ভৈল মহাভয় ॥ ৬৬
মহাবলৱন্ত কৰ্ণ মহাধনুৰ্দ্ধৰ।
মহাতেজৱন্ত যাক নাহি পটন্তৰ ॥
তাতে গহ কৰি আছে ৰজা দুৰ্য্যোধন।
সমস্তকে নিবাৰিবে কৰি ঘোৰৰণ ॥ ৬৭
কৰিবেক দ্বৈৰথ যুদ্ধ কৰ্ণ ধনঞ্জয়।
ধনঞ্জয় জিনে কিম্বা কৰ্ণ মহাশয় ॥

যেন যুদ্ধ ভৈল পূৰ্ব্বে বলি বাসৱৰ ।
সেহি মতে যুদ্ধ আজি কৰ্ণ, অৰ্জ্জুনৰ ॥ ৬৮
তাক শুমৰন্তে মোৰ স্থিৰ নোহে চিত্ত ।
প্ৰতিজ্ঞা কৰিয়া কৰ্ণে আছয় পূৰ্ব্বত ॥
অৰ্জ্জুনক বধিবোহোঁ দ্বৈৰথ যুদ্ধত ।
হেন অঙ্গীকাৰ কৰ্ণে কৰিছে পূৰ্ব্বত ॥ ৬৯
সেহি অঙ্গীকাৰ আজি পুৰিবেক ৰণে ।
সিকাৰণে শঙ্কা মোৰ নুগুচয় মনে ॥
কৰ্ণ জীৱ মানে মোৰ নাহিকে জয়ন্তী ।
জীৱনত নাই আশা কহিলো সম্প্ৰতি ॥ ৭০
কৰ্ণ নিপাতিলে ৰাজ্য অৱিকলে পাই ।
চিন্তিয়োঁ মাধৱ কৰ্ণ বধৰ উপাই ॥
যেহি মত শৈল্য তাক জানা দামোদৰ ।
ৰথৰ যতেক গতি জানে মদ্ৰেশ্বৰ ॥ ৭১
সুপৰ্ণ ৰাজাত শিখি আছয় সকল ।
এতেকে জানিবা শৈল্য ৰথত কুশল ॥
কদাচিতো নছাৰিবো আপোনাৰ কক্ষা ।
সদায় কৰ্ণক ৰণে কৰিবেক ৰক্ষা ॥ ৭২
যতেক সাৰথি মানে আছয় ৰথৰ ।
জানিবা শৈল্যৰ কেহো নাহি সমশৰ ॥
হেন শৈল্যৰাজা ভৈলা যাহাৰ সাৰথি ।
মহাবলৱন্ত কৰ্ণ যাৰ ভৈলা ৰথি ॥ ৭৩

এত্তেকে কিমতে তাৰ হৈবে পৰাজয়।
সদায় নুগুছে মোৰ মনৰ শংসয় ॥
তুমি বিনে আমাৰ নাহিকে আন গতি।
নানা আপদত ৰাখি আছা যদুপতি ॥ ৭৪
আজিৰ শঙ্কট মিলি আছে গুৰুতৰ।
তুমি যদি জয় প্ৰভো সাধা অৰ্জ্জুনৰ ॥
তেবেজানোঁ যুদ্ধে জিনিবেক ৰাধেয়ক।
তযু চৰণত সমৰ্পিলো অৰ্জ্জুনক ॥ ৭৫
তোমাৰেসে দাস প্ৰভো ভৈল চূড়ামণি।
জয় পৰাজয় কাৰ চাওঁ মনে গুনি ॥
নৰসিংহে যিমতে ৰাখিলা প্ৰহ্লাদক।
সেহিমতে তুমিয়ো ৰাখিবা অৰ্জ্জুনক ॥ ৭৬
আনো নানা বাক্য ৰাজা বুলিলা বিস্তৰ।
একমনে শুনি আছিলন্ত দামোদৰ ॥
মাধৱে বোলন্ত শুনিয়োক নৰেশ্বৰ।
কৈত শুনি আছা পৰাজয় অৰ্জ্জুনৰ ॥ ৭৭
কৈসানি শুনিছা সাতো সাগৰ শুখাই।
মেৰু যে মন্দৰ কিম্বা পাতালক যাই ॥
যদি বেগ শান্ত হৱে ১ বৈনতাপুত্ৰৰ।
অগনি শীতল, তেজ গুছে আদিত্যৰ ॥ ৭৮

বেগ্যাৰ লৰা।

তেবে জানা অর্জ্জুনৰ হৰে পৰাজয়।
তোমাৰ আগত সদা কহিলো নিশ্চয়॥
এহি ধনঞ্জয় বীৰ মহা ধনুৰ্দ্ধৰ।
আৰু মই সহায় আছোহোঁ অৰ্জ্জুনৰ॥৭৯
তথাপিতো সঙ্কা আছে তোমাৰ মনত।
দেখা আজি কেন হোৱে দ্বৈৰথ যুদ্ধত॥
বধিব কর্ণক ধনঞ্জয়ে ঘোৰ ৰণে।
ৰথে বসি যুদ্ধ চাহি থাকা ৰঙ্গ মনে॥ ৮০
ৰাজাৰ বচন আৰু বাক্য মাধৱৰ।
তাক শুনি আছিলা অৰ্জ্জুন ধনুৰ্দ্ধৰ॥
ঘৃত পায়া যেন জ্বলিলেক হুতাশন।
নৃপতিক চায়া পাছে বুলিলা বচন॥ ৮১
গুৰু গোপালৰ পদ ধৰি এক মনে।
বোলা ৰাম ৰাম ভণে বিদ্যা পঞ্চাননে॥

যুধিষ্ঠীৰক অৰ্জ্জুনে অভয় দিয়ে।

লেছাৰী।

শুনা ৰাজা যুধিষ্ঠীৰ, মনে নকৰিবা ভয়,
তিনিও লোকত মই বীৰ ধনঞ্জয়।
মোক ৰণে জিনিবাক, নতু দেখো হেন বীৰ,
ধনুধৰি মোৰ আগে কোন হৈবে স্থিৰ॥ ৮২

লক্ষেক ৰজাক জিনি, ৰঙ্গে কৃষ্ণাক লভিলো,
সৰ্প ৰজা বাসুকীৰ ভগ্নিক হৰিলো ।
ইন্দ্ৰৰ খাণ্ডৱ বন, দহিলোহো ৰঙ্গ মন,
ত্ৰিদশ দেৱক জিনিলোহো ঘোৰ ৰণে ॥
অস্ত্ৰ শিকি বাক গৈলো, যথা আছে গিৰীশ্বৰ,
বাহু যুদ্ধে তুষিলোহোঁ ইষ্ট দেৱ হৰ ।
স্বৰ্গে যাই বাসৱৰ, অৰ্দ্ধাসনে বসিলোহোঁ,
নিবাত কৱচ ঘোৰ সমৰে বধিলোঁ ॥ ৮৩
দেৱ দত্ত শঙ্খ গোট, আৰু কিৰীটি মাথাৰ,
দিলা দেৱৰাজে মোক কৰি সমাদৰ ।
উত্তৰা, সহিতে মই, এক ৰথে চলি যাই,
কৌৰৱক জিনি পালটিলো বাহু ৰাই ॥
ভীষ্ম, দ্ৰোণ, দ্ৰৌণি, কৰ্ণ, কৃপ, শাল্ব, কৃতবৰ্ম্মা,
বিন্দু, অনুবিন্দ, দুই নৃপতি সুশৰ্ম্মা ।
মাধৱৰ পাদ পদ্ম, ধৰি মই হৃদয়ত,
সবাকো জিনিলো মই ঘোৰ সমৰত ॥ ৮৪
কৌৰৱ দলত গই, প্ৰবেশিবোঁ হুতাশন,
দ্বৈৰথ যুদ্ধৰ ৰঙ্গ দেখোক সৰ্ব্বজন ।
গুৰু গোপালৰ পাদ, পদ্ম ধৰি মনে,
বোলা ৰাম ৰাম ভণে বিদ্যা পঞ্চাননে ॥

পদ।

পাণ্ডৱৰ যুদ্ধে যাত্ৰা।

সঞ্জয় বদতি ৰাজা শুনা একমনে।
অৰ্জ্জুনৰ বাক্য শুনি সভাসদগণে ॥ ৮৫
বুলিলা বচন সবে নৃপতিক চাই।
অৰ্জ্জুন সমান বীৰ ত্ৰিজগতে নাই ॥
দৃঢ় মুষ্ঠী লঘুহস্ত বিদূৰ ভেদন।
সমৰত দেখি যেন সহস্ৰ লোচন ॥ ৮৬
প্ৰচণ্ড কোদণ্ড ধৰি ৰথৰ ওপৰে।
নানা বিধ শৰ হানে যেন বজ্ৰ ধৰে ॥
আপুনি দেখিছা আমি কহিবোহোঁ কিক।
গন্ধৰ্ব্বে বান্ধিয়া নিলে কুৰু নৃপতিক ॥ ৮৭
একেশ্বৰে বৃহন্নলা যাই আকাশক।
আনিলা ৰাজাক ৰণ জিনি গন্ধৰ্ব্বক ॥
হেন ধনঞ্জয় বীৰ আছে বিদ্যমানে।
মিছা কাজে দদা অসন্তোষ কৰা কেনে ॥ ৮৮
দুইৰথ যুদ্ধে জিনিবেক ৰাধেয়ক।
কদাচিতো কৰ্ণ সম নহে অৰ্জ্জুনক ॥
তাসম্বাৰ বচন শুনিয়া যুধিষ্ঠীৰ।
দুখ চিন্তা এৰি ভৈল শান্ত কলেৱৰ ॥ ৮৯

বুলিলা বচন সবে নৃপতিক চাই
ময়ো জানোঁ অৰ্জ্জুন সমান বীৰ নাই ॥
তথাপিতো শঙ্কা মোৰ মুগুছয় মনে।
একেশ্বৰে ৰাধেয়ক যুজিবে অৰ্জ্জুনে ॥ ৯০
দ্বৈৰথ যুদ্ধত আন নহিবে সহাই।
তুমি আমি সবে থাকিবোহোঁ ৰঙ্গ চাই ॥
এহি বুলি মাধৱক বুলিলা বচন।
শুনিয়োক প্ৰভুদেৱ দৈৱকী নন্দন ॥ ৯১
যুদ্ধৰ সময় হৈল উঠিয়ো সকালে।
পাৰ্থ সমন্বিতে চলি যাওক সকলে ॥
ধৃষ্টদ্যুম্ন বীৰক বুলিলা যুধিষ্ঠিৰ।
ৰণ ধৰণীক চলি যায়ো মহাবীৰ ॥ ৯২
কৰ্ণে পাতি আছে চতুৰ্পন্থ ব্যুহখান।
অৰ্দ্ধচন্দ্ৰ ব্যুহ মোৰ কৰিও নিৰ্ম্মান ॥
নৃপতিৰ বচন শুনিয়া মহাবলী।
ভীম সমন্বিতে দুয়োজন গৈলা চলি ॥ ৯৩
ৰাজাত বিদাই লৈয়া গৈলা যত বীৰ।
মহাগৰ্ব্ব কৰে সবে চৰি ৰথোপৰ ॥
কতো ৰথে, গজে কতো ৰথৰ ওপৰে।
অৰ্জ্জুনক চাহিয়া ৰহিলা বহিৰ্দ্বাৰে ॥ ৯৪
কৃষ্ণ ধনঞ্জয় দুয়ো ৰাজাক নমিলা।
মাথে হাত দিয়া ধৰ্ম্মে আশীৰ্ব্বাদ দিলা ॥

হুয়োক বিজয়ী বাপু আজিকাৰ ৰণে।
এহি বুলি দিব্য মালা দিলা ৰঙ্গ মনে॥ ৯৪
জম্বুৰত্ন মণি গোট যেন দিবাকৰ।
পৰম আনন্দে গলে দিলা অৰ্জ্জুনৰ॥
প্ৰসাদক পায়া ধনঞ্জয় ৰঙ্গ ভৈলা।
অনন্তৰে তুয়ো যাই ৰথত চৰিলা॥ ৯৬
দ্ৰৌপদীয়ে দেখিলা অৰ্জ্জুন আসিলন্ত।
আথেবেথে সতী সুমঙ্গল কৰিলন্ত॥
পূৰ্ণঘট থাপিলন্ত শুদ্ধ সুবৰ্ণৰ।
দিলা আমদালি আনি ঘটৰ ওপৰ॥ ৯৭
আলি পদূলিক সবে চন্দনে লিপিলা।
তাৰ ওপৰত নাৰিকল ফল দিলা॥
ঘটৰ ওপৰে দিলা সুবৰ্ণৰ মালা।
হাতে মালা ধৰিয়া ৰহিলা বৰবালা॥ ৯৮
অপস্থিতা যতেক ব্ৰাহ্মণ কন্যাগণ।
উৰুলি জোকাৰ সবে দিলা ৰঙ্গমন॥
দূৰ্ব্বাক্ষত সিঞ্চিলেক অৰ্জ্জুনৰ শিৰে।
হাতে মালা ধৰি সতী মাতে ধীৰে ধীৰে॥ ৯৯
যিটো সুমঙ্গলে দেৱে অসুৰ জিনিলা।
যিটো শুভক্ষণে মহাদেৱক তুষিলা॥
কাল কুঞ্জ নিপাট বধিলা যিটোক্ষণে।
সেহি শুভক্ষণ হৈয়ো আজুকাৰ ৰণে॥ ১০০

এহি বুলি দ্রৌপদী কৰিলা আশীর্ব্বাদ।
নপাইবেক শোকে মোক একোয়ে প্রমাদ॥
হেন সুমঙ্গলে গৈলা বাহিৰ দ্বাৰক।
বীৰগণে দেখিলেক কৃষ্ণ অৰ্জ্জুনক॥ ১০১
বীৰ লক্ষী গোটে আতিশয় প্রকাশয়।
সবে বোলে আজি অৰ্জ্জুনৰ হৈক জয়॥
অনন্তৰে ভকত বৎসল দেৱ হৰি।
ৰথে চৰি ঘোৰাৰ ধৰিলা বাঘ জৰি॥ ১০২
হৰিবাক লাগি পৃথিবীৰ মহাভাৰ।
সিকাৰণে যদুকুলে ভৈলা অৱতাৰ॥
অৰ্জ্জুনৰ হাতে কতো ভীমৰ হাতত।
আপুনিয়ো অনেক বধিলা সংগ্রামত॥ ১০৩
উপায়ে মৰাইলা আপোনাৰ ভাগিনক।
সদুপায়ে ক্ষয় হৰি কৰিলা দুষ্টক॥
যদি আতি নিন্দিত সাৰথী কৰ্ম্ম হয়।
তথাপি ভক্তৰ অৰ্থে কৰা কৃপাময়॥ ১০৪
সন্তক ৰাখিয়া দুষ্টক সংহাৰন্ত।
এহি হেতু ভৈলা অৱতাৰ ভগবন্ত॥
অৰ্জ্জুনৰ সাৰথী আপুনি ভৈলা হৰি।
সি কাৰণে যদুকুলে আছে অৱতৰি॥ ১০৫
গুৰু গোপালৰ পাদ পদ্ম ধৰি মনে।
বোলা ৰাম ৰাম ভণে বিদ্যা পঞ্চাননে॥

শ্ৰীকৃষ্ণ আৰু অৰ্জ্জুনৰ যাত্ৰা ॥

পদ—কোপে ধনঞ্জয় সংগ্ৰাম সাজে।
ছত্ৰিশ বাজনা একত্ৰে বাজে ॥ ১০৬
প্ৰচণ্ড কোদণ্ড গাণ্ডীব হাতে।
নানা মণি ৰত্ন প্ৰকাশে তাতে ॥
সংগ্ৰাম সাজে বীৰ চূড়ামণি।
দশো দিশে শুনি মঙ্গল ধ্বনি ॥ ১০৭
সুবৰ্ণৰ সূৰ্য্য জ্বলে আকাশত।
হেনয় ১ সন্নাহা শোভয় গাৱত ॥
ৰত্নৰ কুণ্ডলে প্ৰকাশে গণ্ড।
প্ৰজ্বলিত যেন অগণি খণ্ড ॥ ১০৮
হয়, হস্তী, ৰথ, সেনাৰ ভৰে।
পলাই নাগ, নৰ জীৱন ডৰে ॥
কাম্পে বসুমতী ধৰণী ধৰ।
ধূলায়ে আন্ধাৰ ভৈল অম্বৰ ॥ ১০৯
পাণ্ডৱৰ সেনা সবে প্ৰচণ্ড।
জ্বলি আছে যেন অগণি কুণ্ড ॥
পৰশু, পাট্টিশ, গদা, ত্ৰিশূল।
শকতি, তম্বৰু, ভূষণ্ডী, শূল ॥ ১১০

---

১ কৱচ।

নিমিসেকে ৰণ ধৰণী পাই।
ৰাখিলা ৰথ দেৱ যদুৰাই ॥
গুৰু গোপালক ধৰিয়া মনে।
দুইৰথ যুদ্ধ ভনে পঞ্চাননে॥ ১১৪ ॥

(কুৰু পাণ্ডবৰ যুদ্ধ)

সঞ্জয় বদতি ৰাজা শুনা একমনে।
পাছে কি কৰিলা পাণ্ডবৰ বীৰগণে ॥
ভীমসেন যুযুধান পাঞ্চাল অপৰ।
হয় হস্তি সেনাগণ যত পাণ্ডৱৰ॥ ১১৫ ॥

নানা অস্ত্র ধৰি ৰূপক জম্পে।
ভয়ে বিপক্ষৰ হৃদয় কম্পে॥
পতাকা দণ্ড ছত্ৰ ঠাই ঠাই।
যেন ৰাজ হংস গগণে যাই॥ ১১১
বসিয়া ৰথে বীৰ ধনঞ্জয়।
নিশঙ্ক হৃদয় নাহিকে ভয়॥
বানৰ ধ্বজৰ শুনি আটাস।
ত্ৰিভুবন লোক ভয়ে তৰাস॥ ১১২
বীৰ চূড়ামণি চলিলা ৰণে।
দুন্দুভি বায়ে গন্ধৰ্ব্ব গণে॥
ডাকিলা ৰথ দেব শ্ৰীপতি।
ভূমি এৰি কৰে আকাশে গতি॥ ১১৩
ধৰ্ম্ম ৰাজা সমন্বিতে শীঘ্ৰগতি যাই।
একত্ৰে ৰহিলা সবে ৰণ স্থল পাই॥
ডেৰ প্ৰহৰৰ পথ জুৰি সেনাগন।
যুদ্ধক উৎসাহে ৰহিলেক ৰথীগণ॥ ১১৬
দ্ৰুপদ নন্দন বৰ ৰণত সুজান।
ভীম সমন্বিতে নিৰ্ম্মিলেক ব্যেহু খান॥
অৰ্দ্ধচন্দ্ৰ ব্যেহু খান পৰম দুৰ্জ্জয়।
আছোক জেকিবে তাক দেখি লাগে ভয়॥ ১১৭
হেন ব্যেহু খান ধৃষ্টদ্যুম্নে ৰিৰচিলা
দক্ষিণ আৰিত যুযুধানক ৰাখিলা॥

তান লগে দিলা কৈকেয়ৰ সেনা যত ।
সহস্ৰেক হস্তী আৰু মহা মৱমত্ত ॥ ১১৮
বাম শৃঙ্গ গোটা আপোনাক লাগি থৈলা ।
মদ্ৰক দেশৰ সেনাগণ লগে লৈলা ॥
মহাবলৱন্ত আৰু হস্তী অযুতেক ।
যত্নে সেনা গণ স্থানে স্থানে ৰাখিলেক ॥ ১১৯
দুয়ো শৃঙ্গ মধ্যে ৰাখিলেক শিখণ্ডীক ।
তাৰ লগে দিলা ৰথ সহস্ৰতোধিক ॥
অযুতেক ৰথ নকুলৰ লগে দিলা ।
শিখণ্ডীৰ পচ্ছাত যে নিয়োজি ৰাখিলা ॥ ১২০
লগে দিলা মৱমত্ত হস্তী অযুতেক ।
সহদেৱ বীৰক পাছত ৰাখিলেক ॥
তাত পাছে ৰথ বৃন্দ ৰাখি মহাবীৰ ।
গৈলেক যথাত আছে ৰাজা যুধিষ্ঠিৰ ॥ ১২১
নৃপতিক ৰাখিলেক ব্যেহুৰ শেষত ।
অসংখ্যাত হাতী ঘোৰা দিলেক লগত ॥
ৰথ যুথ মধ্যে ৰহিলেক নৰেশ্বৰ ।
প্ৰকাশ কৰন্ত যেন দেৱ পুৰন্দৰ ॥ ১২২
পাছে ধৃষ্টদ্যুম্ন যাই ব্যেহুৰ মুখত ।
অনেক সাদৰী বীৰে ৰাহিলা ভীমত
বিশোক সাৰথি সমে দিব্য ৰথে চৰি ।
শঙ্কট দ্বাৰত থাকিবাহা যত্ন কৰি ॥ ১২৩

দুৱাৰে পশিবে যেন নপাৰয় কৰ্ণে।
যেহি মত ব্যেহু দ্বাৰ ৰাখিবা আপোনে॥
তোমাৰ সমান বলৱন্ত আন নাই।
এহি বুলি চাৰি বীৰ ভৈলা এক ঠাই॥ ১২৪
পাঞ্চাল অৰ্জ্জুন ভীমসেন যুযুধান।
চাৰি বীৰে ফুৰি চাহিলেক ব্যেহুখান॥
তিনিকো সাদৰী পাৰ্থে বুলিলা বচন।
শুনিয়ো সাত্যকি ধৃষ্টদ্যুম্ন ভীমসেন॥ ১২৫
কৰ্ণ শৰে নৃপতিক নপাৰয় যেনে।
সেহি মতে সাবধানে থাকিবা যতনে॥
যদি কৰ্ণ শৰে পীড়িবেক নৃপতিক।
তেবে জানা আমাৰ জীৱনে ধিক ধিক॥ ১২৬
তিনিয়ো সমান বীৰ নাই জগতত।
আমাৰ আগত তাক দেখো তৃণৱত॥
ভীমসেনে যত্নে ব্যেহু দ্বাৰক ৰাখিবা।
তেবা দুয়ো জনে আনো সহায় ভজিবা॥ ১২৭
হেৰা মই যাওঁ শংসপ্তক যুজিবাক।
তোমাসাৰ হাতে সমৰ্পিলো নৃপতিক॥
এহি বুলি চলিলা অৰ্জ্জুন নাৰায়ণ।
যি স্থানত যুদ্ধ কৰে শংসপ্তক গণ॥ ১২৮
তৈক লাগি গৈলা ধনঞ্জয় দামোদৰ।
অনন্তৰে যেন ভৈলা শুনা নৰেশ্বৰ॥

কুৰু পাণ্ডৱৰ ব্যেহু পৰম দুৰ্জ্জয়।
যুগল আদিত্য যেন একত্রে শোভয় ॥ ১২৯
যেন দুয়ো খান মেঘ শোভে আকাশত।
হিম গিৰী মধ্যে যেন নৈষেধ পর্ব্বত ॥
সেহি মতে দুয়ো খান ব্যেহু ভয়ঙ্কৰ।
দণ্ড ছত্র পতাকা শোভয় নিৰন্তৰ ॥ ১৩০
দুয়ো দলে নানা বাদ্য বজায়ে অপাৰ।
শঙ্খ কৰতাল খোল দুন্দুভি দগৰ ॥
বীৰঢাক কাহালি গোমুখক বিলাস।
ডম্বৰু বিপঞ্চি সপ্তস্বৰা আৰু কাংস ॥ ১৩১
এসম্বাক আদি কৰি ছত্রিশ বাজন।
তাৰধ্বনি দশো দিশে পুৰিল গগণ ॥
রথবন্ত হাঁকি সেনাগণে ৰথ চাৰে।
অসম্ভাৰ শিৰ সব কাটিয়া পেলাৱে ॥ ১৩২
রথবন্ত থাকিয়া নুশুনি মাত বোল।
ধৰ মাৰ বুলি প্রজা কৰয় আন্দোল ॥
ধনুকী ধনুকী ধৰি মাৰে ধনু ছাতি।
খাণ্ডা বাৰু ধৰি কতো কৰে কটাকাটি ॥ ১৩৩
পৰম প্ৰকাৰে ঘোৰা কতো খেদি যাই।
কাকো কেঁৰে নচাৰে যুজায় সেহি ঠাই ॥
ধনু ধৰি অন্যো অন্যে ফুৰে ছিদ্র চাই।
খাণ্ডা বাৰু ধৰি বিপক্ষক খেদি যাই ॥ ১৩৪

আসোয়াৰে আসোয়াৰে যুজে খাণ্ডা ধৰি।
ৰথীয়ে ৰথীক যুজো মহাকোপ কৰি॥
দন্তালে দন্তালে যুজে দান্তে দান্ত ভিৰি।
কাৰো পেট দান্ত দিয়া পেলাৱয় চিৰি॥ ১৩৫
কাৰো উৰু, বাহু, শিৰ পেলাৱয় ছেদি।
কাৰো শৰে হৃদয় মধ্যত থৱে ভেদি॥
কাৰো কঙ্কালক কাটি দুই খান কৰি।
খড়্গ সমন্বিতে হাত কাটে শৰ ধৰি॥ ১৩৬
কাৰো কেশে ধৰিয়া চাহন্ত কাটিবাক।
মাথা ফুৰাৱয় যেন কুমাৰৰ চাক॥
কতো পলাইয়া যাই কতো আসে খেদি।
সকুণ্ডলে কাৰো শিৰ পেলাৱয় ছেদি॥ ১৩৭
খাণ্ডা ধৰি দাঠি কেহো ঘোৰা ছাটি দিয়া।
দান্ত সমন্বিতে মুণ্ড পেলায় ছেদিয়া॥
শুঁৰ কটা হস্তীয়ে ফুৰন্ত কোপ কৰি।
আপোন পৰৰ সেনা মাজে ধৰি ধৰি॥ ১৩৮
কাৰো ৰথ সাৰথিক কাটিলেক ধৰি।
খালি ৰথ খান ফুৰে কৰি লৰা লৰি॥
ঘোৰা ছুটি দিয়া আসোয়াৰিৰ কাটে ধাৰ।
ঘেটিক সহিতে কেহো যাই যমঘৰ॥ ১৩৯
ঐভেলেক দোৰ্ঘোৰ ৰণ কুৰু পাণ্ডৱৰ।
হয় হস্তী সেনগণ গৈলা যমঘৰ॥

মৰিল পদাতি যত লেখা জোখা নাই ।
পৰ্ব্বত সমান পৰি আছে ঠাই ঠাই ॥ ১৪০
আগতে মৰয় পিতৃ ভ্ৰাতৃ সহোদৰ ।
খুড়া জেঠা মামা মৰি যাই যনবৰ ॥
নিজ শশুৰৰ পুত্ৰ কাৰো মৰি যাই, ।
কতো আৰ্ত্তনাদ কৰি কান্দে তাক চাই ॥ ১৪১
এহিমতে মহা ঘোৰ মিলিলেক ৰণ ।
মহাকোলাহলে কাৰো নুশুনি বচন ॥
প্ৰস্তাৱ যুদ্ধত তিনি মুহুৰ্ত্তেক গৈলা ।
শুনা ধৃতৰাষ্ট্ৰ পাছে যেন কথা ভৈলা ॥ ১৪২
শৈল্যক বোলন্ত হাসি কৰ্ণ সেনাপতি ॥
শীঘ্ৰে ৰথ খান মোৰ ডাকিয়ো নৃপতি ॥
যেহেন মুখত দেখা আছে বৃকোদৰ ।
তাঙ্ক পৰাজয় কৰি পশিবো ভিতৰ ॥ ১৪৩
কৰ্ণৰ বচনে ৰথ মদ্ৰকে ডাকিলা ।
নিমিষেকে নিয়া ভীম সম্মুখে ৰাখিলা ॥
চাহি হাহি ভীমক বোলন্ত বীৰকৰ্ণে ।
যেহেৰ দুৰাৰ এৰ মোহোৰ বচনে ॥ ১৪৪
শকট দুৰাৰ যদি নেৰ দুৰাচাৰ ।
আজি মোৰ হাতে তোৰ নাহিকে নিস্তাৰ ॥
শৰ শ্ৰম নজান, নজান যুদ্ধ ধৰ্ম্ম ।
নিৰন্তৰ খাইতে পাৰ তোৰ এহি কৰ্ম্ম ॥ ১৪৫

মাদলৰ মত তোৰ দেখিতে উদৰ।
মুখে দাৰি নাহি যেন সক্ষাতে কোছৰ ॥
হাত পায় দেখি যেন হস্তীৰ আকাৰ।
ভালেহে খাইলি তুই বকৰ আহাৰ ॥ ১৪৬
নভৰে উদৰ যত খাস ভিক্ষা কৰি।
কোনেবান্ধি ছিলে তাক খাইলি পেট ভৰি ॥
খাইবাক লাগি তুই ঘৰে যাৰ তাৰ।
সুপকাৰ হৈয়াছিলি ঘৰে বিৰাটৰ ॥ ১৪৭
খাইতে তোমাক লাগে অনেক আহাৰ।
সিকাৰণে ভাল মন্দ নকৰ বিচাৰ ॥
এহি বুলি কাল পৃষ্ঠে ধৰি ধনু খান।
ধনুত যুৰিলা আনি সৰ্প সম বাণ ॥ ১৪৮
ভীমসেনে বোলে শুন মৰে ৰাধাসুত।
কেনে মোক বাক্য তুই বোল অযুগুত ॥
পূৰ্বহাক ক্ষত্ৰিয় তুই তনয় ৰাধাৰ।
ধৰ্ম্ম কৰ্ম্ম কিছু নাই শাস্ত্ৰৰ বিচাৰ ॥ ১৪৯
যোৰাৰ কৰ্ম্মক তুমি জানাহা সম্প্ৰতি।
যাৰ যেন ঠান ভাল জানা যেন গতি ॥
ৰথ সাজিবাক তুই ভাল মতে জান।
সিকাৰণে আপোনাৰ গুণক বাখান ॥ ১৫০
কৈত শুনি আছা যশ গায়ে আপোনাৰ।
কোনে কহি আছে তুই বিনে দুৰাচাৰ ॥

শব চোটে সুহি আজি গদা ধবি তোক।
আজিয়ে দেখিবি মোৰ হাতে যমলোক ॥ ১৫১
ভীমৰ বচন কর্ণে শুনি মনত।
হানিলেক পাঞ্চবাণ কোপে হৃদয়ত ॥
কর্ণৰ প্রহাৰ বৰ আতি বিপৰীত।
কৱচ ভেদিয়া পশিলেক শৰীৰত ॥ ১৫২
চোট পাই কোপিলন্ত পাণ্ডুৰ নন্দন।
ঘৃত পাই যেন জ্বলিলেক হুতাশন ॥
দশ শৰ হানিলেক পৰম সন্ধানে।
পথতে কাটিলা কর্ণে দশ গোটা বাণে ॥ ১৫৩
শৰ হত দেখি কোপিলন্ত বৃকোদৰ।
ধনুত যুবিলা আনি অগ্নি সম শৰ ॥
আকর্ণ সমান কৰি টানি ধনু খান।
কর্ণৰ হৃদয়ে হানিলেক ঘোৰ বাণ ॥ ১৫৪
পুংখ পত্র অৱশেষ ৰহিলা শৰৰ।
আচুৰি পেলাইলা কর্ণে মহা ধনুর্দ্ধৰ ॥
থাক থাক বৃকোদৰ অধর্ম্ম আচাৰ।
বীৰত্ব দেখাইলি মোক কৰিয়া প্রহাৰ ॥ ১৫৫
তোক আজি মাৰন্তে ৰাখিবে কোন জনে।
পাঞ্চ শিলীমুখ হানিলেক কোপ মনে ॥
দুয়ো স্তন মাজে যাই পশিল ভীমৰ।
ঈশদণ্ড ধৰিয়া ৰহিলা বৃকোদৰ ॥ ১৫৬

সোহৰ ভিতৰে কর্ণ যাই পশিবাক।
হেন দেখি যুধিষ্ঠিৰে নিবাৰিলা তাক॥
অনন্তৰে চেতন লভিলা বৃকোদৰ।
ধৃষ্টদ্যুম্নবীৰ আসিলেক তাতপৰ॥ ১৫৭॥
তিন বীৰ এক ঠাই হৈবাক দেখিয়া।
ধাইলে কৌৰৱগণ কিছু নাপেখিয়া॥
অশ্বত্থামা সম্মুখ ভৈলেক সাত্যকিৰ।
পাণ্ডৱক নিবাৰিলা কৃতবর্ম্মা বীৰ ১৫৮॥
কর্ণক কৰিয়া পাছ কৃপ দ্বিজবৰ।
মহাবেগে যাই আগ ভৈলেক ভীমৰ॥
অনন্তৰে সাত্যকি বীৰক দ্রোণ সুতে।
তিনি গোটা ভল্ল হানিলেক মহাক্রুতে॥ ১৫৯
কৱচ ভেদিয়া পশিলেক হৃদয়ত।
কিছু মাত্র পীড়া বীৰে নলৈলা মনত॥
শৰীৰৰ বলে শৰ আঁজুৰি পেলাই।
ধৰিলেক ধনু, দ্রোণ সুতে আছে চাই॥ ১৬০
আকর্ণ সমান কৰি টানি ধনুখান।
দ্রৌণিক লাগিয়া প্রহাৰিলা দশ বাণ॥
পুনৰপি কিছুধিক যাঠি গোটা বাণে।
দ্রোণৰ পুত্রক হানিলেক মর্ম্মস্থানে॥ ১৬১
চাৰি গোটা ঘোৰা ৰথ ছেদিলা বিপ্রৰ।
সাৰথিৰ শিৰ কাটি নিলা যমঘৰ॥

রথধ্বজ সারথি সকল হৈলা হত।
লড়িবে চড়িলা যাই কৃপের রথেত ॥ ১৬২
কৃতবর্ম্মা বীর আর পাঞ্চাল অপার।
দুয়ো মহা রণে ঘোর মিলিলা সমর ॥
কৃতবর্ম্মা বাণে পাঞ্চালক শত শরে।
মহাকোপে হানিলেক দুই জনান্তরে ॥ ১৬৩
ধৃষ্টদ্যুম্ন বীরে পাছে পাঞ্চাল মর্দ্দনে।
কৃতবর্ম্মা বীরক সে হানিল সন্ধানে ॥
অনন্তরে দুইয়ো মহা মিলিলা সমর।
দুইকো দুয়ো অসংখ্যাত বরিষিলা শর ॥ ১৬৪
কাটা গেল রথ ধ্বজ সারথি আর ধনু।
দুইবো শরধারে হৈলা অচেতন তনু ॥
অনন্তরে চেতন পাইলা দুয়ো জন।
ধরিলেক খড়্গচর্ম্ম যুঝিবাক মন ॥ ১৬৫
রণ ধরণীত ফুরে মণ্ডল আকারে।
যেন দুই গোটা নাচে মেঘা চারিধারে ॥
ধৃষ্টদ্যুম্ন বীর পাছে দক্ষিণক যাই।
কৃতবর্ম্মা বীরে ফুরে বামে ছিদ্র চাই ॥ ১৬৬
কাতো বাক ছাড়ি দুয়ো মারে বাক ধরি।
কতো ছেগ মারয়ে একারে চল করি ॥
এহিমতে আছিলেক কতোক্ষণ মান।
পাছে কৃতবর্ম্মার কাটিলা খড়্গ খান ॥ ১৬৭

মুঠিতেসে খড়্গখান পেলাইলেক ছেদি ।
হেন দেখি কৃপ অশ্বত্থামা গৈলা খেদি ॥
আন ৰথে চৰি ধৃষ্টদ্যুম্ন মহাবীৰ ।
ধনু ধৰি কৌৰৱ সন্মুখে ভৈলা স্থিৰ ॥ ১৬৮
অনন্তৰে কৌৰৱী দলত বৃকোদৰ ।
হয় হস্তী সেনা মাৰি নিলা যমঘৰ ॥
হস্তী যূথ মাজে পশি কৰি আতি ৰঙ্গ ।
একো একো কোবে মাৰে দ্বাদশ মাতঙ্গ ॥ ১৬৯
কতো ৰথ তুলি ভীমে মাথাৰ ওপৰে ।
হাসি হাসি নচুৱায়ে নৰ্ত্তকৰ দৰে ॥
চৰণ প্ৰহাৰে কাকো নেই যমঘৰে ।
কাৰো মুণ্ড ছিণ্ডে বাম হাতৰ চৰে ॥ ১৭০
গদাৰ পাকত সেনা শত সহস্ৰেক ।
মাৰিলা যতেক তাক কহিবো কতেক ॥
অযুত মাতঙ্গ দুই অযুতেক ৰথ ।
চাৰি অযুতেক ঘোৰা নিলা যম পথ ॥ ১৭১
অসংখ্যাত পদাতি মাৰি নিলা যমঘৰ ।
তথাপি আনন্দ মন নাহিকে ভীমৰ ॥
ভীমৰ বিক্ৰম দেখি তনয় তোমাৰ ।
বিজয় ভ্ৰাত্ৰিক চাই দিলন্ত উত্তৰ ॥ ১৭২
দেখিয়ো বিজয় কেনে মহত্ব ভীমৰ ।
সেনাগণ সমস্ত মাৰয় আমাৰ ॥

শীঘ্রে চলি যায়ো তুমি চৰিয়া বথত ॥
তুমি আগ ভৈলে মই চলিলো পাছত ॥ ১৭৩
নৃপতিৰ বচন শুনিয়া সেহি চেগে।
ভীমক খেদিয়া গৈলা অতি বৰ বেগে ॥
বিজয়ক দেখি ভীমে কোপে কম্পমান।
বিশোকক বোলয় সম্মুখ কৰা যান ॥ ১৭৪
গান্ধাৰী তনয় আসে মোক যুজিবাক।
পথাবো যমৰ লোক কৌৰৱে দেখোক ॥
অগিত পতঙ্গ যেন আসে পুৰিবাক।
ছৱাল হইয়া আসে মোক যুজিবাক ॥ ১৭৫
দুৰ্য্যোধন দুঃশাসন বাধা তনয়।
আনো কৌৰৱৰ আছে মহাবীৰ চয় ॥
মোৰহাতে কিবিয়া নযাইবে লয় মনে।
বোলা ৰাম ৰাম ভনে বিদ্যা পঞ্চাননে ॥ ১৭৬

দুলড়ি।

বিজয়ক ভীমৰ বিকৰ্থনা।

শুন শুন শুন, গান্ধাৰী তনয়,
শুন দুষ্ট দুৰাচাৰ।

অল্প বয়স, শুন মন্দ মতি,
কেনে আইলি মৰিবাৰ ॥
ফিৰি যান তই, বাপেৰ শিবিৰে,
মাৰন্ত কৰি বিদাই।
মোৰহাতে তোৰ, প্ৰাণ যাইবে চাৰি,
থানিতেক থাক চাই ॥ ১৭৭
দুষ্ট দুৰ্য্যোধনে, তোৰ মৃত্যু দেখি,
পাইবে আজি বৰ শোক।
বিচাৰিলো যাক, হাতে পাইলো তাক,
বিধি আনি দিলে মোক ॥
আৰু যত তোৰ, সোদৰ বধিলো,
তাক মোৰ মনে নাই।
অৱশেষ যত, দশ পাঞ্চ আছা,
সবে হৈৰি এক ঠাই ॥ ১৭৮
একেশ্বৰে কেনে, আইলি মন্দমতি,
ভাতৃ সমস্তক চাৰি।
তোক মাৰি মই, তাসম্বাককিক,
ফুৰিবো দুষ্ট বিচাৰি ॥
একজন মাৰি, কোন যশ পাইবো,
লোকে মোক হাসিবেক।
সেহি শোকে আৰ, অন্ধক গান্ধাৰী,
মনে পাবে মহা শোক ॥ ১৭৯

এতিক্ষণে তোৰ নৃপতিৰ পাশে,
অতি শীঘ্রে চলি যাস।
যাইবি তৎকাল, আসিবি সকাল,
খুজি লৱি যাক পাস॥
অঙ্গিকাৰ কৰি, আছোহো পূৰ্ব্বত,
গান্ধাৰীৰ পুত্র শত।
একেশ্বৰে মই, সবাকো বধিবো,
মহাঘোৰ সমৰত॥ ১৮০
দুৰ্য্যোধন মই, উৰু ভঙ্গ কৰি,
কৰিয়া গদা প্ৰহাৰ।
বামও ভৰিৰে, মাথে লাঠি মাৰি,
সুজিবো কৃষ্ণাৰ ধাৰ॥
এহি বুলি ভীমে, দশন চোবাৰে,
কৌৰৱক কোপমনে।
ভীমৰ ক্রোধক, কোনে সহিবেক,
বোলে বিষ্ণু পঞ্চাননে॥ ১৮১

পদ।

বিজয় বধ আৰু সহদেব যুধিষ্ঠিৰৰ পৰাজয় আৰু অনেক যুদ্ধ।

আৰক্তনয়ন ভীম কোপে কম্পমান।
বাম হাতে ধৰিলা বিপুল ধনুখান॥
থাক থাক বুলি ভীমে গৰ্জ্জে ঘনে ঘনে।
বিজয়ে ধনুক ধৰিলেক তাৰক্ষণে॥ ১৮২
ভীমৰ হৃদয়ে বাণ চাৰিশ হানিলা।
চাৰি শৰ বিশোকক প্ৰহাৰ কৰিলা॥
ঈশ দণ্ড ধ্বজক হানিলা চাৰি শৰ।
আঠ শৰে ঘোৰাক টাড়িলা অনন্তৰ॥ ১৮৩
পুনৰপি ধনু ধৰি তোমাৰ তনয়।
আথাকে ভীমক লাগি শৰ বৰিষয়॥
শৰ পায়া বৃকোদৰ হাসে খল খলি।
ধনুত যুৰিলা আনি অৰ্দ্ধ চন্দ্ৰাৱলী॥ ১৮৪
লক্ষ কৰি হানিলেক বৃকোদৰ বীৰ।
কাটিলেক শিৰ ৰাজা তোমাৰ পুত্ৰৰ॥
কিৰিটী কুণ্ডলে শিৰ পৰম শোভন।
ভূমিত প্ৰকাশে যেন ৰবিৰ কিৰণ॥ ১৮৫

অনন্তরে ভীমে দেখিলেক হস্তীচয়।
দুর্য্যোধন নৃপতিক বেড়িয়া আছয়॥
গদা হাতে ধরি ভীমে রথর নামিলা।
হস্তী যূথ মাজে ভীমসেন প্রবেশিলা॥ ১৮৬
করী সব ক্রুদ্ধ হৈয়া কোপে মারে বৃকোদরে।
মাহুত সহিতে পাঠাইলা সেই যমঘরে॥
গদার প্রহারে কার দশন ভাঙ্গয়।
মাথার উপরে কারো তুলি ঘুরায়য়॥ ১৮৭
কতো গজ হইলেক কতো পশিলা বনত।
হেন দেখি নৃপতির বিষাদ মনত॥
ভীমক খেদিয়া নিলা আতি আথে বেথে।
হেন দেখি ভীমে যাই চড়িলেক রথে॥ ১৮৮
ভ্রাতৃর শোকত রাজা বিহবল শরীর।
ভীমক হানিলা সাত শর মহাবীর॥
একাদশ সায়ক হানিলা বৃকোদরে।
পড়িলেক নৃপতির দুই তুনাহরে॥ ১৮৯
শর পাই চিটাইলেক রাজা মহামানি।
আকর্ণ সমান করি টানি ধনুখানী॥
ভীমক হানিলা কোপে একশত বাণ।
বিশোকক পাঞ্চবাণ করিলা সন্ধান॥ ১৯০
তথাপিতো কোপ ক্ষমা নভৈল মনর।
পুনরপি ধনু ধরি করিলা প্রহার॥

চাৰি গোটা ঘোটক টাড়িলা চাৰি বাণ।
ঈশ দণ্ড ধ্বজক কৰিলা খান খান॥ ১৯১
তিন শৰ হানিলা ভীমৰ ললাটত।
শৃঙ্গ সমন্বিতে যেন শোভয় পৰ্ব্বত॥
কোপে কম্পমান তনু বীৰ বৃকোদৰ।
ধৰিলেক ধনুখান আতি ভয়ঙ্কৰ॥ ১৯২
মেঘৰ গৰ্জ্জন সম কৰিলা টঙ্কাৰ।
মুঠিতে সে ধনুখান কাটিলা ৰাজাৰ॥
এক অৰ্দ্ধচন্দ্ৰে শিৰ কাটি সাৰথিৰ।
কুড়ি শৰ হানি ৰথ কাটিলাহা বীৰ॥ ১৯৩
একশত শৰ প্ৰহাৰিলা নৃপতিক।
পুনৰপি কুড়ি শৰ প্ৰহাৰিলা বাক॥
ৰথ, ধ্বজ, সাৰথি, সকল হৈলা হত।
অনন্তৰে তবুপুত্ৰ ভৈলা ভূমি গত॥ ১৯৪
ধৰিলা শকটি গোট আতি ভয়ঙ্কৰ।
সহস্ৰ টোৰণ (১) লগাই আছে সুবৰ্ণৰ॥
নানা মণি মৰকতে কৰি জাতিস্কাৰ।
বাসৱৰ বজ্ৰ যেন পৰম সুসাৰ॥ ১৯৫
অগ্ৰভাগ দেখি যেন হৰৰ ত্ৰিশূল।
গাৱত পৰিলে হৰে সমস্তে নিৰ্ম্মূল॥

---

১ * লাৰুন।

হেনয় শকটী ধৰি ৰাজা দুৰ্য্যোধন।
ভীমক চাহিয়া হাসি বুলিলা বচন ॥ ১৯৬
শক্তিক প্ৰহাৰো হেৰা দেখা ভীমসেন।
দেখিয়া ভয়াৰ্ত্ত হৈয়া নপলাও যেন ॥
হেৰা শক্তি যাই ভীম মোহোৰ হাতৰ।
ই বেলাত মনে ভই স্মৰ গদাধৰ ॥ ১৯৭
এহি বুলি প্ৰহাৰি পঠাইলা দুৰ্য্যোধনে।
মূৰ্ত্তিমন্ত অগ্নি যেন উঠিলা গগণে ॥
বজ্ৰদণ্ড, ভল্ল, পঞ্চালীক কনিয়াল।
অৰ্দ্ধচন্দ্ৰ, তৃকণ্টিকা পৰশু, তীখাল ॥ ১৯৮
আনো নানা অস্ত্ৰচয় যতেক আছিলা।
শক্তিক লাগিয়া ভীমে প্ৰহাৰ কৰিলা ॥
শকটিত লাগি সবে যাই দশো দিশে।
হেন দেখি দুৰ্য্যোধন হাসয় হৰিষে ॥ ১৯৯
পাণ্ডৱৰ অস্ত্ৰ সব নিষ্ফল ভৈলেক।
ৰথ সমন্বিতে শালি থৈলেক ভীমক ॥
যেন গৌৰিসুতে ক্ৰৌঞ্চ, শালি পৰ্ব্বতক।
ৰাৱণে যিমতে শালি থৈলে লক্ষ্মণক ॥ ২০০
অনন্তৰে শকটি পৰিলা হৃদয়ত।
ৰাজায়ে ভীমক শালি থৈলা লোহিনত ॥
ভৈলা বৃকোদৰ যেন মৃতক প্ৰাই।
বিশোক সাৰথি ৰথ নিলে পলুৱাই ॥ ২০১

হাহাকাৰ শব্দকৰে পাণ্ডুবীৰগণ।
অতিশয় আনন্দিত ভৈলা দুৰ্য্যোধন ॥
কতো বোলে ভীম গৈল যমৰ সদন।
কতো বোলে ধন্য ধন্য ৰাজা দুৰ্ব্যোধন ॥ ২০২
ভৈলা পাণ্ডৱৰ বল হীন আজি হন্তে।
এহি বুলি বাদ্য বজাৱয় নানামতে ॥
দুন্দুভি, দগৰ, খোল,, কাংশ্য, কৰটাল।
বীৰঢোল, মৃদঙ্গক বজাৱে কাহাল ॥ ২০৩
সপ্তস্বৰ বিপঞ্চি বজায়ে কৰিল্লাস।
ঢোল, ভেৰু, ৰামতাল, বাজে অপ্ৰআশ ॥
ডম্বৰুক আদি কৰি ছত্ৰিশ বাজনা।
একত্ৰে বাজায় বাদ্য নজাই গণনা ॥ ২০৪
পাণ্ডৱী দলত কাংশ পৰি জীন গৈলা।
শুনা ধৃতৰাষ্ট্ৰ পাছে যেন কথা ভৈলা ॥
যেবে ভীমসেনক নিলেক পলুৱাই।
সেহিৰ ভিতৰে কৰ্ণ পশিবাক যাই ॥ ২০৫
সহদেব, নকুল, পাঞ্চাল, যযুধান।
কৰ্ণক খেদিয়া গৈল এহি চাৰিজন ॥
সহদেবে প্ৰহাৰ কৰিলা দশ বাণ।
নকুলে বিংশতি বাণ কৰিলা সন্ধান ॥ ২০৬
পাঞ্চালে প্ৰহাৰ কৰিলন্ত বাণ ত্ৰিংশ।
সাত্যকি বীৰেয়ো বাণ হানিলা চল্লিশ ॥

দুই দুই বাণে পাছে ধ্বজক হানিলা।
তিনি তিনি বাণে ঈশ দণ্ডক ভেদিলা ॥ ২০৭
শৈল্যক হানিলা পাছে চাৰি চাৰি শৰ।
হেন দেখি মহাকোপ ভৈলেক কৰ্ণৰ ॥
পাছে যাই কুৰু বেহদ্বাৰ নিৰুধিলা।
সহদেব বীৰে বাধেয়ক খেদি গৈলা ॥ ২০৮
দিব্যৰথে চৰি ভয়ঙ্কৰ ধনু ধৰি।
কৰ্ণৰ সম্মুখে ৰৈলা মহা কোপ কৰি ॥
কৰ্ণে বুলিলেক পাছে মদ্ৰক ৰাজাক।
সহদেৱ আসি আছে মোক যুজিবাক ॥ ২০৯
দেখিয়োঁ নৃপতি কেন সাহ ক্ষত্ৰিয়ৰ।
মৰিবাক জানে তথাপিতো নাহি ডৰ ॥
মোক কি যুজিঁতে পাৰে ইহাৰ পৰাণে।
মাৰিবাক পাৰো মই এক গোটাবাণে ॥ ২১০
তথাপি যুজিঁতে আসে কিনো আৰ শাস।
যেন ক্ষুদ্ৰ পতঙ্গ অগ্নিত কৰে জাস ॥
সেহিমতে ইহাঙ্ক জানিবা নৰেশ্বৰ।
এতেকে বোলোহো ভয় নাই ক্ষত্ৰিয়ৰ ॥ ২১১
শৈল্য সমে কৰ্ণ এহি কথা মাতে আছে।
সহদেৱে ধনুখান টঙ্কাৰিলা পাছে ॥
কৰ্ণক লাগিয়া প্ৰহাৰিলা শত শৰ।
পথতে কাটিলা কৰ্ণে মহাধনুৰ্দ্ধৰ ॥ ২১২

শর কাটি দুই বাণ হানি হৃদয়ত।
আর তিনি বাণ প্রহারিলা ললাটত ॥
অনন্তরে সহদেবে ধরি ধনুর্ব্বাণ।
দুই বাহু মধ্যে হানিলেক চারি বাণ ॥ ২১৩
নবশরে কর্ণক টারিলা অনন্তরে।
চারি গোটা ঘোড়াক তারিলা আঠ শরে ॥
এক অর্দ্ধচন্দ্র বাণ জুড়ি সহদেবে।
কাল পৃষ্ঠ ধনুগুণ কাটিলেক তবে ॥ ২১৪
কর্ণর হাতর ধনু লাখিতে নাপারে।
কুমারর চাক যেন সদা পাক ঘুরে ॥
গুরালনী ধরি যেন ছরালে নছুরায়ে।
সেহিমতে কর্ণে ধনুখানক ঘুরায়ে ॥ ২১৫
তথাপি তাহার গুণ পাণ্ডবে চেদিলা।
ধন্য ধন্য বুলি সহদেবক প্রশংসিলা ॥
পাছে অন্য গুণ কর্ণে লগাইলা ধনুত।
যুদ্ধর কারণে আগ ভৈলা রাধাসুত ॥ ২১৬
সহদেবে হানিলেক দশ কলিয়াল।
সুবর্ণর পাখা আতি পরম বিশাল ॥
হেন শর রাধেয়র হৃদয়ে হানিলা।
সাধু সাধু বুলি কর্ণে আতি প্রশংসিলা ॥ ২১৭

পুনরপি সহদেবে একশত বাণে।
কর্ণক হানিবে [illegible]লা অতি মর্ম্মস্থানে ॥
[illegible] পায় সহদেবের প্রহার।
আর চারি শর প্রহারিলা তার পর ॥ ২১৮
ঈশ দণ্ড ধনুক হানিলা দশবাণে।
ললাটেত দুই বাণ করিলা সন্ধান ॥
অনন্তরে [illegible] পাছে চাহিয়া কর্ণক।
আতি[illegible] [illegible] করিলেক ভাগিনক ॥ ২১৯
[illegible] পাণ্ডুর।
[illegible] কেন শর কৌরব ॥
পাছে [illegible] ধনুখান টঙ্কারিলা।
[illegible] চারি ঘোটক মারিলা ॥ ২২০
আর [illegible] আনি সারথি [illegible]।
দশ শর প্রহারি [illegible] তাকো ছেদিলেক।
যত যত রথ আনি সারথি যোগারে।
তাকে তাকে বিনাশ করয় শরঘারে ॥ ২২১
এইমতে পঞ্চাধিক বিংশতি কাটিলা।
পাছে সহদেবে খড়্গ চর্ম্মক ধরিলা ॥
ক্রোধ অশেষে সহদেবে কর্ণে দেখিলেক।
তিল সম করি খড়্গখান ছেদিলেক ॥ ২২২
ক্ষুরিতেসে চর্ম্মখান কাটিলেক তার।
হেন দেখি সহদেবে মনে পাইলা ডর ॥

ভীমসেন আদি পাণ্ডৱৰ বীৰ যত।
কৌৰৱৰ সঙ্গে যুদ্ধ কৰে বিথানত ॥ ২২৩
তৈকে লাগি চলিলেক মাদ্ৰীৰ তনয়।
হাতে ধনুধৰি কৰ্ণে চাহিয়া আছয় ॥
সহদেৱ বীৰৰ গলত ধনু দিয়া।
সমিপক লাগি কৰ্ণে আনিল টানিয়া ॥ ২২৪
হাসিয়া বচন বুলিলেক সেনাপতি।
মৰিবাক লাগি কেনে আইলি মন্দমতি ॥
তোৰ মনে মমা মোৰ সাৰথি কৰ্ণৰ।
সিকাৰণে জানো মোক নকৰস ডৰ ॥ ২২৫
তোৰ মমা মদ্ৰকে পাৱয় বৰ দুখ।
কেনমতে ভাতৃ সবে চাৱে তোৰ মুখ ॥
শৈল্যৰ কাৰণে প্ৰাণ ৰাখিলোহো তোৰ।
যি থানত সহদেৱ নাম শুন মোৰ ॥ ২২৬
তৈৰ পৰা সহদেৱ থাকিবি পলাই।
কৰ্ণক যুজিঁলে হৰে এনুয়া বিলাই ॥
বিদায় দিলোহোঁ মই যাই যথা তথা।
অৰ্জ্জুন আসিলে যেন কহ মোৰ কথা ॥ ২২৭
এহি বুলি গলৰ গুচাইলা ধনুখান।
ম্লান মুখে সহদেৱ গৈলা নিজ স্থান ॥
যেবে সহদেৱ গৈলা আপোন সেনাক।
যি কৰিলে কৰ্ণে ৰাজা শুনা কহো তাক ॥ ২২৮

কর্ণর ঈদৃশ বাক্য-রূপ ঘোর বাণ।
শুনিয়া শৈল্যর ভেদিলেক মর্ম্মস্থান॥
মনে বোলে থাক থাক বুঝিলো সকল।
এখনে সুহিকে ভাল করিতে কন্দল॥ ২২৯
অনন্তরে ভিতর প্রবেশ হৈলা কর্ণে।
শুখান বনক যেন দহে হুতাশনে॥
যাদব দলক জিনি রাধার তনয়।
কৈকেয় দলর সেনা করিলেক ক্ষয়॥ ২৩০
কুন্তি ভোজ নৃপতির দলক ভঙ্গই।
মদ্রক দেশর সৈন্যে প্রবেশিল যাই॥
মারিলেক সেনাগণ মদ্রক দেশর।
হস্তী, যুথ দেখি কর্ণে নিলা যমঘর॥ ২৩১
তাত পাছে রথ, যুথ করিয়া মর্দ্দন।
বালক, সহিতে ঘোরা সব, করিছন্ন॥
যুধিষ্ঠির নৃপতিক যুঝিবাক মনে।
মন পবন বেগে চলি যাই কর্ণে॥ ২৩২
কর্ণে খেদি আসে যুধিষ্ঠিরে হেন দেখি।
ধরিলেক ধনুখান থাকিবো নাপেক্ষি॥
আকর্ণ সমান করি টানি ধনুখান।
কর্ণর হৃদয়ে হানিলন্ত ঘোর বাণ॥ ২৩৩

[illegible]য আরোহি।

আঠ আঠ শৰে চাৰি ঘোৰাক তাড়িলা।
তিনি শিলি মুখ পাছে ধ্বজক হানিলা॥
পুনৰপি পঞ্চাধিক ষাঠি গোটা শৰে।
লঘুহস্তে কৰ্ণক হানিলা নৃপবৰে॥ ২৩৪
নৃপতিৰ কৰ্ম্ম কৰ্ণে মনে প্ৰশংসিলা।
বামহস্তে কালপৃষ্ঠ ধনুক ধৰিলা॥
ধনুত যুৰিলা আনি অৰ্দ্ধচন্দ্ৰ বাণ।
নৃপতিৰ হাতৰ কাটিলা ধনুখান॥ ২৩৫
একাদশ শৰ হানিলেক নৃপতিক।
দশশৰে মূৰ্চ্ছা কৰিলেক সাৰথিক॥
ঈশ, দণ্ড, ধ্বজক হানিলা চাৰি শৰ।
চাৰি গোটা ঘোৰাক মাৰিলা আঠ শৰ॥ ২৩৬
অনন্তৰে যুধিষ্ঠীৰে ধৰি ধনুখান।
কৰ্ণক লাগিয়া প্ৰহাৰিলা কুৰি বাণ॥
পথতে কাটিলা কৰ্ণে মহা ধনুৰ্দ্ধৰ।
নৃপতিৰ হৃদয়ে হানিলা তিনি শৰ॥ ২৩৭
কৰ্ণক বিন্ধিলা ৰাজা ভল্ল এক বাণে।
স্তম্ভি আছিলেক কৰ্ণ কতোক্ষণ মানে॥
সুস্থ হুয়া ধনু ধৰি কৰ্ণ মহাবীৰ।
সৰ্ব্বাঙ্গে আথাকে শৰ হানে নৃপতিৰ॥ ২৩৮
নাকে কাণে, ওঁঠে, কণ্ঠে, ললাটে, উদৰে।
শালি শালি থৈলা সবে ৰাধেয়ৰ শৰে॥

মৰ্ম্ম মৰ্ম্ম স্থানে শৰ কৰিলা প্ৰহাৰ।
মহাপীড়া পাই ৰাজা দেখে অন্ধকাৰ ॥ ২৩৯
লালকাল ভৈল ৰাজা শক্তি নাহি গাত।
কৰ্ণময় দেখে নৃপ সকল জগত ॥
পাছে কৰ্ণে নৃপতিৰ সমীপ চাপিয়া।
বুলিলা বচন কৰ্ণে গাৱে হাত দিয়া ॥ ২৪০
দিলোহো বিদাই ৰাজা যাও শিবিৰক।
হেন গাত হৰে জানা বুজিলে কৰ্ণক ॥
বি স্থানত যুদ্ধ কৰো শুনা নৰেশ্বৰ।
সি স্থানৰ পৰা তুমি হৈবাহা অন্তৰ ॥ ২৪১
পাণ্ডু পুত্ৰ কুন্তী পূৰ্ব্বে দান মাগিলেক।
সিকাৰণে নৃপতিক ধৰি নানিলেক ॥
সহদেৱ, নকুল আছিল সেহি ঠাই।
শিবিৰক নৃপতিক নিলে পলুৱাই ॥ ২৪২
কৰ্ণ ফিৰি ৰহিলেক বাহুৰ মুখত।
যুধিষ্ঠীৰ পৰিয়া ৰহিলা পালঙ্কত ॥
যেতিক্ষণ নৃপতিক ঘৰে লৈয়া গৈলা।
মৰিলেক ৰাজা হেন সমস্তে জানিলা ॥ ২৪৩
অসংখ্যাত বাজনা বজাই সেই ঠাই।
আৰ নৃপতিৰ জীৱনত আশা নাই ॥
পাছে দুই দলৰ লাগিল ঘোৰ যুদ্ধ।
যাক যৈতে পাই মাৰে নচায়া যুবা, বৃদ্ধ ॥ ২৪৪

যেখনে পাণ্ডৱে যুদ্ধে কৌৰবী দলত
পাছহুয়া কর্ণে শৰ প্রহাৰে গাৱত॥
যুদ্ধত ভীমক দেখি প্রধান মুনিৰ।
ৰণ ভূমি এৰি সেনা পলাই দশোদিশ॥ ২৪৫
শুষ্ক তৃণ সম ভৈলা যত সেনাচয়।
অগ্নিৰূপ হুয়া ভীমে সবাকো দহয়॥
আউল জাউলে ভ্রমে বীৰ বৃকোদৰ।
গজ, বাজি, সেনা মাৰি নিলা যমঘৰ॥ ২৪৬
ভীমৰ বিক্রম দেখি সেনা নিৰন্তৰ।
প্রাণৰ ভয়ত পলাই তেজিয়া সমৰ॥
যেন ৰুদ্ৰৰূপে হৰে প্রজা সংহৰয়।
সেহিমতে ভীমে কুৰু সেনা নীদলয়॥ ২৪৭
ৰথী, সেনা, গজ, বাজি, পলাই যত যত।
উফৰি চিটিকি যাই গদাৰ কোৱত॥
এহিমতে যুদ্ধ যেবে ভৈলা ভয়ঙ্কৰ।
শুনা ধৃতৰাষ্ট্ৰ ৰাজা কথা অৰ্জ্জুনৰ॥ ২৪৮
মাধৱৰ দত্ত সেনা সংসপ্ত নামত।
সবে চতুর্ভুজ পীত বসন গাৱত॥
একৈকৰ বল গাৱে অযুত হস্তীৰ।
কৃষ্ণৰ লক্ষণ সবে পৰম সুন্দৰ॥ ২৪
সজ্জল জলদ শ্যাম তনু বিৰাজিত।
গলে বনমালা জ্বলে আজানু লম্বিত॥

কিৰিটি, কুণ্ডল, কর্ণে, বলয়া কঙ্কন।
শত পত্র সম চক্ষু দেখিতে শোভন॥ ২৫০
মাধৱৰ সেনাচয় যত আছিলেক।
মহাকোপ কৰি অৰ্জ্জুনক বেঢ়িলেক॥
কেহো বোলে মাৰ মাৰ কেহো বোলে ধৰ।
কতো শূল হানে কতো পৰশু, মুদ্গৰ॥ ২৫১
শকতি হানয় কতো প্ৰহাৰে গদাক।
কতো কতো ধনু ধৰি মাৰে শৰ জাক॥
অনন্তৰে ধনু ধৰি ধনঞ্জয় বীৰ।
শংসপ্তক প্ৰহাৰিলা দশ দশ শৰ॥ ২৫২
গন্ধৰ্ব্বত যিটো শৰ শিখিয়া আছয়।
সেহি শৰ প্ৰহাৰিলা বীৰ ধনঞ্জয়॥
এক গোটা আসন্তে জোৰন্তে দশমান।
ক্ষেপন্তে শতেক হৱে গন্ধৰ্ব্বৰ বাণ॥ ২৫৩
গান্নত পৰন্তে হৱে সহস্ৰ অযুত।
নতু দেখি নতু শুনি হেন অদভূত॥
অৰ্জ্জুনত পৰে আক নজানয় আনে।
নাৰায়ণী সেনাক হানিলা সেহিবাণে॥ ২৫৪
শৰপাই শংসপ্তকগণ এক জোপে।
অৰ্জ্জুনক শৰ প্ৰহাৰিবে লৈলা কোপে॥
একেবাৰে লক্ষ লক্ষ শৰ চলি যাই।
গগণ মণ্ডলে যেন ফৰিঙ্গ উড়াই॥ ২৫৫

যেন মেঘে বৃষ্টি করে পর্ব্বত ওপরে।
হেন মতে ঢাকি থৈলা অর্জ্জুনক শরে॥
কৃষ্ণক ঢাকিয়া থৈলা লগে অর্জ্জুনর।
যেন দুই সূর্য্য ভৈলা মেঘর ভিতর॥ ২৫৬
সেহিমতে রহিলেক কৃষ্ণ ধনঞ্জয়।
পরম কৌতুকে বেঢ়ি সমস্তে হাসয়॥
পাছে ধনঞ্জয়ে গাণ্ডীবর পাকদিয়া।
সমস্তে শরক পেলাইলেক উৎপাৰিয়া॥ ২৫৭
কুঁরলি গুচিলে যেন সূর্য্যর উদয়।
সেহিমতে ভৈলন্ত মাধর, ধনঞ্জয়॥
তাত পাছে পাশুপত্র যুৰি মহাবীর।
সমস্তরে একেবারে ছেদিলন্ত শির॥ ২৫৮
রণত পরিল যেবে শংসপ্তক গণ।
কৃষ্ণক সম্বোধি পার্থে বুলিলা বচন॥
গুরু গোপালর পদ ধরি এক মনে।
বোলা রাম রাম ভণে বিদ্যা পঞ্চাননে॥ ২৫৯

ঢুলড়ি ।

অৰ্জ্জুনৰ খেদ ।

শুনা নাৰায়ণ, জগত কাৰণ,
বোলে বীৰ ধনঞ্জয় ।
আজি কি কাৰণে, লয় মোৰ মনে,
পাণ্ডৱৰ পৰাজয় ॥
কৌৰৱী দলত, বাদ্য নানা মতে,
শুনো মই ঠাই ঠাই ।
আমাৰ প্ৰজাৰ, শুনো হাহাকাৰ,
উৎসাহ কিসক নাই ॥ ২৬০
ৰাধেয়ৰ ৰঙ্গ, দেখি কিবা ভঙ্গ,
ভৈলা মোৰ সেনাগণ ।
ভীম সাত্যকিক, কিবা পাঞ্চালক,
জিনিলেক কৰি ৰণ ॥
অঙ্গিকাৰ কৰি, আছে মোৰ বৈৰী,
নৃপতিক ধৰিবাক ।
সত্য ৰক্ষা কৰি, নৃপতিক ধৰি,
নিলেক জানো গৃহক ॥ ২৬১
সেহিসে কাৰণে, মোৰ সেনাগণে,
কাংশ পৰি জিন গৈল ।
ৰাজা দুৰ্য্যোধন, মহা ৰঙ্গ মন,
কৌৰবে হিত সাধিল ॥

শুনা যদুপতি, কৰি শীঘ্ৰগতি,
ডাকিয়োক ৰথ বৰ।
যত গজ বাজি, সমস্তকে আজি,
মাৰি পেশো যমঘৰ॥ ২৬২
ভাৰত বচনে, স্বৰ্গী ৰাজাগণে,
নানা মোৰ নাম থুইলা।
ৰাজা অনুসাৰে, নাম মোৰ বাঢ়ে,
বিদ্যা পঞ্চাননে কৈলা॥

পদ।

যুধিষ্ঠিৰক, অৰ্জ্জুনে আৰু অৰ্জ্জুনক, যুধিষ্ঠিৰে তিৰস্কাৰ।

সঞ্জয় বদতি ৰাজা শুনা এক মনে।
কৃষ্ণক সম্বোধি পাছে মাতিলা অৰ্জ্জুনে॥ ২৬৩
কৌৰৱৰ বাদ্য সব শুনি বিপৰীত।
তাক শুনি মোহোৰ আকুল কৰে চিত্ত॥
নিশবদ শুনো মই পাণ্ডৰী দলৰ।
নাজানোহো কিবা হোয়ে আথান্তৰ॥ ২৬৪
ৰথখান যদুদেৱ ডাকিয়ো সকালে।
আমাশাৰ ৰণ স্থলি পায়ো অবিকলে ※ (১)॥

অৰ্জ্জুনৰ বচন শুনিয়া দামোদৰ ।
উত্তৰক লাগি মুখ কৰি ঘোটকষ ॥ ২৬৫
ভাজনৰ * (২) কোৰে তেজ বহয় ঘোৰাৰ ।
যুদ্ধ ভূমি মধ্যে গৈয়া ভৈলা পয়োশাৰ ॥
দণ্ড চক্ৰ নাহি, নাহি ৰথে দণ্ডধৰ ।
বিপৰীত দেখি মন্যু * (৩) ভৈলা অৰ্জ্জুনৰ ॥ ২৬৬
ভীমক সম্মুখে দেখি শোধে মহাবীৰ ।
ৰণ ভূমি চাৰি কোথা গৈল যুধিষ্ঠীৰ ॥
ভীমসেনে বোলে শুনিয়োক মহামতি ।
মোক ৰণে বাহুৰাইল * ৪ কৰ্ণ সেনাপতি ॥ ২৬৭
অনন্তৰে পশিলেক বেহুৰ ভিতৰ ।
ৰাজাক খেদিয়া গই কৰিলা সমৰ ॥
নৃপতিৰ সহ কৰ্ণে কৰি ঘোৰ ৰণ ।
কৰিলন্ত নৃপতিক শৰে অচেতন ॥ ২৬৮
অচেতন দেখি পাছে স ৰথি সুজান ।
গৃহক লাগিয়া ডাকি নিলা ৰথখান ॥
পলুয়াই নিলা ৰথ সাৰথি শিবিৰে ।
জীৱন মৰণ নাহি জানি আতপৰে ॥ ২৬৯
অৰ্জ্জুনে বোলন্ত তুমি যাও এতিক্ষণে ।
ভাল, মন্দ, নৃপতি কি আছয় জীৱনে ॥

---

২ । চাবুক, ৪ । হটাইলে ; ৩, দুখ ।

বাৰ্ত্তা লৈয়া বৃকোদৰ আসিয়ো সকালে।
নজানোহো ৰজা কিবা আছয় কুশলে ॥ ২৭০
অৰ্জ্জুনক পাছে বুলিলেক বৃকোদৰ।
দেখিয়োক যুদ্ধ মিলি আছে ভয়ঙ্কৰ ॥
কদাচিতো মই নজাইবো এৰি ৰণ।
তুমি যাই দেখি আসা জীৱন মৰণ ॥ ২৭১
কৃষ্ণ ধনঞ্জয় দুয়ো প্ৰশংসি ভীমক।
চলি গৈলা দুয়ো জন লাগি শিবিৰক ॥
মহা দুখে খাটে ৰাজা পৰিয়া আছন্ত।
নৃপতিক অগ্নি জ্বালি দ্ৰৌপদী সেকন্ত ॥ ২৭২
মহৌষধি দিবাক লাগিছে বৈদ্যচয়।
সেহি সময়ত গৈলা কৃষ্ণ ধনঞ্জয় ॥
নৃপতি আছন্ত জীৱা দেখি ৰঙ্গ ভৈলা।
হাস্য কৰি দুয়ো যাই সমিপত ৰৈলা ॥ ২৭৩
সাহাস্য বদন দেখি কৃষ্ণ অৰ্জ্জুনৰ।
মনে মহাৰঙ্গ কৰিলন্ত নৰেশ্বৰ ॥
বোলন্ত কৰ্ণক বধি আসিলা অৰ্জ্জুনে।
মহা হৰষিত মন দেখি সিকাৰণে ॥ ২৭৪
পুছিবে লাগিলা যুধিষ্ঠীৰে অৰ্জ্জুনত।
কোন শৰে কৰ্ণ বাপু পৰিল ৰণত ॥
কেন মতে তাৰ লগে কৰিলা সমৰ।
কেনেবা প্ৰকাৰে তাৰ ছেদিলাহা শিৰ ॥ ২৭৫

যত দুখ কর্ণে আজি দিয়া আছে মোক।
তাৰ ফল পাইল সিয়ো গৈল যমলোক ॥
দেখা ধনঞ্জয় হেৰা অৱস্থা আমাৰ।
যমলোক দেখিছিলো প্ৰহাৰে তাহাৰ ॥ ২৭৬
চেতন হৰিল মোৰ কৰ্ণৰ শৰত।
কৰ্ণময় দেখিছিলো সমস্তে জগত ॥
নৃপতিৰ বচনে অৰ্জ্জুনে লাজ পাই।
অধোমুখে আছিলেক পৃথিবীক চাই ॥ ২৭৭
কতোক্ষণ নমাতি আছিলা মনে গুণি।
বুলিলা বচন পাছে বীৰ চূড়ামণি ॥
শুনিয়োক দদা মই কহো স্বৰূপত।
নতু মোৰ যুদ্ধ হৱে কৰ্ণৰ লগত ॥ ২৭৮
সংশপ্ত দলক মই বধিয়া আসিলো।
তোমাক নেদেখি মই ভীমক পুছিলো ॥
তোমাৰ সংকট কহিলেক ভীমসেনে।
সিকাৰণে দেখিতে আসিলো দুয়োজনে ॥ ২৭৯
তোমাক দেখিলো দদা যদি আজ্ঞা পাও।
দিয়োক বিদাই দদ যুজিঁবাক যাও ॥
অৰ্জ্জুনৰ বচন শুনিয়া যুধিষ্ঠীৰ।
বুলিবে লাগিলা কোপে কম্পয় শৰীৰ ॥ ২৮০
ধিক তোৰ গাণ্ডীৱ অক্ষয় দুই টোণ।
বীৰ চূড়ামণি নাম ঘোষে অকাৰণ ॥

বৃথা তোৰ বাহুবল যেন নপুংসক।
মোক দেখিবাক আইলি নবধি কৰ্ণক ॥ ২৮১
কৰ্ণ হেন মহাশত্রু জীৱন্তে আছয়।
তাক নমাৰিয়া কেন আইলি ধনঞ্জয় ॥
তোক দেখি সবে মোৰ জুৰাইল শৰীৰ।
তোত পৰে আন মই নেদেখোহো বীৰ ॥ ২৮২
তোত আশা কৰি যিটো জনে কৰে ৰণ।
জীৱন্ততে মৰা যেন ভৈলা সিটো জন ॥
কৰ্ণ ৰণে আছে ৰঙ্গে ঘোৰ সমৰত।
তিতা বস্ত্ৰ দিলি আনি মোহোৰ গাৱত ॥ ২৮৩
আনো নানা নিন্দা ৰজা বুলিলা বিস্তৰ।
তাক শুনি মহা কোপ ভৈলা অৰ্জ্জুনৰ ॥
মোক নিন্দা কৰিলেক ৰাজা যুধিষ্ঠীৰ।
এতেকে ইহাৰ মই ছেদিবোহো শিৰ ॥ ২৮৪
এহি বুলি খড়্গ খান লৈলন্ত খসাই।
মহা কোপে নৃপতিক কাটিবাক যাই ॥
হেন অদভুত কৰ্ম্ম দেখিয়া বীৰৰ।
থাপ দিয়া খড়্গত ধৰিলা গদাধৰ ॥ ২৮৫
হাস্য কৰি অৰ্জ্জুনক বোলে নাৰায়ণ।
ৰাজাক কাটিবে তুমি চোৱাঁ কি কাৰণ ॥
গঙ্গা তীৰে যদি লক্ষ ব্ৰাহ্মণ বধয়।
এক নৃপতিৰ বধে সেহি পাপ হয় ॥ ২৮৬

অৰ্জ্জুনে বোলন্ত কৰি আছোঁ অঙ্গিকাৰ।
বিনা যুদ্ধে গাৰে তেজ দেখোহো যাহাৰ ॥
তাক শৰ কৰিতে বোলয় যিটো লোক।
মোক নিন্দা কৰে, ধিক্ বোলে গাণ্ডীৱক ॥ ২৮৭
অৱশ্যে কাটিবো তাক হাতে খড়্গ ধৰি।
হেন সব অঙ্গিকাৰ পূৰ্ব্বে আছোঁ কৰি ॥
মাধৱে বোলন্ত শুনা শাস্ত্ৰ নিতি কহো।
অনাদিৰ মুখে মই শুনি আছোঁ যাহা ॥ ২৮৮
বিবাহ ব্ৰাহ্মণ স্ত্ৰীয়া গৰুৰ কাৰণে।
পৰ উপকাৰে মিছা মাতে যিবা জনে ॥
অক্ষয় স্বৰ্গক পাৱে কহিলো নিশ্চয়।
তাত কিছু দোষ নাই জানা ধনঞ্জয় ॥ ২৮৯
ধৰ্ম্মত অধৰ্ম্ম, ধৰ্ম্ম হুয়ে অধৰ্ম্মত।
ৰীতি হয়ে কহো মই শুনা স্বৰূপত ॥
আছিলন্ত ঋষি এক নামত কৌষিক।
মিথ্যা নভাসন্ত সদা সত্য ব্যতিৰেক ॥ ২৯০
নৰ্ম্মদাৰ কুলে তপি (১) থাকে মহাঋষি।
গঙ্গাজল পান কৰে পৰম হবিষি ॥
তান সমীপত আছে গ্ৰামিক সকল।
কৌষিকৰ তপোবনে খাই গঙ্গাজল ॥ ২৯১
থাকই অনেক দৈত্য পৰ্ব্বত ওপৰে।
আসি লুটি নেই সবে গৃহস্থ সবাৰে ॥

এক দিনা দৈত্য আসিবাৰ বাৰ্ত্তা পাই ।
কৌষিকৰ আগে সবে গৈলেক পলাই ॥ ২৯২
শেল শূল ধৰি দৈত্যগণ আসিলেক ।
বিচাৰ কৰিয়া কাকো লাগ নপাইলেক ॥
কৈক গৈল গ্ৰামিক বিচাৰি ঠাই ঠাই ।
কৌষিক ঋষিত পাছে পুছিলেক যাই ॥ ২৯৩
তুমি সৰ্ব্বজান ঋষি জানে সৰ্ব্বজনে ।
কহিয়ো গ্ৰামিক পলাই গৈল কোন স্থানে ॥
কৌষিকে বোলন্ত দেখি আছো বিদ্যমান ।
যদি মিছা মাতো নৰকত হবে স্থান ॥ ২৯৪
সত্য ব্যতিৰেকে মই নজানোহো আন ।
নুবুলিবো মিছা যদি যাই মোৰ প্ৰাণ ॥
দৈত্য সকলক ঋষি বুলিলেক চাই ।
এহি বন মাজে সবে আছয় পলাই ॥ ২৯৫
ঋষিৰ বচন শুনি দৈত্য নিৰন্তৰ ।
পশিলেক যাই সবে বনৰ ভিতৰ ॥
দৈত্যৰ ভয়ত সবে আছয় পলাই ।
সমস্তকে লাগ যাই পাইলা এক ঠাই ॥ ২৯৬
দৈত্যক দেখিয়া সবে ভৈলা মহাত্ৰাস ।
কদলি বনত যেন লাগিল বাতাস ॥
সেহিমতে কাম্পে সবে দৈত্যক দেখিয়া ।
ধৰি মাৰি সৰ্ব্বস্বক নিলেক কাঢ়িয়া ॥ ২৯৭

অনেক প্রাণীক ঘিতো সেই মহা তাপ।
যদি মিছা মাতে তাত নাই কিছু পাপ॥
মিছা সুবুলিয়া ঋষি সত্য বুলিলেক।
সহস্র বৎসর নরকত আছিলেক॥ ২৯৮
বর্ত্তাত অধর্ম্ম সখি কহিলো নিশ্চয়।
অধর্ম্মত ধর্ম্ম হয়ে জানা ধনঞ্জয়॥
আছিল বাঘিনী এক মহা অরণ্যত।
একগোটা পুত্র আছে তাহার উদরত॥ ২৯৯
জন্মিবার আসি দিন ভৈলেক নির্ব্বন্ধ।
জন্মিলেক পুত্র তাহার দুই চক্ষু অন্ধ॥
আখি হীন পুত্র পাইয়া দেখিল বাঘিনী।
বুলিলা বচন কতো করুণ বানে দুখী॥ ৩০০
আপোনার আহার নপারো করিবাক।
কেমনতে এবে মই পালিবো পুত্রক॥
মনে বোলে চরাচর বিধির সৃজনা।
পুত্রর নিমিত্তে তাঙ্ক করো আরাধনা॥ ৩০১
একখান ভাল শিলা পৃথিবী উপরে।
তিষ্ঠিল ভরি উর্দ্ধে বাহি ঘোর তপ করে॥
তপর প্রভাবে তা করে স্তুতি বনে।
ঘোর তপ দেখি তুষ্ট ভৈল সৃষ্টিকরে॥ ৩০২
বাঘিনীক বোলন্ত খোজ কিবা লাগে বর।
নিশ্চয়ে দিবোহো মাগ যে বাঞ্ছা তোমার॥

শাৰ্দ্দুলী বোলয় প্ৰভু নলাগয় আন।
যদি দয়া আছে দিয়ো পুত্ৰৰ চক্ষুদান ॥ ৩০৩
ব্ৰহ্মায়ে বোলন্ত শুনা মন কৰি স্থিৰ।
চক্ষু কাটি আছে ইতো অনেক প্ৰাণীৰ ॥
সিকাৰণে অন্ধ ভৈল তোমাৰ তনয়।
নহৈবেক চক্ষু আৰ বুলিলো নিশ্চয় ॥ ৩০৪
তথাপিতো আহাৰ মিলিবে মোৰ বৰে।
যদি প্ৰাণী থাকে এক প্ৰহৰ অন্তৰে ॥
ঘ্ৰাণেতে জানিয়া সিটো লৰবি যাইব।
তাৰৰ উদ্দিশে যাই তাক ধৰি খাইব ॥ ৩০৫
বৰ দিয়া নিজ স্থানে চলি গৈলা বিধি।
শুনি বাঘিণীৰ মনোৰথ ভৈলা সিদ্ধি ॥
অনন্তৰে বাঘিণীৰ তনয় যে অন্ধ।
আহাৰীয় জন্তুৰ দূৰতে পায়া গন্ধ ॥ ৩০৬
ডেৱ দিয়া তাৰ গৈয়া পৰয় আগত।
ধৰি মাৰি খাই সব ব্ৰহ্মাৰ বৰত ॥
এহিমতে খাই গৰু, তিৰী, ব্ৰাহ্মণক।
তাৰ ডৰে সবলোক পলাই দূৰক ॥ ৩০৭
সমস্ত লোকৰ মনে ভৈলা মহাভয়।
গ্ৰামা নগৰৰ লোকে দেখে বাঘময় ॥
এক দিনা এক ব্যাধে ধৰি ধনু শৰ।
পশু চাহি ফুৰে সেহি বনৰ ভিতৰ ॥ ৩০৮

বাঘ গোটে পাণী খাই দূৰতে দেখিলা ।
এক গোটা ভল্ল তাৰ হৃদয়ে হানিলা ॥
শৰচোটে বাঘিণী পুত্ৰৰ গৈলা প্ৰাণ ।
তেখনে ব্যাধক নিতে আসিল বিমান ॥ ৩০৯
দিব্য ৰথে চৰি ব্যাধ গৈলা স্বৰ্গ লোক ।
অধৰ্ম্মতে ধৰ্ম্ম সখি আক দেখিয়োক ॥
অনেক প্ৰাণীক বিচো কৰে অপকাৰ ।
তাক মাৰি স্বৰ্গ পাই সুভাগ্যে নিকাৰ ॥ ৩১০
পৃথিবীৰ পতি আক জ্যেষ্ঠ তযু ভাই ।
এতেকে ইহাঙ্ক কাটিবাক যুগুৰাই ॥
বচনে অনেক নিন্দা কৰা নৃপতিক ।
পাইব মহামন্যু ৰাজা কাটি বাতো ধিক ॥ ৩১১
সজ্জনক বিবা জানা আনো নিন্দা কৰে ।
মৰিবাক কৰি দুখ পাৱে মিচো নৰে ॥
বিচো বাক্য কও মই ভাৱে মানে ধৰা ।
নৃপতিক বচনে অনেক নিন্দা কৰা ॥ ৩১২
কাটি বাতোধিক দুখ পাৱে অতিশয় ।
তোমাৰ ৰহিবে সত্য কহিলো নিশ্চয় ॥
কৃষ্ণৰ বচনে ধনঞ্জয়ে বাক্য বাণে ।
ৰাজাক ভেদিবে লৈলা মৰ্ম্ম মৰ্ম্ম স্থানে ॥ ৩১৩
অৰ্জ্জুনে বোলন্ত ৰাজা প্ৰাণ ধৰা কিক ।
নিশ্চয়ে জানিলো ভৈলা মৰণ তোমাক ॥

শকুনিৰ লগে তই খেলি কুট পাস।
আমাক কৰিয়া দিলি কৌৰৱৰ দাস ॥ ৩১৪
আপোন ভাৰ্য্যাক নপাৰিলি ৰাখিবাক।
দুঃশাসনে কেশে ধৰি লৈ গৈল সভাক ॥
মাৰিলেক লাঠি সৰ্ব্ব জনে আছে চাই।
হাসে দুৰ্য্যোধনে বাম উৰুক দেখাই ॥ ৩১৫
সভাৰ মধ্যত বসাইলেক কেশে ধৰি।
লৈবাক ধৰিলে বস্ত্ৰ উলঙ্গত কৰি ॥
হেন সব দুঃখ চক্ষে দেখি দ্ৰৌপদীৰ।
কেনে প্ৰাণ ধৰা নমৰিয়া যুধিষ্ঠিৰ ॥ ৩১৬
একলে আছিলি তই কাম্যক বনত।
পশুমাৰি চাৰি ভাই ফুৰো অৰণ্যত ॥
জয়দ্ৰথে ৰথে তুলি লৈ যাই কৃষ্ণাক।
ৰাখিবাক নপাৰিলি আপোন ভাৰ্য্যাক ॥ ৩১৭
পাছে ভীমসেনে যাই কৃষ্ণাক ৰাখিলা।
হেন অপমান পাই কিয় নমৰিলা ॥
ছদ্মৰূপে আছিলোহো ঘৰে বিৰাটৰ।
যেন দুখে থাকে শিশু গৰ্ভত মাতৃৰ ॥৩১৮
লক্ষেক ৰাজাৰ ভাৰ্য্যা সেৱিলেক যাক।
হেনয় দ্ৰৌপদী সেৱা কৰে সুদেষ্ণাক ॥
তই সভাপতি ভৈলি ভীম সুপকাৰ।
নকুলে ৰাখিলে ঘোৰা বিৰাট ৰাজাৰ ॥ ৩১৯

সহদেবে দধি, দুগ্ধ, যোগায়ে মৎসক।
মই কন্যা নছুয়াও হুয়া নপুংসক॥
চন্দন পিসন্তে ক্ষয় দ্ৰৌপদীৰ কৰ।
কিচকে মাৰিলা লাঠি সভাৰ ভিতৰ॥ ৩২০
তোহোৰ গুণৰ কথা কহিবো কতেক।
যত যত দুঃখ তই দিয়াছ আমাক॥
হেন সব দুঃখ তই দেখিয়া আমাৰ।
কেনে প্ৰাণ ধৰা ধিক জীৱন তোমাৰ॥ ৩২১
অনেক কৰিলা নিন্দা বীৰ চুৰামণি।
ভৈলা মহা মন্যু অৰ্জ্জুনৰ বাক্য শুণি॥
কৰ্ণে যত শৰ প্ৰহাৰিলা নৃপতিক।
অৰ্জ্জুনৰ বাক্যে ভৈলা তাহাতো অধিক॥ ৩২২
ঘনে ঘনে নিশ্বাস তেজন্ত যুধিষ্ঠিৰ।
উঠিলা খাটৰ লাখুটিত দিয়া ভৰ॥
সজ্জল নয়নে ৰাজা বনক চলিলা।
দেখি কৃষ্ণে লৰৰিয়া সাবটি ধৰিলা॥ ৩২৩
অৰ্জ্জুন কৃষ্ণৰ বৰ বিষাদ মনত।
মহাবেগে যাই পৰিলেক চৰণত॥
মাধবে বোলন্ত শুনিয়োক মহাভাগ।
আজিসে জানিলো বৰ মনত বৈৰাগ্য॥ ৩২৪
অৰ্জ্জুনক লাগি কেনে এন্ত বৰ খণ্ড।
হেন কথা শুনিয়া কৌৰবে পাইব ৰঙ্গ॥

এৰিবে পাণ্ডবে যুদ্ধ তুমি গৈলে বনে।
বিনা যুদ্ধে ৰাজ্য পাবে ৰাজা দুৰ্য্যোধনে ॥ ৩২৫
ভীম, ধনঞ্জয়, দুই মাদ্ৰীৰ কোঙৰ।
মোক দেখা দদা ময়ো তযু আজ্ঞাধৰ ॥
শিখণ্ডী, পাঞ্চাল, যুযুধান আদি ৰণে।
প্ৰাণ উৎসৰ্গিয়া আছে তোমাৰ কাৰণে ॥ ৩২৬
দ্বাদশ বৎসৰ আছিলাহা ঘোৰ বনে।
সি সব দুঃখক সবে পাসৰিলা মনে ॥
গছৰ বাকলী পিন্ধি বনে যত দুখ।
তোমাৰ লগত সবে মানিলেক সুখ ॥ ৩২৭
আজি কেনে অৰ্জ্জুনক দিয়া মনে শোক।
মোহোৰ সপত দদা গৃহে চলিয়োক ॥
ইহান নাহিকে দোষ চোৱা মনে গুণি।
অৰ্জ্জুনৰ প্ৰতিজ্ঞা আপুনি আছা শুনি ॥ ৩২৮
সিকাৰণে নিন্দিলেক মোহোৰ বচনে
অৰ্জ্জুনৰ দোষ দদা নধৰিবা মনে ॥
তোমাৰ অবস্থা দেখি বীৰ ধনঞ্জয়।
জীৱনত আশা চাৰি আছে মৃতপ্ৰায় ॥ ৩২৯
অনেক প্ৰকাৰে বুজাইলন্ত নাৰায়ণ।
পাছে অল্প কৰি ৰজা বুলিলা বচন ॥
মোহোৰ বচন শুনিয়োক যদুৰাজ।
লয়াইবো শিবিৰে মোৰ ৰাজ্যে নাহি কাজ ॥ ৩৩০

ভীমক আনিয়া আৱে ৰজা পাতিয়োক।
নাৰাখিবা বনে যাও বিদায় দিয়োক ॥
কৰ্ণৰ শৰত কৰি বাক্যে অৰ্জ্জুনৰ।
মোৰ শৰীৰত পীড়া কৰে নিৰন্তৰ ॥ ৩৩১
উপপ্লব্য দেশে আমি আছিলো যেখনে।
বনক যাইতে মই চাহিলো তেখনে ॥
ভীম, ধনঞ্জয়, কৃষ্ণা তুমি নাৰায়ণ।
নিষেধি ৰাখিলা সবে যাব নিদি বন ॥ ৩৩২
যাইবো তপোবনে মই কহিলো নিশ্চয়।
নেপাতা বিষিনী কৃষ্ণা, কৃষ্ণ, ধনঞ্জয় ॥
ভৈলো বৃদ্ধ আৰ মোৰ ৰাজ্যে আস নাই।
বনত থাকিবো মই ফল মূল খাই ॥ ৩৩৩
ৰজাৰ বচন শুনি মাতিলা অৰ্জ্জুনে।
তোমাৰ লগত দদা ময়ো যাও বনে ॥
লক্ষ্মণে যিমতে সেবিলেক শ্ৰীৰামক।
ময়ো সেহিমতে সেৱা কৰিবো তোমাক ॥ ৩৩৪
চৰণত ধৰো দদা এৰা অসন্তোষ।
ভৃত্যৰ কাৰণে কৈত স্বামি কৰে ৰোষ ॥
তাক কেন ক্ৰোধ, যাক পাৰা দণ্ডীবাক।
কোনে হাতে ধৰে তুমি মাৰন্তে আমাক ॥ ৩৩৫
তুমি বনে গৈলে আমি এথা কি কৰিবো।
কৃষ্ণাসমে চাৰি ভাই বনক চলিবো ॥

কিন্তু এক খানি মোৰ দুঃখ ৰৈল মনে।
কৰ্ণক বধিবে নপাইলোহো মোৰ ৰণে ॥ ৩৩৬
অনেক মিনতি কৰিলেক ধনঞ্জয়।
তথাপিতো নৃপতিৰ মন নিফিৰয় ॥
গুৰু গোবিন্দৰ পদ ৰেণু ধৰি মনে।
বোলা ৰাম, ৰাম ভনে বিদ্যা পঞ্চাননে ॥ ৩৩৭

লেচাৰী।

যুধিষ্ঠিৰে বনলৈ যাব খোজে আৰু দ্ৰৌপদীৰ বিনয়।

বচন শুনিয়া অৰ্জ্জুনৰ, যদি ভুলক্তিলা নৰেশ্বৰ,
অল্প অল্প কৰি দ্ৰৌপদী বুলিবে লৈলা।
তোমাৰ বচন ধৰি শীৰে, কৃষ্ণ ধনঞ্জয় দুয়ো বীৰে,
সংসপ্ত দলক বধিবাক চলি গৈলা ॥
কৰ্ণ সমন্বিতে কৰি ৰণ, তাহাৰ প্ৰহাৰে অচেতন,
হৈবাৰ দেখিয়া আনিলেক পলুৱাই।
সেই কথা সব ভীমসেনে, কহিলন্ত শুনি দুখমনে,
দেখিতে আহিল আত কিছু দোষ নাই ॥ ৩৩৮
যি বোল বুলিলা অৰ্জ্জুনক, নবধিয়া কেনে বাধেয়ক,
মোক দেখিবাক কেনে আইলি ধনঞ্জয়।
সিতো কৰ্ণ মহা ধনুৰ্দ্ধৰ, ৰণে যাৰ নাই পটন্তৰ,
কদাচিতো ৰণে যাৰ নাই পৰাজয় ॥

ছন্নালব হাতে লাক পাইল, লরবিয়া যেন লৈয়া গৈল,
কর্ণ হেন বীর তেমত নহে নৃপতি।
তুমি আমি আছা শিবিবক, কিমতে অর্জ্জুনে বাধেয়ক,
বধিবন্ত রাজা তোমাত লৈয়া যুগুতি ॥ ৩৩৯
আতে অর্জ্জুনর ভৈলা দোষ, মিছাত নৃপতি করা রোষ,
বনবাস স্বাদ নগলাই জানো তোমার।
কর্ণ হেন বেরী বৈলা পরি, তুমি যাইবে পোজা বনে চলি,
আর রাজ্য আশা গুচিল আজি তোমার ॥
বধ দুঃশাসন পাপীষ্টর, তোমার নিমিত্তে নরেশ্বর,
নেদেখিলো মই এহি হৃদি খেদ রৈল।
দুই বথ যুদ্ধত ধনঞ্জয়ে, কর্ণক নিরন্তু বনাজয়ে,
মিটা আঙ্গিকার সকলে বিফল ভৈল ॥ ৩৪০
তুমি বনে গৈলে নরেশ্বর, মাদ্রীসুত দুয়ো বৃকোদর,
ধনঞ্জয় মরো সমস্তে যাইবো সংহতি।
বিনা যুদ্ধে রাজা দুর্য্যোধন, পাইবেক সকল রাজ্যধন,
কৌরবর ভৈলা একাদশে বৃহস্পতি ॥
হরি হরি মই অভাগীর, বেণী বন্ধা কেশ নুগুচিল,
এহি বুলি সতী কান্দন্ত ধরি চরণে।
হেন দুখ দেখি দ্রৌপদীর, অনন্তরে রাজা যুধিষ্ঠির,
কিছু শান্ত ভৈলা ভনে বিদ্যা পঞ্চাননে ॥ ৩৪১

পদ।

কর্ণ আৰু শৈল্যৰ কন্দল।

সঞ্জয় বদতি শুনিয়োক মহাবীৰ।
দ্রৌপদীৰ বাক্যে শান্ত ভৈলা যুধিষ্ঠিৰ ॥
কৃষ্ণ, ধনঞ্জয় দুয়ো ৰাজাক ধৰিয়া।
পৰম আনন্দে খাটে বৈসালেক নিয়া ॥ ৩৪২
অনন্তৰে ধনঞ্জয়ে বুলিল ৰাজাক।
দিয়োক বিদাই মোক যাও যুজিবাক ॥
সত্য কৰি বোলো দদা তোমাৰ আগত।
কর্ণক বধিবো মই দুই ৰথ যুদ্ধত ॥ ৩৪৩
নযাইবো শিবিৰে মোৰ সত্য অঙ্গিকাৰ।
কর্ণক নবধি আগে নাহিবো তোমাৰ ॥
ৰথে চৰি লাসে লাসে চলিয়োক ৰণে।
কেনে যুদ্ধ কৰো তাক দেখিয়ো আপনে ॥ ৩৪৪
অর্জ্জুনৰ বচনে গুচিল অপমান।
সাবটি ধৰিয়া কৰিলেক শিৰত্ৰাণ ॥
বুলিলা বচন অর্জ্জুনক যুধিষ্ঠিৰ।
তুমি আগে যায়ো পাছে যাইবো ধীৰে ধীৰ ॥ ৩৪৫
নকৰা বিলম্ব বাপু কৃষ্ণ, ধনঞ্জয়।
মহেন্দ্ৰৰ ক্ষেণ আসি মিলিয়া আছয় ॥

এহি সময়ত চলিয়োক মহাবীৰ।
অবিলম্বে ৰাধেয়ৰ ছেদিয়োক শিৰ ॥ ৩৪৬
নৃপতিৰ বাক্য শুনি হৰষিত মন।
ৰাজাক প্ৰণামি চলি গৈলা দুৰ্য্যোধন ॥
অসংখ্যাত সুমঙ্গল দ্ৰৌপদী কৰিলা।
তাত পাছে দুয়ো ভাই ৰথত চৰিলা ॥ ৩৪৭
ৰজতে সুবৰ্ণে, অৰ্জুনৰ ঘোৰা চাৰি।
শুক্ল পতাকা চতুৰ্ভিতি আছে আৰি ॥
হেনয় ৰথত চৰি বীৰ চুড়ামণি।
কৃষ্ণক চাহিয়া হেন বুলিলন্ত বাণী ॥ ৩৪৮
ডাকিয়োক ৰথ সখি এবা আন জাল।
যেন ৰাধেয়ক দেখা পাওঁ যে তৎকাল ॥
অৰ্জ্জুনৰ বচন শুনিয়া চক্ৰপাণি।
ফিৰাইলা ঘোৰাৰ মুখ বাঘ জৰি টানি ॥ ৩৪৯
ডাকিলেক ৰথখান জগত আধাৰ।
ত্ৰিপুৰ দহিতে যেন চলিল শঙ্কৰ ॥
সেহিনতে চলিলা অৰ্জ্জুন ধনুৰ্দ্ধৰ।
শুনা ধৃতৰাষ্ট্ৰ আৰে কথা তাত পৰ ॥ ৩৫০
অৰ্জ্জুনৰ ৰথৰ পতাকা শোশোভন।
দূৰতে আকলি (১) শৈল্যে বুলিলা বচন ॥
মোহোৰ বচন শুনা ৰাধাৰ তনয়।
অৰ্জ্জুনৰ ৰথ ইটো জানিলো নিশ্চয় ॥ ৩৫১

ৰিণি ৰিণি দেখি মাত্র পতাকা ৰথৰ ।
ধ্বজগোটা প্রকাশয় শুদ্ধ সুবর্ণৰ ॥
মহাবেগে আসে যেন সক্ষাতে পবন ।
নিশ্চয়ে অৰ্জ্জুন ইটো নহে অন্যজন ॥ ৩৫২
অপোনাক কৰ্ণ তই হও সাবধান ।
দৃঢ় মুষ্টিধৰ কাল পৃষ্ঠ ধনু খান ॥
অতি ৰথী খেদি আসে এবা আল জাল ।
তোৰ লগে আজি জানো মোৰ হৈব কাল ॥ ৩৫৩
সৰ্ব্বজনে জানে অতি ৰথী ধনঞ্জয় ।
তাৰ আগে কোন বস্তু ৰাধাৰতনয় ॥
শৈল্যৰ বচনে কৰ্ণ কোপে কম্পমান ।
অগনিত ঘৃত যেন ভৈলা হেন থান ॥ ৩৫৪
কৰ্ণে বোলে শৈল্য কাক দেখুৱাস ডৰ ।
মোহোৰ আগত যশ কহ অৰ্জ্জুনৰ ॥
তোহোৰ সমান মই নহো ভয়াতুৰ ।
দেখা আজি সকলে ভাৱনা কৰো দূৰ ॥ ৩৫৫
কোন বস্তু কৃষ্ণ, ধনঞ্জয় মোৰ আগে ।
নজানোহো ফিৰি আজি জাই কত ভাগে ॥
মোৰ শৰ চোট সহিবেক কাৰ প্ৰাণে ।
সাগৰক শোষিবাক পাৰো মোৰ বাণে ॥ ৩৫৬
মোৰ আগে অৰ্জ্জুনৰ গুণ বাখানহ ।
মইকি নজানো যাৰ যেন মান গহ ॥

সাৰথি হইয়া তোৰ শঙ্কা নাই মোক।
ইবাৰ ক্ষেমিলো আন নেক্ষেমিবো তোক ॥ ৩৫৭
সাৰথিয়ে ৰথীৰ কৰায় ৰঙ্গ মন।
তই পুনু পাপীষ্ঠ কৰাস ভঙ্গ মন ॥
এতেকে জানিলো তই শত্রুতো অধিক।
আজি হেন জানো কাচ কৰি কোনধিক ॥ ৩৫৮
পৰ্ব্বতত থাক তই আন কিছু খাই।
ধৰ্ম্ম কৰ্ম্ম শাস্ত্ৰৰ বিচাৰ কিছু নাই ॥
তোহোৰ দেশৰ নৰ, নাৰী, যত বত।
১। সবে গৌৰবৰ্ন পিন্ধে কাঙুলা গাৰত ॥ ৩৫৯
গাৰত কাঙুলি দিয়া ঢাকিয়া থাকয়।
সবে উলঙ্গত তোৰ ৰাজা নাৰাচয় ॥
২। থাই ভাত খাস আৰু পোৰা শূকটিক।
তোৰ এই আহাৰ জীৱনে ধিক ধিক ॥ ৩৬০
ধন, জন, ভাৰ্য্যা পুত্ৰ সবে দিতে পাৰি।
কদাচিতো থাই ভাত দিবাক নপাৰি ॥
হেনয় দেশৰ তোৰ প্ৰজা নিৰন্তৰ।
তই ৰাজা ভৈলি শৈল্য হেনয় দেশৰ ॥ ৩৬১
আনো নানা নিন্দা বুলিলেক সেনাপতি।
তাক শুনি শৈল্যে বোলে শুন মন্দমতি ॥
যিবুলিলি কৰ্ণ তই সেই সত্য হয়।
কিন্তু মোৰ দেশে লোকে প্ৰাণী নেবেছয় ॥ ৩৬২

১। একাছানিৰ ৰাপোৰ, এৰনীয়া বস্ত্ৰ। ২। ৰবৰবা ২৯।

অঙ্গ, বঙ্গ, দুই খান তোক ৰাজ্য দিয়া ।
ৰাজা দুৰ্য্যোধনে ঘৰে আছয় আনিয়া ॥
কৌৰৱৰ ৰাজ্যে খাস উচ্ছিষ্ট সমান ।
সিকাৰণে বাঢ়ি আছে তোৰ যশ, মান ॥ ৩৬৩
তোহোৰ দেশৰ লোক পৰম পাতকী ।
ইহলোকে দুখি পৰলোকে নাই গতি ॥
যিটো ৰাজ্যে জানা কৰ্ণ মনুষ্য বেচয় ।
অধোগতি যাই সিটো জানিবা নিশ্চয় ॥ ৩৬৪
দেৱতায়ো পূজা তাৰ নকৰে স্বীকাৰ ।
হেনয় দেশত তই থাক দুৰাচাৰ ॥
কেন অৰ্জ্জুনক নিন্দা কৰা অতিশয় ।
তাহাঙ্ক নিন্দিয়া তুমি নিজে হৈবা ক্ষয় ॥ ৩৬৫
লক্ষেক নৃপতি সম নভৈলেক যাক ।
একেশ্বৰে জিনি যুদ্ধে আনিল কৃষ্ণাক ॥
খাণ্ডব দাহনে যুদ্ধ কৰিল ইন্দ্ৰক ।
বাহুযুদ্ধে যিটো জনে তুষিলা হৰক ॥ ৩৬৬
নিপতি কৱচ তিনি লোকট বিজয় ।
তাক সংহৰিলা ৰঙ্গে বীৰ ধনঞ্জয় ॥
বিৰাটৰ পথা কুৰুগণ নিৰন্তৰে ।
পলাই আসিলি সবে অৰ্জ্জুনক ডৰে ॥ ৩৬৭
প্ৰাণ ৰাখি আইলি ভায়েৰক বলি দিয়া ।
হেন লাজ পাই কেনে নগৈল মৰিয়া ॥

কত ঠাই ভঙ্গ হৈয়া আছ অৰ্জ্জুনত।
সত্য মিছা তাক তই শোধহ মনত ॥ ৩৬৮
দ্রৌপদীৰ সয়ম্বৰে পাঞ্চাল নগৰে।
গৰু নিতে গৈয়ছিলি বিৰাটৰ ঘৰে ॥
চিত্ৰৰথে সভাৰ্য্যো নিলেক কুৰুপতি।
সিকালত তুমি কৈত ছিলা সেনাপতি ॥ ৩৬৯
এহি সব ৰণে ভঙ্গ আছো আমি শুনি।
হয় নই সত্যমিছা চোৱা মনে গুণী ॥
ৰাজহংস সমে যেন বিবাদ কাকৰ।
তোমাসাৰ হৈব হেন লগে অৰ্জ্জুনৰ ॥ ৩৭০
ৰাজহংস কাকৰ সম্বাদ যেন হৈলা।
শুনা কৰ্ণ বুলি শৈলে কহিবে লাগিলা ॥
ইতিহাস কথা কয়ো কাণ পাতি শুন।
কথাতে জানিবি কৰ্ণ যাৰ যেন গুণ ॥ ৩৭১
অনেক বেপাৰীগৰ্ণ সাগৰতীৰত।
বেপাৰ কৰয় সবে আনন্দ মনত ॥
তাসম্বাৰ মাজে এক আছে ধনপতি।
গতিমন্ত, নামে তাৰ একটি সন্ততী ॥ ৩৭২
এক গুটি পুত্ৰ তাৰ পৰম স্নেহৰ।
পক্ষিৰ ছৱাল আনি পোয়ে নিৰন্তৰ ॥
সমান বালক তাৰ ফুৰে পাছে পাছে।
কাকৰ ছৱাল এক দেখিলেক গছে ॥ ৩৭৩

অনেক প্ৰকাৰে ধৰিলেক জাল দিয়া।
মহাযত্নে পালে তাক ঘৰক আনিয়া ॥
পিঠা, পৰমান্ন খাই যতেক উচ্ছিষ্ট।
তাক খেদি খায় সিটো পায়া মহামিষ্ট ॥ ৩৭৪
জানা ৰাধাসুত বিষ্ঠা ভোজনক কৰে।
নানামিষ্ট উচ্ছিষ্ট তাৰ সদাই উদৰে ॥
পাৰত তোৰণ (১) দিলা শুদ্ধ সুবৰ্ণৰ।
মনে বোলে মোত পৰ নহিকে সুন্দৰ ॥ ৩৭৫
উচ্ছিষ্টক খায়া তাৰ গাৱ ভৈলা ভিৰ।
গতি কাৰবাক পাছে মনকৈলা স্থিৰ ॥
মহা অহঙ্কাৰী পৃথিবীত নেদে পাৰ।
জানা সিতো মহা দুষ্ট কাকৰ স্বভাৱ ॥
মনে বোলে মোৰ সম নহে পক্ষীগণ। ৩৭৬
বণিক পুত্ৰক চাই বুলিলা বচন ॥
শুনা শুনা গতিমন্ত বনিক তনয়।
সমুদ্ৰৰ তীৰে আছে ৰাজহংস চয় ॥ ৩৭৭
তাহান সমিপে মোক নিয়ো মহামতি।
হংসৰ লগত দেখা কৰো নানাগতি ॥
হেন শুনি হাসিলেক পুত্ৰ বনিয়াৰ।
ছুইলে গাৱ ধুইতে হয় আতি কদাকাৰ ॥ ৩৭৮
মৰাশৰ ভক্ষ বিনে আন ভক্ষ নাই।
বাঢ়িলেক গৰ্ব্ব তোৰ উৰ্চ্ছিষ্টক খাই ॥

১। লটকন।

দুলড়ি।

কাউৰি আৰু হংসৰ কথা।

[illegible] তুমি হংসগণ,
মহাকোপ মন হৈলা।
[illegible]মি অৱো অছ, মাতি বজনলে,
কাকক বুলিলে তেলা ॥ ৩৮৪
[illegible] দুৰাচাৰ, তোমোৰ আচাৰ,
কিঞ্চো মৰা শৰ খাৱ।
[illegible] গতি একশত,
[illegible]কাক তই চাস ॥
[illegible] অতি হীন জাতি,
আন পক্ষীগণ হৈতে।
[illegible] জানি নানা ঠাই,
অন্য পক্ষী সকলোত ॥ ৩৮৫
গৃহস্থৰ ঘৰে, থাক নিৰন্তৰে,
উচ্ছিষ্টক আশা কৰি।
[illegible] উচ্ছিষ্ট, পাৱা তাক মিষ্ট,
খাস তই পেট ভৰি ॥
বণিক [illegible], তোক প্ৰতিপাল,
কৰে উচ্ছিষ্টক দিয়া।

তাক খাই তুষ্ট, ভৈলি তই দুষ্ট,
আপোনাক পাসৰিয়া ॥ ৩৮৬
পৰশিয়া কাক, চান্দ্রায়ণ এক,
লোকে কৰে প্রায়শ্চিত্ত।
কাহা কাহা তোৰ, বাক্য মহাঘোৰ,
শুনিতে বৰ কুৎচিত ॥
শুন মন্দমতি, জান কত গতি,
তাক দেখি আমি কৰো।
আমি এক গতি, জানোহো সম্প্রতি,
নজানোহো তাত পৰ ॥ ৩৮৭
হংসে এহি বুলি, মৃনালক তুলি,
কৰয় ৰঙ্গে ভোজন।
দুলড়িৰ চন্দে, পৰম আনন্দে,
ভনে বিদ্যা পঞ্চানন ॥

পদ ।

কাউৰি, হংসৰ কথা শেষ আৰু শকুনিৰ পৰাজয় ।

কাকে বোলে হংস কেনে কৰা আন মতি।
তুমি আমি সবে আত কৰো নানা গতি ॥ ৩৮৮
বণিকৰ পুত্রে আজি দেখোক যে ৰঙ্গ।
কাৰ জয় হয়ে আজি কাৰ হয়ে ভঙ্গ ॥

হেন শুনি মহাক্রোধ হৈলেক হংসৰ।
দেখাৱো দুৰ্জন কত গতি জান কৰ॥ ৩৮৯
উবাৰ কৰয় কাকে হংসৰ বচনে।
হংসে এক গতি কৰি যাই ৰঙ্গমনে॥
পাছে কাকে নানা গতি কৰিবাক লৈলা।
উবাৰ কৰিয়া কাকে কতোদূৰ গৈলা॥ ৩৯০
কতো কাতি হৈয়া কতো চিত হুয়া যাই।
কতো গল মেলি ওপৰক থাকে চাই॥
কতো ঠোঁট লুকুৱায়ে পাখাৰ ভিতৰে।
ঠোঁট মেলি কতো ওপৰক গতি কৰে॥ ৩৯১
কতো চলি যাই আঁৰ কৰি দুই পায়।
কতো পাকফুৰি কৰে নানা ভঙ্গি ভায়॥
দুই পাখা মেলি কতো যাই লাঞ্জ তুলি।
কতো গল কাতি কৰে কতো গল মেলি॥ ৩৯২
কতো পাখা সামৰিয়া চাই আটলক।
কতো পায়ে জল ছুই যাই ওপৰক॥
এহিমতে নানা গতি কৰন্তে আছয়।
শ্ৰান্ত হুয়া কাকে দেখিলেক তমোময়॥ ৩৯৩
উৰিবে নোয়াৰি কৰে মনে মহাশোক।
পাছে যেন ভৈল কৰ্ণ শুনা কহোঁতাক॥
ভাগৰিলা কাক গোটে হীন ভৈলা বল।
জলত পৰিলা আসি ঠোঁট কৰি তল॥ ৩৯৪

ঢোল হেন পেত তাৰ ভৈল জল পানে।
পাখা চপ চপ কৰি ওপৰক টানে॥
জলত ভাষয় শৰীৰত জ্ঞান নাই।
হাঁসে ৰাজহংসে দেখি কাকৰ বিলাই॥ ৩৯৫
কতো তল যাই কাক কতো ওপঙ্গয়।
কতো চক্ষু স্থিৰ কৰি স্তম্ভিয়া থাকয়॥
হংসগণে দেখে কাক ভৈল সৰ্ব্বনাশ।
বুলিবে লাগিলা গতে ছাপি তাৰ পাশ॥ ৩৯৬
হংসে বোলে গতি কহি আছ এক শত।
ইটো কেনে গতি পূৰ্ব্বে নকৈলি আমাত॥
যিটো তই একশত গতি আছ কই।
তাৰ ভিতৰে দেখো ইটো গতি নাই॥ ৩৯৭
ইমন্ত গতিক তই কিয় নকহিলি।
মনত নভৈল কিবা তই পাহৰিলি॥
আমি শিকিবোহো বুলি নকাহিলি তাক।
কিবা তোৰ মাৰে বাপে শিকাইছিল হাক॥ ৩৯৮
এমন গতিক তই নাকাই ৰাখহ।
আক নকহিয়া তই আন গতি কহ॥
কাকে বোলে ক্ষেমা কৰা মোৰ অপৰাধ।
তোমাসাব লগে মিছ হয়া কৰো বাদ॥ ৩৯৯
চৰণে শৰণ লৈলো ৰক্ষা কৰা মোক।
হেৰা মই মৰো মোৰ প্ৰাণ ৰাখিয়োক॥

সত্যে সত্যে তোমাৰ দাসৰ হৈবো দাস।
পশিলো শৰণে মোক নকৰা নৈৰাশ ॥ ৪০০
আনো নানা কাকে স্তোত, কৰিলা বিস্তৰ।
তাক শুনি মহাস্নেহ হৈলেক হংসৰ ॥
হংসে বোলে তোৰ কোনে ধৰে দোষ গুণ।
উপাই এক বোলো মই কৰ্ণ পাতি শুন ৪০১
মোহোৰ পাখীত তই ধৰ ঠোঁট দিয়া।
নকৰিবি ডৰ নিয়োঁ দাঁতিক লাগিয়া ॥
পাখীত কামোৰ দিয়া হংসৰ বচনে।
কাষত থৈলেক তাক নিয়া ৰঙ্গ মনে ॥ ৪০২
লাজপাই গতিমন্তে, বাম হাতে ধৰি।
বায়সক নিয়া গৈলা মনে দুখ কৰি ॥
হংসৰ লগত যেন, ভৈলেক কাকৰ।
তোৰ সেহি মতে হৈব লগে অৰ্জ্জুনৰ ॥ ৪০৩
যত গাল মাৰ তই মোহোৰ আগত।
এহি কথা শুমৰাইবো দুই ৰথ যুদ্ধত ॥
শৈলৰ বচনে কৰ্ণ মহা ক্ৰোধ ভৈলা।
আৰক্ত নয়নে হাতে খড়গ তুলি লৈলা ॥ ৪০৪
শৈলে খড়গ তুলিয়া লৈলেক তাৰক্ষণে।
দুইৰো মহাবিৰোধ দেখিয়া দুৰ্য্যোধনে ॥
সমিপক লাগি বেগে গৈয়া মহাৰাজ।
ৰথী সাৰথিৰ দন্দে মিলয় অকাজ ॥ ৪০৫

ৰথ সাৰথিৰ দেখি দুইৰো এক মতি।
দুইহানো বিৰোধে মমা মোৰ কাৰ্য্যক্ষতি।
ক্ষমা কৰিয়োক মমা মোহোৰ বচনে।
ইটো কৰ্ম্ম দেখিয়া হাঁহিবে সৰ্ব্বজনে॥ ৪০৬
মিনতি কৰোহো মমা এৰা অসন্তোষ।
মোহোক চাহিয়া মামা ক্ষমা সৰ্ব্বদোষ॥
এহি বুলি দুইৰো হাতৰ খড়গ আনি।
ডাবৰ ভিতৰ কৰি থৈলা মহামানি॥ ৪০৭
শৈল্যক অনেক প্ৰীতি কৰি মহাবল।
কৰ্ণ সমন্বিতে দুইৰো ভাঙ্গিলা কন্দল॥
শৈলে বোলে ৰাজা মই কহিছো পূৰ্ব্বত।
লাগিবে কন্দল মোৰ কৰ্ণৰ লগত॥ ৪০৮
মহা অহঙ্কাৰী ইটো ৰাধাৰতনয়।
ইহাৰ আগত কিছু নুহি ধনঞ্জয়॥
সুৰাসুৰ নাগে যাক কৰিলেক পুজা।
কোন বস্তু তাৰ আগে পৃথিবীৰ ৰজা॥ ৪০৯
পলায় বীৰগণ যাৰ প্ৰচণ্ড প্ৰতাপে।
তাৰ নিন্দা শুনিয়া থাকিব কাৰ বাপে॥
ভীষ্মসে জানন্ত সব পুৰ্ব্বাপৰ যত।
কৰ্ণক লেখিছে অৰ্দ্ধ ৰথীৰ লগত॥ ৪১০
মহাৰথী ৰাজা মই জানে সৰ্ব্বজনে।
তথাপি সাৰথি ভৈলো তোমাৰ বচনে॥

থায়োক নৃপতি তুমি শঙ্কা পৰিহৰা।
নকৰো অন্যথা কাৰ্য্যে নহো পৰি মৰা ॥ ৪১১
তোমাৰ কৰ্ম্মত মোৰ কিছু হেলা নাই।
অতি ৰথী যেদি আছে কিবা আছা চাই ॥
অৰ্জ্জুনে খেদিয়া আসে যেন বজ্ৰধৰ।
পাছু হুয়া এতিক্ষণে থাক নৰেশ্বৰ ॥ ৪১২
হৈবেক দুই ৰথ যুদ্ধ আতি বিপৰীত।
তেখনে জানিবা মই হিতকি অহিত ॥
শৈলৰ বচনে ৰাজা মহাৰঙ্গ ভৈলা।
যৈত আছিলেক, পূৰ্ব্বে তৈকে লাগি গৈলা ॥ ৪১৩
কৰ্ণক বোলন্ত শৈলে হুয়ো সাবধান।
অৰ্জ্জুন পাইলেক খেদি দেখ বিদ্যমান ॥
কৰ্ণে বোলে মোৰ বাক্য শুনা নৰেশ্বৰ।
উত্তৰক লাগি মুখ কৰা ঘোটকৰ ॥ ৪১৪
অৰ্জ্জুনক যেতিক্ষণে পশ্চিমে দেখিবা।
তেখনে সম্মুখে মোৰ ৰথক ৰাখিবা ॥
হেনয় আলোচ কৰি আছে দুয়ো জনে।
দেৱ দত্ত শঙ্খ গোট ফুঙ্কিলা অৰ্জ্জুনে ॥ ৪১৫
গাণ্ডীব ধনুক টঙ্কাৰিলা ধনঞ্জয়।
বানৰৰ ধ্বজে মহা শবদ কৰয় ॥
তাৰ ধ্বনি পুৰিলেক তিনিয়ো জগত।
খলকিলা নদ, নদী কম্পিলা পৰ্ব্বত ॥ ৪১৬

কৌৰবদলত মহা চমক লাগিলা।
কতো পৰিলেক ঢলি কতো মুৰ্চ্ছা গৈলা॥
মুত্র পুৰিষক (১) এৰিলেক গজ বাজি।
সেনাগণে বোলে প্ৰাণ নৰহয় আজি॥ ৪১৭
অৰ্জ্জুনে পাইলেক আসি আৰ কিবা চোৱাঁ।
প্ৰাণ ৰাখি আহা সবে দূৰক পলোৱাঁ॥
অৰ্জ্জুন আসিলে পলাইবাৰ আশা নাই।
জানিলো আমাক যমপুৰে দিবে ঠাই॥ ৪১৮
তাসম্বাৰ বচন শুনিয়া দুৰ্য্যোধনে।
চক্ষু পকাই মাথা ফুৰাৱয় ঘনে ঘনে॥
অনন্তৰে ধনঞ্জয় মহা ধনুৰ্দ্ধৰ।
পশিলেক আপোনাৰ বেহুৰ ভিতৰ॥ ৪১৯
অৰ্জ্জুনক দেখি পাণ্ডৱৰ সেনাগণ।
গুচিলেক ভয় সবে ভৈলা হৃষ্ট মন॥
জানিলে এথনে বাসৱক নাহি ভয়।
এহি বুলি মহা ৰঙ্গে নাচে সেনাচয়॥ ৪২০
অনেক বাজনা বজাৱই ঠাই ঠাই।
পাণ্ডৱীদলৰ আনন্দৰ সীমা নাই॥
যযুধান পাঞ্চাল অপৰ বৃকোদৰ।
সবে যাই সমিপ চাপিলা অৰ্জ্জুনৰ॥ ৪২১
আথে বেথে নৃপতিৰ বাৰ্ত্তাক সোধয়।
সকল বৃত্তান্ত কহিলেক ধনঞ্জয়॥

ৰাজাৰ কুশল বাৰ্ত্তা কহিলা অৰ্জ্জুনে।
তাক শুনি আনন্দিত ভৈল সৰ্ব্বজনে॥ ৪২২
তাত পাছে ধনঞ্জয়ে মাতিলা কৃষ্ণক।
কিছু মান ৰথ খান বঢ়াও আগক॥
মৃতক প্ৰাণিৰ শয় নথাকয় যৈত।
ৰথ খান নিয়া মোৰ ৰাখিয়োক তৈত॥ ৪২৩
ৰণ স্খলিত ঘোৰা ৰাখিবা আমাৰ।
ৰথ খান ফুৰে যেন মণ্ডল আকাৰ॥
অৰ্জ্জুনৰ বচন শুনিয়া দামোদৰ।
ৰথ খান সম্মুখে ৰাখিলা কৌৰবৰ॥ ৪২৪
অনন্তৰে শৈল ৰাজা টানি বাঘজৰি।
উত্তৰ চৰাইয়া পশ্চিমৰ মুখ কৰি॥
ডাকিলেক ৰথ খান শৈল নৰেশ্বৰ।
সম্মুখত ৰথ ৰাখিলেক অৰ্জ্জুনৰ॥ ৪২৫
দেখা দেখি কৰিয়া ৰহিলা দুয়োবীৰ।
দুখান সমুদ্ৰ যেন পৰম গভীৰ॥
একত্ৰে ৰহিলা যেন দুই গিৰিবৰ।
আকাশে শোভয় যেন দুই শশধৰ॥ ৪২৬
সিংহ শাৰ্দ্দুল যেন ভৈলেক এক ঠাই।
সেহি মতে দুইকো দুয়ো আছিলেক চাই
দুই ৰথ যুদ্ধক দেখিবাক ৰঙ্গ মনে।
কুৰু পাণ্ডৱৰ বীৰ ৰৈলা স্থানে স্থানে॥ ৪২

ইন্দ্ৰ আদি কৰিয়া যতেক দেৱগণে ।
যুদ্ধ চাহিবাক মনে চৰি নিজ যানে ১ ॥
মৰুত আসিলা দুয়ো অশ্বিনী কুমাৰ ।
দেৱগণ আসিলেক, যুদ্ধ দেখিবাৰ ॥ ৪২৮
যুদ্ধ চাহিবাক মনে ৰৈলা আকাশত ।
ইন্দ্ৰক আবৰি ৰহিলেক দেৱ যত ॥
আনো স্বৰ্গবাসি আসিলেক যত যত ।
সপ্ত সমুদ্ৰ গঙ্গা আদি তীৰ্থ যত ॥ ৪২৯
মূৰ্ত্তি ধৰি সমস্তে ৰহিলা আকাশত ।
হিমৱন্ত আদি কৰি যতেক পৰ্ব্বত ॥
আসিলেক মহাদেৱ চড়ি বৃষভত ।
যুদ্ধ চাহিবাক প্ৰতি উৎসাহ মনত ॥ ৪৩০
ইসবক মোক্ষ কৰি যত দেৱগণ ।
জয় জয় শব্দ কৰে সিদ্ধ মুনিগণ ॥
অৰ্জ্জুনৰ জয় হবে ঘোষে সৰ্ব্বজন ।
যক্ষ, ৰাক্ষস, আদি পিশাচ গুহ্যগণ ২ ॥ ৪৩১
ফণীধৰ, ভূত, প্ৰেত, পিশাচ কিন্নৰ ।
আনো যত আছিলেক স্বৰ্গ পৃথিৱীৰ ॥
যতেক অধৰ্ম্ম মানে হৈলা এক ঠাই ।
সূৰ্য্যৰ লগত সবে ৰহিলেক যাই । ৪৩২
সূৰ্য্য সমান্বিতে সাধে কৰ্ণৰ জয়ক ।
বোলে আজি জিনিবেক কৰ্ণে অৰ্জ্জুনক ॥

---

১ । বধ, ব । ২ । পিশাচক [illegible]

এহি মতে অন্যো অন্যে জয় সাধি আছে।
শুনা ধৃতরাষ্ট্র কথা যেন ভৈলা পাছে ॥ ৪৩২
কর্ণে জিনিবেক যুদ্ধে বোলে দিবাকর।
বাসবে বোলন্ত জয় হৈবে অর্জ্জুনর ॥
এহি মতে তুইবো পাছে বিবাদ লাগিল।
পাছে দুয়োজন যাই ব্রহ্মাত সুধিল ॥ ৪৩৪
নমস্কার করি বোলে শুনা সৃষ্টিকর।
হৈবেক তুই, রথ যুদ্ধ কর্ণ অর্জ্জুনর ॥
কার জয় হৈবে ব্রহ্মা কার পরাজয়।
এহি কথা সোধো আমি কহিও নিশ্চয় ৪৩৫
ব্রহ্মারে বোলন্ত ইন্দ্র শুনা দিনপতি।
পূর্ব্বে মোর পাসে আসিলেক বসুমতী ॥
দুর্য্যোধন ভারে হুইয়া আশকত।
নিবেদিলা দুখ আহি মোহোর আগত ॥ ৪৩৬
পাছে গই গৈলো লগে লৈয়া দেবগণ।
যথা তপ করে দুই নর নারায়ণ ॥
বদরিকাশ্রমে দুয়ো আছে তপকরি।
অনেক করিলো স্তুতি চরণত পরি ॥ ৪৩৭
অনন্তরে নারায়ণে বুলিলেক হাসি।
কিবা প্রয়োজনে মোর পাশে আছা আসি ॥
পৃথিবীর যত দুখ কৈলো নিবেদন।
পাছে মোক বুলিলেক নরনারায়ণ ॥ ৪৩৮

হবিবো ভূমির ভার আমি অন্তর্যামী ।
ধর্ম্ম অধর্ম্মক পঠাই দিয়া শীঘ্র করি ॥
ধর্ম্ম বুধি র কৈলোঁ কথা নিবেদন ।
জানিবা অধর্ম্মী হৈতো রাজা দুর্য্যোধন ॥ ৪৩৯
মনোবাহন দুই কৃষ্ণ, ধনঞ্জয় ।
ভার সংহরিতে জন্ম ধরিয়া আছয় ॥
কহিলো সকল যি বুলিল নারায়ণে ।
জানিলেক যাই পাছে তোহোর বচনে ॥ ৪৪০
যাহোক বাসুক টানি বাপো দিবাকর ।
দুই রথ যুদ্ধত জয় হৈব অর্জ্জুনর ॥
ব্রহ্মার বচনে ইন্দ্র মহাহর্ষ ভৈলা ।
সবে কথা যাই দেবতার আগে কৈলা ॥ ৪৪১
শুনি দেব সবর মহা আনন্দ মিলিলা ।
অর্জ্জুনর শিরে দেবে পুষ্প বরষিলা ॥
শাস্ত্র সূর্য্যার কথা এহি মাত্র পড়ুঁ ।
যেন যুদ্ধ ভৈলা শুনা তার কথা কওঁ ॥ ৪৪২
কর্ণ, অর্জ্জুনর যেবে দেখা দেখি ভৈলা ।
কর্ণিষ্ঠক চাই রাজা বচন বুলিলা ॥
মোহোর বচন শুনিয়োক হুতাশন ।
অর্জ্জুনর আগ যাই করিয়োক রণ ॥ ৪৪৩
তোমাক যুঝিলে ভাগরিবে ধনঞ্জয় ।
পাছে যুদ্ধ করিবেক কর্ণ মহাশয় ॥

রাজার বচন দুঃশাসনে শিরে ধরি।
অর্জ্জুনক খেদি গৈলা মহাকোপ করি ॥ ৪৪৪
দুই সহস্রেক ঘোরা, রথ সহস্রেক।
চারি শত হস্তী তার লগে চলিলেক ॥
দশ অযুতেক সেনা খাণ্ডা, বাক ধরি।
অ[illegible]নক [illegible] গৈলা মহাকোপ করি ॥ ৪৪৫
দু[illegible]শাসন [illegible] গোটা খালিবার দেখি।
[illegible] খানিকো নাপেখি ॥
[illegible] করি অর্জ্জুনক।
[illegible] গেলেক পাণ্ডবক ॥ ৪৪৬
শকুনিক [illegible] দেখি সমুখত।
পূর্ব্ব[illegible] যতেক দুঃখ পরিল মনত ॥
থাক থাক গান্ধার সুধিবো আজি রণে।
এহি বুলি ধনু ধরিলেক কোপমনে ॥ ৪৪৭
শকুনিয়ো ধনুধরি আকর্ণ [illegible]
ভীমক লাগিয়া হানিলেক চারি বাণ ॥
চারি বাণে চারি শর [illegible]।
শকুনিক প্রহারিলা এক [illegible]ব। ৪৪৮
[illegible] শকুনি মনে কোপ ভৈলা।
[illegible] লাগিয়া [illegible]বে লৈলা ॥
চ[illegible] হৃদে হানিলা ভীমক।
চারিশালি মুখ প্রহারিলা বিলোকক ॥ ৪৪৯

এক শৰ ভীমৰ হানিলা ললাটত।
সাতশৰ কোপে প্ৰহাৰিলা হৃদয়ত ॥
চাৰি গোটা ঘোৰাক টাৰিলা চাৰি শৰে।
তিনি শৰ হানিলেক ভীমৰ উদৰে ॥ ৪৫০
হেন দেখি ভীমসেনে নগনিয়া তাক।
শকুনিক কৰিতে লাগিলা শৰ জাক ॥
নাকে, কানে, ওঠে, কণ্ঠে, ললাটে, উদৰে।
শকুনিক প্ৰহাৰিলা অসংখ্যাত শৰে ॥ ৪৫১
মুঠিতেসে ধনুখান কাটিল শকুনিৰ।
এক শৰে শিৰ ছেদিলেক সাৰথিৰ ॥
পুনৰপি শকুনিক হানি দুই বাণ।
দশ শৰে কাটিয়া পেলাইলা ৰথ খান ॥ ৪৫২
মনে বোলে ভীমে জানো আৰু কৰে শৰ।
ৰথৰ নামিয়া ভিৰি দিলেক লৰৰ ॥
শকুনি পলাই ভীমসেনে আছে চাই।
মহাকোপ মনে পাছে পাছে খেদি যাই ॥ ৪৫৩
পাঞ্চ পাঞ্চ ভৰি খেদি লাগ পাইলা তাক।
চুলত ধৰিয়া নিলা আপোন সেনাক ॥
শকুনিক ঘষাই আনিলা বৃকোদৰ।
কিৰিটী, কুণ্ডল আৰু জাখৰ (১) গাৰৰ ॥ ৪৫৪
কাঢ়ি লৈয়া দূৰক পেলাইলা লাঠি মাৰি।
খুৰপতি শৰে খুৰাইলা চুল দাৰি ॥

মাৰিয়া দিলেক ভীমে কিল গোটাচাৰি।
দান্ত নিকোটাই সিটো থাকিলেক পৰি ॥ ৪৫৫
গালে, মুখে সৰ্ব্বাঙ্গেতে কালি চুন দিলা।
মৃতকৰ মুণ্ড দুই কর্ণত আৰিলা ॥
গাৱৰ সমস্ত বস্ত্ৰ লৈলেক কাঢ়িয়া।
গুপ্তাঙ্গক দেখি সবে মৰয় হাসিয়া ॥ ৪৫৬
পাছে ভীমে এক গোটা আনিয়া চামৰ ১।
আৰিলেক শকুনিৰ আগে উপস্থৰ ২ ॥
পুনু ভীমে কুৰি গোটা চামৰক আনি।
হাতে, পাৱে ঠাই ঠাই বান্ধিলেক টানি ॥ ৪৫৭
ৰথৰ পাতকা যত পৰিয়া আছিলা।
নিচাৰি আনিয়া ভীমে গাৱত আৰিলা ॥
মনুষ্যৰ মুণ্ডে মালা গাঠী বৃকোদৰ।
হাসি হাসি গলে মালা দিলা গান্ধাৰৰ ॥ ৪৫৮
হস্তিনীৰ মুণ্ড এক বান্ধিলা গলত।
চিনিবে নোৱাৰি যেন বৈৰাগি সাক্ষাত ॥
শকুনিক পাণ্ডৱৰ সেনাগণে বেঢ়ি।
নাচ নাচ বুলি সবে বজায়ে চাপৰি ॥ ৪৫৯
কতো কান মোচৰয় কতো ধৰে নাক।
কতো ভীমে ধৰি তাক ফুৰাৱয় পাক ॥
তাহাৰ অৱস্থা দেখি কৃষ্ণ, ধনঞ্জয়।
সাত্যকি পাঞ্চাল আদি যত বীৰ চয় ॥ ৪৬০

১। চোৱৰ। ২। কাপ, অণ্ড ॥

মুখে বস্ত্র দিয়া সবে হাসে ৰঙ্গমনে।
বোলে ভীম বিনে আক নজানয় আনে ॥
দুৰ্য্যোধন, কৰ্ণ, দুঃশাসন আদি কৰি।
সমাৰ দুৰ্গতি দেখি যেন গৈলা মৰি ॥ ৪৬১
ভাৰত-চৰিত্ৰ শুনিয়োক এক মনে।
বোলা ৰাম ৰাম ভনে বিদ্যা পঞ্চাননে ॥

দুলড়ি।

শকুনিক ভীমৰ তিৰস্কাৰ ॥

শুন শুন শুন, গান্ধাৰী তনয়,
শুন অৰে মন্দমতি।
তোহোৰ লগত, খেলিবোহো পাশা,
দেখোক সবে নৃপতি ॥ ৪৬২
গদাৰ পাশটি, তোৰ লগে আজি,
খেলিবোহো পাশা শাৰি।
কূট পাশ খেলি, যিমতে মাগিলি,
দশবিন্দু তুয়া চাৰি ॥

ইটো পুনু নই, বিৰোচন জুই,
ভীমৰ গদা প্রচণ্ড।
দায় মাগি তই, ৰাজ্য কাঢ়ি লৈলি,
সাম ৰাজ্যে ভূমি খণ্ড ॥ ৪৬৩

নৃপতি ৰাজত, সভাৰ মাজত,
নিন্দি আছ দুৰাচাৰ।
কৃষ্ণাক খেতিয়া, আছ দুঃখ দিয়া,
কৰো তাৰ প্রতি কাৰ ॥
মোৰ আগে তই, সভা মাঝে গই,
নিন্দি আছ দুৰাচাৰ।
নিন্দিলি ৰাজাক, আৰু দ্রৌপদীক,
তাৰ কৰো প্রতিকাৰ ॥ ৪৬৪

বনবাসে গৈলোঁ, যত দুঃখ পাইলোঁ,
আৰু ঘৰে বিৰাটৰ।
ফুৰোঁ বনে বনে, যত দুখ মানে,
সুগুছে মোৰ মনৰ ॥
দুষ্ট দুৰ্য্যোধনে, উৰুক সঘনে,
দেখাইলেক ৰঙ্গ মনে।
এতিক্ষণে কিয়, তোক নিমিৱয়,
ভীমক জিনিয়া ৰণে ॥ ৪৬৫

কর্ণ, দুঃশাসন, আৰু দুৰ্য্যোধন,
যত দোষ আছে কৰি।

সমস্তে সুজিবো, সমব ভূমিত,
হাতে ঘোৰ গদা ধৰি ॥
সহদেবে প্ৰতিজ্ঞা কৰিয়া আছয়,
মহা যুদ্ধে শকুনিব।
সমস্তে কৌৰবে, যদি ৰক্ষা কৰে
তথাপি ছেদিবে শিৰ ॥ ৪৬৬
নিকাৰণে তোক, ভীমে নবধোক,
বাখিয়া আছো দুৰ্জ্জন।
মহাকোপ কৰি, হাতে গল ধৰি,
ভাঙ্গিলা তাৰ দশন ॥
এই মুখে তাই, আমাক নিন্দই,
সততে দন্ত দেখাই।
দোন যেন তাৰ, দুই, গাল ভৈল,
ভীমৰ চৰৰ খাই ॥ ৪৬৭
যত শকুনিক, দুঃখ দেই মানে,
মহাবলি বৃকোদৰ।
বনবাস দুঃখ, মনত পৰিলে,
অগনি জ্বলে ভীমৰ।
এতেক কৰিল, তথাপি নেৰিল,
হেপাহ নুগুছে মানে।
যতেক কৰিল, সেয়ে তাক আঁতে,
বোলে বিদা পঞ্চাননে ॥ ৪৬৮

পদ।

দুঃশাসনৰ ৰক্তপান ॥

যেবে শকুনিক ভীমে ধৰিয়া আছয়।
দূৰে থাকি যুধিষ্ঠীৰে মনে আলোচয় ॥
একঠাই ভৈল দেখো পাণ্ডুবীৰগণ।
সবাৰো আনন্দ শুনো নকৰয় ৰণ ॥ ৪৬৯
যুদ্ধ এৰি সবে দেখো হাসে উচ্চকৰি।
ডাক ৰথ সাৰথি পৱন বেগধৰি ॥
ৰাজাৰ বচনে ৰথ সাৰথি ডাকিলা।
যথা বীৰগণ আছে তৈক লাগি নিলা ॥ ৪৭০
বীৰগণে দেখিলেক আসিল নৃপতি।
নমস্কাৰ কৰিয়া ৰহিলা চতুৰ্ভিতি ॥
শকুনিক দেখি পুছিলেক নৰেশ্বৰ।
কাক হেন অৱস্থা কৰিলা বৃকোদৰ ॥ ৪৭১
ইটো কোন জন ভীম কিবা আৰ নাম।
কোথায় আছিল ইটো কৈত আৰ গ্ৰাম ॥
ভীমসেনে বোলে শুনা নৃপশিৰোমণি।
যাৰ লগে পাশা পূৰ্ব্বে খেলিলা আপুনি ॥ ৪৭২
বনবাস দুঃখ পাইলা যাহাৰ কাৰণে।
এহিটো শকুনি মোমা তোৰা ৰঙ্গমনে ॥

বণে জিনি কবিআছো এনুয়া অৱস্থা।
তোমাব আগত দদা কিলো সব কথা ॥ ৪৭৩
হেন শুনি যুধিষ্ঠিবে বুলিলা ভীমক।
কিয় হেন অৱস্থা কবিলা মাতুলক ॥
আমাব হৱয় নমা জানে সর্ব্বজনে ॥
ইহাক কিসক দুঃখ দিলা অকাবণে ॥ ৪৭৪
মোহোব বচনে ভীম বান্ধ মেলিয়োক।
চলোক সেনাব মাজে বিদায় দিয়োক ॥
বিদায় দিলেক নৃপতিব বাক্য শুনি।
চাগবিয়া (১) পশুহেন চলিল শকুনি ॥ ৪৭৫
কতো পবে কতো উঠে কাম্পে দুই পাৱ।
ভীমব ভয়ত আব স্থিব নহে গাৱ ॥
যথাত আছন্ত দুর্য্যোধন মহামানি।
তেকে লাগি বিবে থিবে গৈলেক শকুনি ॥ ৪৭৬
কর্ণ, দুর্য্যোধনে দেখিলেক শকুনিক।
মনে বোলে কি মোব জীৱন ধিক ধিক ॥
কর্ণে বোলে শকুনি তুমি আমাব মাতুল।
আমা বর্ত্তমানে ভীমে মহাদুঃখ দিল ॥ ৪৭৭
মন্যু পবিহবা শোক নকবা মনত।
সকলো সুজিবো মই মোব সমৰত ॥
তোমাক নিদিলে দুঃখ দিলেক আমাক।
দেখা যুদ্ধে লাগ পাইলে বেনে কবো তাক ॥ ৪৭৮

হেন শুনি শৈল ৰাজা হাসে মনে মনে ।
সবাকাৰ আগে ধৰি নিলে ভীমসেনে ॥
চুলে ধৰি নিলে সবে আছিলেক চাই ।
মিছা দৰ্প কৰি বোলে আমাক শুনাই ॥ ৪৭৯
শৈলে বোলে শকুনি এৰিও অসন্তোষ ।
আজি জানো কৰ্ণৰ নাহিকে কিছু দোষ ॥
যেখনে তোমাক ভীমে চুলে ধৰি নিলে ।
তেতিক্ষণে কৰ্ণ জানা শিবিৰে আছিলে ॥ ৪৮০
হৰি হৰি ভীমে তোক দিলে মহাদুঃখ ।
দান্ত নাই কুঞ্চিত দেখন্তে তযু মুখ ॥
দাৰি চুলি নাই আসিবেক কত কাল ।
দান্ত হীন মুখ যে উখহা দুই গাল ॥ ৪৮১
শৈলৰ বচন যেন বজ্ৰৰ প্ৰহাৰ ।
ভীমত কৰিয়া দুখ লভিলা গান্ধাৰ ॥
আনো নানা কৌৰৱৰ সেনাবীৰ যত ।
শকুনিক বেৰিলেক সেহি সময়ত ॥ ৪৮২
সবে বোলে ভাল কৰিলেক বৃকোদৰ ।
ইহাৰ নিমিত্তে মহা মিলিল সমৰ ॥
আমাৰ মাৰিলে ভাই, ভতিজা, তনয় ।
খুড়া, জেঠা মাৰি সবে নেই যমালয় ॥ ৪৮৩
ভাল পাশা খেলিলেক ভীম মহামতি ।
ভীমসে জানয় পাশা নাজানে নৃপতি ॥

এহিবুলি বাৰি দিয়া চামৰক তুলি।
পাছে শকুনিৰ দেখে উপস্থ সমুলি॥ ৪৮৪
কেহো বিষ্ণু স্মৰে কেহো চায়য় সূৰ্য্যক।
কতো সাধু সাধু বুলি প্ৰশংসে ভীমক॥
তাত পাছে দূৰ্য্যোধন ৰাজা মহামানি।
সেবক সবক চাই বুলিলেক বানি॥ ৪৮৫
মোহোৰ আগৰ হন্তে নিয়ো মাতুলক।
দুৰ্গতি গুচায়া বস্ত্ৰ দিয়ো পিন্ধিবাক॥
নৃপতিৰ বচনক শিৰোগত কৰি।
শকুনিক লৈয়া গৈলা দুয়ো হাতেধৰি॥ ৪৮৬
শৰীৰৰ সমস্তে কাটিলা চামৰক।
বামহাতে গান্ধাৰে ধাকিলা উপস্থক॥
গুচাইলেক গাৱৰ সকল অমঙ্গল।
স্নান কৰিবাক লাগি আনি দিলা জল॥ ৪৮৭
কতো বোলে শীঘ্ৰ কৰি বস্ত্ৰ আন জাই।
কতো বোলে বহ খানিতেক থাকো চাই॥
শকুনিৰ অবস্থা হৈলেক যত যত।
একমুখে আমি তাক বৰ্ণাইবোহো কত॥ ৪৮৮
অনন্তৰে বস্ত্ৰ পিন্ধিলেক শৰীৰত।
মহালজ্জা পায়া বৈলা সবাৰো পাছত॥
শকুনিৰ কথা আৰে এহি মানে থওঁ।
পাছে যেন যুদ্ধ ভৈল তাৰ কথা কওঁ॥ ৪৮৯

শকুনিৰ বিপত্তি দেখিয়া দুঃশাসনে।
ভীমক খেদিয়া গৈলা অতি কোপমনে॥
দিব্য ৰথে চৰি ৰাজা তোমাৰ নন্দন।
ধনুখান টঙ্কাৰ কৰিলা ঘনে ঘন॥ ৪৯০
নিঃশঙ্ক শৰীৰ কাকো নকৰয় ভয়।
পাছত চলিলা হয়, হস্তী, সেনাচয়॥
ভীমৰ সম্মুখে নিয়া ৰথক ৰাখিলা।
মাতঙ্গক দেখি যেন মাতঙ্গ ৰহিলা॥ ৪৯১
দুঃশাসন বীৰক দেখিয়া বৃকোদৰ।
মনে বোলে সুপ্ৰসন্ন ভৈলা সৃষ্টিকৰ॥
শক্ৰক দেখিয়া আগে বোলে বিশোকক।
শীঘ্ৰে ৰথ ডাক তাক নিয়ো যমলোক॥ ৪৯২
ভীমৰ বচন শুনি সাৰথি সুজান।
পূৰ্ব্ব মুখ কৰিয়া ৰাখিলা ৰথখান॥
ৰাখিলেক ৰথক কুৰুৰ আগকৰি।
হস্তী ধৰিবাৰ মনে ৰহিল কেশৰী॥ ৪৯৩
সেহিমতে ৰহিলেক বীৰ বৃকোদৰ।
দেখিয়া পৰম ত্ৰাস ভৈল কৌৰৱৰ॥
কেহো বোলে ভীমে সমস্তকে বিনাশিব।
কোহো বোলে দুঃশাসন ফিৰিয়া নাসিব॥ ৪৯৪
যেহি যেহি বীৰে অৰ্জ্জুনক খেদি যাই।
তাক তাক ভীমে আগ ভেণ্টে চেগচাই॥

যুদ্ধত ফুবয় যেন মত্ত সিংহ গোট।
কাব বাপে সহিবে ভীমৰ গদা ছোট ॥ ৪৯৫
এহিমতে গলাবার কৰে সৰ্ব্বজনে।
তাত পাছে ভীমক মাতিলা দুঃশাসনে ॥
শুন হেৰ ভীমসেন অধৰ্ম্ম আচাব।
যত দুঃখ দিলি তই মমাক আমাব ॥ ৪৯৬
তাব প্ৰাতকাব কৰো মোব মনবত।
তোক বলৱন্ত বুলি নকৰো মনত ॥
হেন ভীম শতেকতে মোব ত্ৰাস নাই।
কেন কৰো তোক খনিতেক থাক চাই ॥ ৪৯৭
আছিলি আমাব দাস জানে সৰ্ব্বজনে।
বস্ত্ৰ অলঙ্কাব কাঢ়ি পঠাইলোহো বনে ॥
দ্ৰৌপদীক দাসী কৰি আনিলো গৃহক।
কাঁও বাঁও কৰি তাই গৈলেক বনক ॥ ৪৯৮
তিৰী গোটা লগে লৈয়া কৌৰবক ডৰে।
চণ্ডবেশে ফুৰিলিহি ঘৰ ঘৰ তাব ঘৰে ॥
পেতৰ ভোকত যাব তাব ভাত খাস।
জাতী কুল এৰি তই ভৈলি সৰ্ব্বনাশ ॥ ৪৯৯
একে দ্ৰৌপদীৰ পাসে যাহ পাঞ্চ ভাই।
কৃষ্ণাক কৰিলি যেন পালশৰা গাই ॥
তোমাসাব দোষে লোকে নিন্দয় আমাক।
নিলাজ পাণ্ডুৱে নমানয় লাজ তাক ॥ ৫০০

ভীমক শুনায়া নিন্দা কৰে দুঃশাসন।
শুনি বৃকোদৰ ভৈলা কোপে কম্পমান॥
ভীমে বোলে তোৰ বাক্যে নাই মোৰ খঙ্গ।
তোহোৰ বচনে মোৰ মিলে বৰ ৰঙ্গ॥ ৫০১
হাতে খাণ্ডা ধৰি দণ্ডীবাক পাৰো যাক।
কোন জনে ধৰি আছে তাহাৰ নিন্দাক॥
নৃপতিক গালি পাৰে প্ৰাণৰ ভয়ত।
তাক কি ধৰয় জানা সজ্জনে মনত॥ ৫০২
মৰণ সময়ে যেন মতি হৰে চন্ন।
তোহোৰ জানিলো দুষ্ট ভৈল সেহি চিহ্ন॥
তোক নিন্দা কৰি মই কোন যশ পাইবো।
তোৰ লগে মই যমপুৰক নজাইবো॥ ৫০৩
কাটিবাৰ কালে মেষে আটাস পাৰয়।
তাক কি এবয় লোকে ধৰি নাকাটয়॥
আক কিছু বোল তোৰ মনে যত আছে।
এহি কথা সব মই সুমৰাইবো পাছে॥ ৫০৪
এহি বুলি ভীমে ধৰিলেক ধনু খান।
আৰক্ত নয়ন ভীম কোপে কম্পমান॥
জ্বলিল অগনি যেন দক্ষৰ যজ্ঞত।
সেহিমতে কোপভৈলা ভীমৰ মনত॥ ৫০৫
তুন হন্তে তিনিশৰ বৃকোদৰে আনি।
হানিলা হৃদয়ে তাৰ ধনু খান টানি॥

হৃদয়ত তিনিশৰ পশিল সমুলি ।
ৰথত ফুৰয় পাক হইয়া ব্যাকুলি ॥ ৫০৬
কতোক্ষণে সুস্থ হুয়া তোমাৰ তনয় ।
ছয় শৰে ভেদিলেক ভীমৰ হৃদয় ॥
হৃদয়ত পাৰি পিঠিভাগে বাজৈলা ।
গৰ্ত্ত পাই সৰ্প যেন পাতালে পশিলা ॥ ৫০৭
পাছে সাতশৰ ভীমে প্ৰহাৰ কৰিলা ।
দুঃশাসন বীৰে তাক পথতে ছেদিলা ॥
শৰহত দেখি কোপিলন্ত বৃকোদৰ ।
ধনুত যুৰিলা আনি ভল্ল এক শৰ ॥ ৫০৮
সুবৰ্ণৰ পুংশ যেন পত্ৰে আছে চাই ।
দেখ শৰ যাই মোৰ চিহ্নহ উপায় ॥
পৰিলা হৃদয়ে শৰ ভৈলা অচেতন ।
ইশা দণ্ড ধৰিয়া ৰহিলা দুঃশাসন ॥ ৫০৯
পাছে ভীমসেন পশি কৌৰৱী দলত ।
বহুসেনা নিপাতিলা গদাৰ কোবত ॥
কেহো মৰিলেক কেহো গৈলেক পলাই ।
ৰথে ৰহি ভীম বীৰে আছে ৰঙ্গ চাই ॥ ৫১০
অনন্তৰে চেতন লভিলা দুঃশাসন ।
দেখন্তে ভীমৰ ভয়ে পলাই সেনাগণ ॥
থাক থাক বুলি ধনু তুলিলেলা বাদি ।
মুঠিতে সে ধনু ভীমে পেলাইলেক ছেদি ৫১১

আন ধনু ধৰিলেক বীৰ দুঃশাসন।
গুণ গাছ লগাই টানিলেক ঘনে ঘন॥
আথাকে হানয় শৰ ভীমৰ গাত্ৰত।
যেন মহা মেঘে বৃষ্টিকৰে পৰ্ব্বতত॥ ৫১২
দুইকো দুই প্ৰহাৰ কৰয় ছিদ্ৰ চাই।
দুই বীৰে কতো কোপ মনে আছে চাই॥
তাত পাছে দুঃশাসনে যুৰি এক শৰ।
কাটিলা কুণ্ডল এক ভীমৰ কৰ্ণৰ॥ ৫১৩
ভীমে এক শৰহানি কিৰিটী কাটিলা।
শৰীৰত শিলি মুখ শৰ প্ৰহাৰিলা॥
কৱচ কাটিলা প্ৰহাৰিয়া কুৰিবাণ।
পুনৰ্ব্বাৰ কাটিলা কুৰুৰ শৰাসন॥ ৫১৪
চাৰিগোটা ঘোৰাক টাৰিলা চাৰিবাণে।
সাৰথিক মূৰ্চ্ছিত কৰিলা তিনিবাণে॥
ধ্বজক লাগিয়া প্ৰহাৰিলা দুইবাণ।
হেন দেখি কোপে জ্বলিলেক দুঃশাসন। ৫১৫
ধনুখান বাম হাতে ধৰি তাৰক্ষণ।
টঙ্কাৰিয়া গুণ গাছ কৰিলা মাৰ্জ্জন॥
ভীমক লাগিয়া প্ৰহাৰিৰে কৈলাবাণ।
আথাকে হানন্ত বাণ বীৰ দুঃশাসন॥ ৫১৬
কাটিলা কৱচ খান ভীমৰ গাত্ৰৰ।
তিনি বাণে হৃদয় ভেদিলা বিশোকৰ।

দুইশৰ ধ্বজক ঘোৰাক চাৰি বাণ।
ভীমক লাগিয়া চাৰি কৰিলা সন্ধান॥ ৫১৭
পুনৰপি দুইৰ যুদ্ধ ভৈলা ভয়ঙ্কৰ।
দুইৰো শৰ ঘাৱে বহে তেজ শৰীৰৰ॥
পৰ্ব্বতৰ পৰা যেন বহে গৈৰিধাৰ।
বসন্ত কালত যেন ফুলিল মন্দাৰ॥ ৫১৮
সেহিমতে প্ৰকাশয় দুয়ো মহাবীৰ।
কৱচ নাহিকে গাত উদঙ্গ শৰীৰ॥
দুয়ো বীৰে শৰ প্ৰহাৰয় ৰৰ খৰে।
মহাকোপে যুজে যেন যুগল মাতঙ্গে॥ ৫১৯
ৰাজাৰ সোদৰ প্ৰায় শৰত অধিক।
কিন্তু বীৰ বৃকোদৰ বলত অধিক॥
হানিবে লাগিলা শৰ ভীমৰ গাৱত।
যেন বাৰ্ষকালে মেঘে বৰ্ষে পৰ্ব্বতত॥ ৫২০
লঘুহস্ত দৃঢ় মুঠি দেখি অতিশয়।
যাহাক প্ৰশংসা কৰে কৃষ্ণ, ধনঞ্জয়॥
আনো কুৰু, পাণ্ডৱৰ বীৰগণ যত।
প্ৰশংসিয়া আছে দ্ৰোণে শিক্ষা সময়ত॥ ৪২১
দুঃশাসন বীৰে পাছে অতিশয় কোপে।
সাত সাত শৰ প্ৰহাৰয় একে জোপে॥
আৰ বাণে ভীমক টাৰিবতে নাহি সন্ধি।
শল্লকী (১) পশুৰ সম হৈঅছে নিঃসন্ধি॥ ৫২২

১। কেটুলা পহু।

বিশোকক মূৰ্চ্ছা কৰিলেক দশ শৰে
পৰিলা লেকাম এৰি ৰথৰ ওপৰে ॥
যদি ভীমে ধনুখান চাৰে ধৰিবাক।
তাকে লাগি দুঃশাসনে কৰে শৰ জাক ॥ ৫২৩
ভীমে বোলে শৰশ্ৰমে নহো সমতাৰ।
গদাধৰি আক মই কৰো চাৰখাৰ ॥
যদি গদা ধৰি যাওঁ দেখিবেক লোকে।
নিন্দাকৰি সমস্তে হাসিবে আজি মোকে ॥ ৫২৪
কোন বস্তু দুঃশাসন তাক লাগি গদা।
এহিবুলি সৰ্ব্বলোকে নিন্দিবে সৰ্ব্বদা ॥
তথাপি কৰিবো তাক নিন্দা পৰিহৰি।
বধিবোহো দুঃশাসন গদাঘাত কৰি ॥ ৫২৫
এহিবুলি গদালৈয়া নামিলা ৰথৰ।
তল মুণ্ডকৰি ভীমে দিলেক লৰৰ ॥
ভীমে খেদি আসে চাহি আছে দুঃশাসনে।
কিঞ্চিতেকো ভয় তাৰ নভৈলেক মনে ॥ ৫২৬
অসংখ্যাত ভীমক কৰন্ত শৰ জাক।
মহাবেগে চলে ভীমে নগণিয়া তাক ॥
মহাবৃষ্টি, বাত যেন বৃষভে, সহিয়া।
গোষ্ঠক লাগিয়া যেন যাই লৰৰিয়া ॥ ৫২৭
সেহিমতে শৰচয় সহি বৃকোদৰ।
অনন্তৰে পাইলা যাই ৰথৰ ওচৰ ॥

বামহাতে কোৰেক বসাইলা বিপৰীত ।
চাৰি ঘোৰা সমে ৰথ ভৈলা চূৰ্ণাকৃত ॥ ৫২৮
ডেওদিয়া ৰথৰ নামিলা দুঃশাসন ।
খড়গ চৰ্ম্ম ধৰিলেক যুজিবাক মন ॥
দক্ষিণৰ পৰা বীৰ বাম ভিতে জাই ।
ধৰিবাক লাগি ভীমে ফুৰে চেগ চাই ॥ ৫২৯
এহিমতে ফুৰে যেবে ৰাজাৰ সোদৰ ।
জাম্পদিয়া কেশত ধৰিলা বৃকোদৰ ॥
পলৰিয়া স্ত্ৰীক নিজ স্বামী যেন পাই ।
ধৰি মাৰি নিজ ঘৰে লৈযাই ঘসাই ॥ ৫৩০
সিংহে যেন হস্তী ধৰি নেই পৰ্ব্বতক ।
ব্যাঘ্ৰে যেন গৰু ধৰি লৈযাই বনক ॥
সেহিমতে ভীমসেনে বলে ধৰি তাক ।
চুলে ধৰি আনিলেক আপোন সেনাক ॥ ৫৩১
অনন্তৰে দুৰ্য্যোধন, কৰ্ণ, কৃতবৰ্ম্মা ।
দ্ৰোণৰ তনয় মহাবলি অশ্বত্থামা ॥
চাৰি গোটা বীৰে পাণ্ডৱক ধাব দিলা ।
দেখি কৃষ্ণ, ধনঞ্জয়ে পথ নিবাৰিলা ॥ ৫৩২
হস্তী যুথ ভৈলা যেন দেখিয়া সিংহক ।
ৰহিলা চাৰিয়ো বীৰ দেখি অৰ্জ্জুনক ॥
যথাত আছন্ত বীৰগণ পাণ্ডৱৰ ।
তৈকে লাগি ধৰি নিলা বীৰ বৃকোদৰ ॥ ৫৩৩

ভূমিত পেলায়া তাৰ উৰুত বসিলা।
বামহাত তুলি ভীমে বচন বুলিলা॥
শুনিয়োক কুৰু, পাণ্ডৱৰ বীৰ যত।
বাম বাহু তুলি মই কহো সৰুপত॥ ৫৩৪
যাহাৰ শকতি আছে ভীমক জিনিয়া।
দুঃশাসন পাপীষ্টক নিয়ো উদ্ধাৰিয়া॥
মই দুঃশাসনৰ কৰিবো ৰক্তপান।
কাহাৰ শকতি আছে কৰ পৰিত্ৰাণ॥ ৫৩৫
কোপমনে ভীমসেন কহে উচ্চৈঃস্বৰে।
হইল ৰাক্ষস মূৰ্ত্তি যুদ্ধৰ ভিতৰে॥
খড়গ লৈয়া বুকুতাৰ বিদাৰিবে লৈলা।
উদৰ পুৰিয়া ভীমে তেজ পান কৈলা॥ ৫৩৬
বৃকোদৰ তেজপান কৰিয়া কহিল।
আজি মোৰ শৰীৰত অমৃত পুৰিল॥
ৰক্তপিয়া ভীমসেনে সংগ্ৰাম মাজেতে।
ৰাক্ষস বুলিয়া লোক পলাই ভয়তে॥ ৫৩৭
ভীমৰ অদ্ভুত কৰ্ম্ম দেখি দেৱগণে।
সাধু সাধু বুলি প্ৰশংসিলা ৰঙ্গমনে॥
গুৰু গোপালৰ পাদ পদ্ম ধৰি মনে।
বোলা ৰাম ৰাম ভণে বিদ্যা পঞ্চাননে॥ ৫৩৮

পদ।

অর্জ্জুনৰ হাতত কৰ্ণপুত্ৰ বৃষসেন বধ।

সঞ্জয় বদতি ৰাজা শুনা একমনে।
মনুহয়ে দুৰ্য্যোধনে ভাতৃৰ মৰণে॥
হাতে ধনু লৈয়া সমৰক লাগি গৈলা।
পশু ধৰিবাক যেন সিংহগোট ধাইলা॥ ৫৩৯
ৰক্তপান কৰি পাছে বীৰ বৃকোদৰ।
দুঃশাসন তেজেৰে লিপিলা কলেৱৰ॥
গদা লৈয়া ভীমসেন ৰঙ্গমনে যায়।
ভীম আসিবাৰ দেখি কৰ্ণ বীৰ ধায়॥ ৫৪০
হইল দুৰ্ঘোৰ যুদ্ধ কুৰু পাণ্ডৱৰ।
উভয় দলৰ সেনা মৰিল বিস্তৰ॥
কৰ্ণ পুত্ৰ নকুলে হইল মহামাৰ।
নকুল ৰথক কাটি পেলাইলা সত্বৰ॥ ৫৪১
তাক দেখি বৃকোদৰ আগবাঢ়ি গৈল।
বৃষসেন সনে ভীম বহু যুদ্ধ কৈল॥
অস্ত্ৰাকে নকৰে ভয় কৰ্ণৰ নন্দন।
আনন্দিত মনে কৰে অস্ত্ৰ বৰিষণ॥ ৫৪২
বৃষসেন মহাবীৰ কৰ্ণৰ নন্দন।
মহাকোপে অৰ্জ্জুনক মাৰে সপ্তবাণ॥

শ্ৰীকৃষ্ণৰ প্ৰতি মাৰে একাদশ শৰ।
দশ শৰে ভীমক যে কৰিলে কাফৰ॥ ৫৪৩
হেন দেখি অৰ্জ্জুনৰ কোপে কাপে তনু।
মহাখঙ্গে তুলি লৈলা বৃহতৰ ধনু॥
গুণত যুড়িলা আনি খুৰপতি বাণ।
বৃষসেন হাতৰ কাটিলা শৰাসন॥ ৫৪৪
পুনু বীৰে এক শৰ যুড়িলা গুণত।
বৃষসেন মাথা কাটি পেলাইলে ভূমিত॥
হাহা পুত্ৰ বুলি কান্দে কৰ্ণ মহাবীৰ।
পুত্ৰ শোকে ৰাধেয়ৰ শৰীৰ অস্থিৰ॥ ৫৪৫
কৈক গৈলা পুত্ৰ মোক এত শোক দিয়া।
তোমাৰ বিহনে মোৰ ফাটি যায় হিয়া॥
শৈলে বোলে কৰ্ণ তুমি শোক পৰিহৰা।
শত্ৰুক লাগিয়া বীৰ ধনুখান ধৰা॥ ৫৪৬
বীৰৰ এমত কাৰ্য্য নহয় উচিত।
অৰ্জ্জুনে মাৰিছে সেনা দেখা বিপৰীত॥
শোক পৰিহৰি বীৰে মন স্থিৰ কৈল।
অৰ্জ্জুনক লাগি কৰ্ণ মহাখঙ্গে গৈল॥ ৫৪৭
কৰ্ণে বোলে শুনিয়োক শৈল্য নৰেশ্বৰ।
অৰ্জ্জুনক লাগি ৰথ ডাকিয়ো সত্বৰ॥
ৰথখান যায় যেন বিজুলি সঞ্চাৰ।
উৰিগৈল জীৱ দেখি পাণ্ডৱ সেনাৰ॥ ৫৪৮

মাধব্র বদতি শুনিয়োক প্রাণ সখি।
পুত্রশোকে আসে কর্ণ খানিকো নাপেক্ষি॥
দেবাসুর জয় কিটো কর্ণ মহাবীর।
সাবধানে যুদ্ধ কর্বা নহয়া অস্থির॥ ৫৪৯
যুদ্ধ করি আজি তুমি বধিয়ো কর্ণক।
তোমার সমান বীর নাহি তিনি লোক॥
তবল, নঙ্গল তুরী, ভেরি, বীর ডাক।
শঙ্খ শিঙ্গা মৃদঙ্গ নান্দিবা ঢোল ঢাক, ॥ ৫৫০
ইত্যাদি বাজনা বাজে কর্ণক বেড়িয়া।
জয় জয় শব্দ করে কৌরবে মাতিয়া॥
অর্জ্জুনক বেড়িয়া বাজই নানা বাদ্য।
পাণ্ডব দলত করে জয় জয় শব্দ॥ ৫৫১
হারেরা বদতি শুনা নরেন্দ ঈশ্বর।
আমি যদি পড়ি রণে কি করিবা বীর॥
হাসিয়া বোলন্ত শৈল্যো শুনা ধনুর্দ্ধর।
নিশ্চয় করিবো রণ আমি একেশ্বর॥ ৫৫২
যদি তুমি পরা রণে শুনা বীরবর।
নমারিয়া পাণ্ডবক নযাইবাহো ঘর॥
গোবিন্দক বোলন্ত যে বীর ধনঞ্জয়।
কর্ণে যদি আমারে করয় পরাজয়॥ ৫৫৩
কি করিবা প্রভু তুমি কথা নিষ্ঠ করি।
মোহোর বিহনে যাইব কোনে ধনুর্দ্ধর॥

কোন মতে হৈব মোৰ শক্রুৰ নিধন।
কি কাম কৰিবা তেবে তুমি নাৰায়ণ॥ ৫৫৪
হাসিয়া বোলন্ত পাছে জগতঈশ্বৰ।
নকৰিবা ভয় তুমি শুনা ধনুৰ্দ্ধৰ॥
পূৰ্বৰ সূৰ্য্য যদি হয় পশ্চিমে উদয়।
জিনিতে নোয়াৰে কেয়ে কহিলো নিশ্চয়॥ ৫৫৫
অহঙ্কাৰ কৰি বোলে পাৰ্থ ধনুৰ্দ্ধৰ।
নিশ্চয় কৰিবোঁ মই কৰ্ণক সংহাৰ॥
কৰ্ণৰ সন্মুখে গৈলা অৰ্জ্জুন সুধীৰ।
উদয় হৈলেক যেন দুই দিবাকৰ॥ ৫৫৬
কেহ বোলে মাৰ মাৰ কেহ বোলে ধৰ।
দুইজনে মহা যুদ্ধ কৰে ঘোৰতৰ॥
অৰ্জ্জুন যুড়িলা আনি দশ গোটা বাণ।
কৰ্ণৰ হৃদয়ে বীৰ কৰিলা সন্ধান॥ ৫৫৭
কৰ্ণেও মাৰিলা তাঙ্ক পঞ্চদশ শৰ।
দুয়ো মহা ধনুৰ্দ্ধৰ অক্ষয় শৰীৰ॥
শ্ৰাৱণ মাহত যেন মেঘে বৰষিল।
সেইমতে দুই বীৰে শৰক হানিল॥ ৫৫৮
দোহাৰ শৰীৰে ৰক্ত গেৰুধাৰা বহে।
এহেন সময়ে কৃষ্ণ অৰ্জ্জুনক কহে॥
কিবা চোৱা সখি তুমি আতি বিপৰীত।
কৰ্ণবীৰ বৈৰী তুমি বধিয়োঁ তুৰিত॥ ৫৫৯

তাক শুনি কোপে কাম্পে পাৰ্থ ধনুৰ্দ্ধৰ ।
সহস্ৰ এৰিল বাণ কৰ্ণৰ ওপৰ ॥
সব বাণ কাটিলেক ৰাধেয়ৰ সুত ।
পুনু পাৰ্থ শৰ মাৰে কৰি মন্ত্ৰ পুত ॥ ৫৬০
সহিবে নোৱাৰি কুৰু ভঙ্গ দিলা ৰণে ।
কৰ্ণবীৰ একেশ্বৰ ৰহে কোপ মনে ॥
বাণে নিবাৰিয়া বাণ কৰ্ণ মহাবল ।
লগাইলেক পাণ্ডৱৰ দলত গণ্ডগোল ॥ ৫৬১
বাৰিষাৰ মেঘে যেন জল বৰিষয় ।
তেনমতে শৰমাৰে ৰাধাৰ তনয় ॥
আসিলেক পাতাল হইতে এক সৰ্প ।
কহিবে লাগিলা কৰ্ণে কৰি মহাদৰ্প ॥ ৫৬২
মাতৃমোৰ বধকৈল পাৰ্থ দুৰাচাৰ ।
মাতৃ ঋণ শোধো আজি পেষো যমঘৰ ॥
কৰ্ণক বিনয় কৰি বোলে বাৰবাৰ ।
আজ্ঞা কৰা বীৰ কৰো অৰ্জুন সংহাৰ ॥ ৫৬৩
মহাভাৰতৰ পদ পৰম অমৃত ।
শ্ৰৱণ মাত্ৰকে পাপ হৰয় তুৰিত ॥
শুনা সভাসদ কৰ্ণ পৰ্ব্ব কথা সাৰ ।
শুদ্ধচিত্ত হৌক ৰাম বোলা বাৰেবাৰ ॥ ৫৬৪

কৰ্ণ বধ।

পদ। সঞ্জয়ত সোধে ধৃতৰাষ্ট্ৰ নৰেশ্বৰ।
আত অনন্তৰে কেন কৈলে কৰ্ণবীৰ ॥
সঞ্জয় বদতি কথা শুনা কুৰুপতি।
যিমতে কৰিল যুদ্ধ কৰ্ণ সেনাপতি ॥ ৫৬৫
সৰ্প বোলে শুনিয়োক কৰ্ণ ধনুৰ্দ্ধৰ।
যিমতে কৰিল পাৰ্থ মাতৃক সংহাৰ ॥
গৈয়াছিল পাৰ্থ যেবে খাণ্ডব দহিতে।
পুৰি আছে মাতৃ মোৰ পাবক (১) সহিতে ॥ ৫৬৬
এতবলি কৰে গতি লাগি আকাশক।
মনে ভাবে আজি মই মাৰোঁ অৰ্জ্জুনক ॥
এনুয়া সময়ে কৰ্ণ পুৰিলা সন্ধান।
অৰ্জ্জুনক বধিতে এৰিলা দিব্য বাণ ॥ ৫৬৭
মহা ধনুৰ্দ্ধৰ কৰ্ণ সকলে বাখানে।
হানিলেক পঞ্চবাণ আতি কোপমনে ॥
আকাশে চলিল শৰ অগ্নিসম জ্বলে।
তাক দেখি কৃষ্ণে ৰথ ভূমিত ব(২)লে ॥ ৫৬৮
সব্যসাচী নিবাৰিতে নপাৰিল শৰ।
মাথাৰ কিৰীটি কাটিলেক ফাল্গুনীৰ ॥
কিৰীটিৰ শোভা গৈয়া উঠিল গগণে।
সে কিৰীটি দিয়াছিল সহস্ৰ লোচনে ॥ ৫৬৯

১। জুই, অগ্নি। ২। খুড়িলে।

পুনৰ্ব্বাৰ গৈয়া সৰ্প কৰ্ণক কহিল।
নাপাইনু সন্ধান যোগ বিফল হইল॥
পুনাই বীৰ এৰা তুমি অগ্নিসম শৰ।
এইবাৰ কৰোঁ মই পাৰ্থক সংহাৰ॥ ৫৭০
যোগবলে সৰ্প গোটে বাণ ৰূপ হৈল।
জানিয়া কৰ্ণৰ দৰ্প অৰ্জ্জুনে ধাইল॥
সংহাৰিতে আসে নাগ মাধৱে জানিল।
ডাক দিয়া অৰ্জ্জুনক শ্ৰীকৃষ্ণ কহিল॥ ৫৭১
সৰ্প গোটে আসে যেন দেখি লাগে ভয়।
শীঘ্ৰ তাক বীভৎসু কৰিও পৰাজয়॥
যুড়িলা ধনুত বীৰে আনি পঞ্চবাণ।
সৰ্পৰ শিৰক কাটি কৰই খান খান॥ ৫৭২
নাগ পৰাজয় দেখি জগত ঈশ্বৰ।
ৰথখান উদ্ধাৰিলা কৰে অৰ্জ্জুনৰ॥
পুনৰ্ব্বাৰ ৰাধাসুতে হানিলেক বাণ।
পথতে কাটিল পাৰ্থ কৰি খান খান॥ ৫৭৩
নিজ বাণ প্ৰহাৰ কৰিল সব্যসাচী।
কৰ্ণৰ শৰীৰে শৰ মাৰে বাচি বাচি॥
গেৰু ধাৰা বহে যেন কৰ্ণৰ শৰীৰ।
শৰে বিন্ধি সৰ্ব্বগাৱে বহিছে ৰুধিৰ॥ ৫৭৪
মহাকোপে কৰ্ণৰ শৰীৰ কম্পমান।
বাচি বাচি লৈলা বীৰে ভল্ল দশবাণ॥

মাধৱ বদতি সখি হোৱা সাবধান।
কর্ণৰ তোমাৰ যুদ্ধ মিলিল প্ৰধান ॥ ৫৭৫
আক শুনি ধনঞ্জয় কৰিলা টঙ্কাৰ।
শবদে লঙ্ঘিল গৈয়া স্বৰ্গৰ দুৱাৰ ॥
বজ্রসম অৰ্দ্ধচন্দ্ৰ দিলা পঞ্চ বাণ।
কর্ণৰ ধনুক কাটি কৰে খান খান ॥ ৫৭৬
আৰ ধনু নিয়া কর্ণ গুণত যুড়িল।
ঝঙ্কাৰিয়া ধনুখান আলাগে ধৰিল ॥
দশ সহস্রেক দিলা সূৰ্য্যৰ কুমাৰে।
বাটতে কাটিলা তাক অৰ্জ্জুনৰ শৰে ॥ ৫৭৭
পঞ্চদশ সহস্রেক দিলা ধনঞ্জয়।
মুৰ্চ্ছিত ভৈলেক কর্ণ দেখে তমোময় ॥
কর্ণক মুৰ্চ্ছিত দেখি কহে নাৰায়ণ।
জয় পৰাজয় জানা যুদ্ধেসে প্ৰধান ॥ ৫৭৮
মুৰ্চ্ছাভঙ্গ হৈয়া কর্ণ হাতে ধনু ধৰি।
অৰ্জ্জুনক দেখায়া বুলিল কোপকৰি ॥
মোক মূৰ্চ্ছা কৰি তই বৰ যশ পাইলি।
মৰিবাৰ কালে যেন বুদ্ধি হকয়াইলি ॥ ৫৭৯
আজি কোনে ৰক্ষাকৰে দেখিবোহো তোক।
তোৰ সখি গোবিন্দেও পাৱ মহাশোক ॥
এহিবুলি কর্ণে মাৰিলন্ত তিনি শৰ।
গোবিন্দৰ বুকে গৈয়া পৰিল সত্বৰ ॥ ৫৮০

ডাকদিয়া বোলে পাৰ্থ শুন ৰাধাসুত ।
কৃষ্ণৰ শৰীৰে শৰ কৰ অযুগুত ॥
ৰথী থাকে সাৰথিক শৰ কৰে যিটো ।
পুৰুষৰ মধ্যে জানা কাপুৰুষ সিটো ॥ ৫৮১
অগ্নিসম জ্বলে পাৰ্থ স্থিৰ নোহে গাত ।
মাৰিলেক জাকে জাকে অস্ত্ৰ শস্ত্ৰচয় ॥
বাণে বাণ নিবাৰয় কৰ্ণ মহাবীৰ ।
অৰ্জুনেৰে প্ৰহাৰিলা পঞ্চবিংশ শৰ ॥ ৫৮২
শৰ চোটে কুন্তীসুত ৰথে ধলি পৰে ।
হেন দেখি দামোদৰ আক্ষোয়াহি ধৰে ॥
কৃষ্ণৰ পৰশ পাই পাশৰিল বিষ ।
বুলিবে লাগিলা পাৰ্থ তেজিয়া নিশ্বাস ॥ ৫৮৩
আশা নকৰিও প্ৰভু জীৱনত মোৰ ।
তুমাই মিলিল বনবাস পাণ্ডৱৰ ॥
দাৰ্ব কেশ নাৰে মোৰ সৰ্ব্বগাত্ৰে বিষ ।
পাসৰিলো ক্ষুধা তৃষ্ণা নজানো বিশেষ ॥ ৫৮৪
অৰ্জুন বিকল দেখি বোলে গদাধৰ ।
আজি বাণ কৰ্ণ, তুমি কৰিও সংহাৰ ॥
আকৰ্ণ সমান কৰি ধনুক টানিল ।
একাদশ শৰ পাৰ্থে কৰ্ণক হানিল ॥ ৫৮৫
ক্ৰোধত আকুল হৈয়া দুয়ো ধনুৰ্দ্ধৰ ।
দুইকো দুয়ো ছিদ্ৰ চাই কৰন্ত প্ৰহাৰ ॥

দুইৰো কলেবৰে ঘৰ্ম্ম বহে অবিশ্ৰাম।
দুইকো দুয়ো হানে শৰ নাহিকে বিশ্ৰাম ॥ ৫৮৬
ষাঠি গোটা ভল্ল মাৰিলন্ত অৰ্জ্জুনক।
চাৰিশৰ মাৰে কৰ্ণ চাৰি ঘোটকক ॥
বানৰক প্ৰহাৰিলা আৰু দুই শৰ।
শৰপায়া বানৰেও কৰন্ত চিৎকাৰ ॥ ৫৮৭
শৰে অন্ধকাৰ কৈল নাহি চলে দৃষ্টি।
শ্ৰাবণ মাসত যেন মেঘে কৰে বৃষ্টি ॥
এইৰূপে দুই বীৰে ঘোৰ যুদ্ধ কৰে।
ভূমিকম্প যান্তে যেন মহীখণ্ড লৰে ॥ ৫৮৮
আকাশ পৃথিবী সবে ভৈল একাকাৰ।
নবহে পবন ভৈল দিনতে আন্ধাৰ ॥
পাছে ধনঞ্জয় প্ৰহাৰিল বায়ুবাণ।
উৰুৱাই দিলা বাণ যোজন প্ৰমান ॥ ৫৮৯
আনোকৃষ্ণ পাণ্ডৱৰ বীৰগণ যত।
ভৈলেক বিস্ময় দেখি ৰণ অদভুত ॥
তাত পাছে কোপ কৰি বীৰ ধনঞ্জয়।
ধনুত যুৰিলা আনি দিব্য শৰচয় ॥ ৫৯০
কৰ্ণৰ ওপৰে কৰে বাণ বৰিষণ।
পাছু হুয়া ৰৈলা কৰ্ণ কতোক্ষণ মান ॥
পুনৰপি কোপে কৰ্ণ আগবাঢ়ি গৈল।
মহাছোটে অৰ্জ্জুনক গৰ্জ্জিবাক লৈল ॥ ৫৯১

আৰক্ত নয়ন কৰ্ণ কোপে কম্পমান।
বাচিয়া লৈলন্ত তেবে, কাল-ধনুখান॥
কতোৰথ ৰাখে শৈল্য ভূমিৰ ওপৰ।
ওপৰক নেই কতো লাগি আকাশৰ॥ ৫৯২
ৰৰই চতুৰ শৈল্য সাৰথি সুজান।
কৰ্ণৰ ৰথক ৰাখে কৰিয়া যতন॥
যেনমতে কৃষ্ণে ৰথ ডাকে অৰ্জ্জুনৰ।
কৰ্ণৰথ তেন মতে ড়াকে মদ্ৰেশ্বৰ॥ ৫৯৩
দুয়ো দুইহান্তক বলে যুজিবাক মনে।
শৰচয় মাৰন্ত কাটন্ত ঘনে ঘনে॥
কৰ্ণ অৰ্জ্জুনৰ দুইহান্তৰ ঘোৰ ৰণ।
আকাশ ঢাকিয়া যুদ্ধ চাহে দেৱগণ॥ ৫৯৪
যুদ্ধএৰি কৌৰবি পাণ্ডৱ বীৰগণে।
কৰ্ণ অৰ্জ্জুনৰ যুদ্ধ চাহন্তে সঘনে॥
মহা মহা অস্ত্ৰ যত কৰ্ণৰ আছিল।
গুৰু শাপে সে সবক সব পাসৰিল॥ ৫৯৫
অগনি বাণক পাৰ্থ প্ৰহাৰ কৰয়।
ভূল হুয়া কৰ্ণ ততে বায়ুবাণ দেয়॥
সমৰত শৰ সব কৰ্ণে পাসৰন্ত।
নিবাৰিতে নপাৰিবা কামে বয় দান্ত॥ ৫৯৬
কৰ্ণৰ যে ৰথ চক্ৰ পৃথিবী গ্ৰাসিল।
ব্ৰহ্ম শাপ আসি বাধাসুতে ধৰশিল॥

ক্রন্দন কৰিয়া কর্ণ বোলে অর্জ্জুনক।
ৰথ চক্র উদ্ধাৰিবো ক্ষমা কৰা মোক ॥ ৫৯৭
জানিলোহো বিধিমোৰে বক্র কৈলধৰা।
অবা (১) পার্থ ধনুর্দ্ধৰ অস্ত্র ক্ষান্ত কৰা ॥
যেইজন থাকে ৰনে মুক্ত কেশহৈয়া।
মাগয়ে শৰণ যদি বিকল হইয়া ॥ ৫৯৮
তুমি ধৰ্ম্মবন্ত বীৰ পণ্ডিত সুজ্ঞান।
সম্মাহ ৰহিতে মাৰে কাপোৰুষ জন ॥
ৰথৰ ওপৰে আছা তুমি বীৰবৰ।
মোৰে ক্ষমাকৰা পার্থ আছোঁ ভূমি পৰ ॥ ৫৯৯
কৃষ্ণক নকৰো মন নাহি কিছুভয়।
জানা বীৰ ধনুর্দ্ধৰ তোমাতে সংশয় ॥
আজি জানো বিধিমোৰে বিপাকে ঠেকিলা।
এহি বুলি কান্দে বীৰ চক্ষুনিৰ বৈলা ॥ ৬০০
কর্ণৰ যতেক কথা হৃদয়ত গনি।
ক্রোধ ভাৰে বুলিবে লাগিল চক্রপানি ॥
এক বস্ত্রা ৰজস্বলা দ্রুপদ নন্দিনী।
সভা মাজে কোন কৰ্ম্ম কৈলা ধৰ্ম্মজানি ॥ ৬০১
শকুনি, সৌবল, দুর্য্যোধন নৰাধমে।
কপট কৰিয়া পাশা জিতিলেক ধৰ্ম্মে ॥

১। হেৰা।

বাজ্য কাঢ়ি লৈল ছলে খেলি কুট পাশ।
কোন শাস্ত্র বিচাৰিয়া দিলা বনবাস ॥ ৬০২
বিষ লাড়ু খুৱাই ভীমে পেলাইলাহা জলে।
ৰক্ষা পায়াছিল বৃকোদৰ ধৰ্ম্ম বলে ॥
জোগৃহ নিৰ্ম্মায়া তোবা পাণ্ডবে ভৰায়া।
অগ্নিদিয়া ছিলা তোবা কোন শাস্ত্রে পায়া ॥ ৬০৩
দুগ্ধপোষা শিশু যেবে গৈয়াছিল ৰণে।
অন্যায় সমৰে বেঢ়ি মাৰ সপ্তজনে ॥
কৈত থৈয়াছিলি তোৰা ধৰ্ম্মৰ বিচাৰ।
কোন শাস্ত্রে পায়া তোবা অভিমন্যু মাৰ ॥ ৬০৪
কৃষ্ণৰ সমস্ত কথা শুনি ধনঞ্জয়।
পুৰ্ব্বৰ যতেক কথা হইল উদয় ॥
আৰক্ত নয়ন পাৰ্থ কোপে কম্পমান।
ধনুত যুড়িলা আনি তীক্ষ্ণ অস্ত্রগণ ॥ ৬০৫
কৰ্ণও লৈলন্ত খঙ্গে নিজ ধনুখান।
অৰ্জ্জুন ওপৰে কৰে বাণ বৰিষণ ॥
দুই হানো দোহাকে মাৰয় শৰ চয়।
দুয়ো বীৰে কতোক্ষন স্তম্ভিয়া থাকয় ॥ ৬০৬
এহেন সময়ে কৰ্ণ ব্ৰহ্মঅস্ত্র ধৰি।
অৰ্জ্জুন ওপৰে হানে মহাকোপ কৰি ॥
বাণ নিবাৰিতে নপাৰিল ধনঞ্জয়।
হৃদয়ে পশিল শৰ দেখে তমোময় ॥ ৬০৭

কৰহৈতে খসিয়া পৰিল ধনুখান।
অচেতন হৈয়া পাৰ্থ ৰৈল কতোক্ষন ॥
এহেন সময়ে কৰ্ণ পায়া অৱসৰ।
ৰথ চক্ৰ উদ্ধাৰিতে গৈল ধনুৰ্দ্ধৰ ॥ ৬০৮
দুইহাতে ধৰি উদ্ধাৰিতে নপাৰিল।
পুনৰপি ৰথ চক্ৰ ভূমিত পশিল ॥
ননত বিষাদ বৰ পায়া অপমান।
মনে ভাবে কৰ্ণ আৰু কৰয় ক্ৰন্দন ॥ ৬০৯
দেৱতাতো দুৰ্জ্জয় বলিষ্ঠ যিটো কৰ্ণ।
হৰি হৰি বিধাতা কৰিলি হেন ঠ.ন ॥
মনে জানো সমৰত নকৰয় ৰক্ষা।
মাধৱেসে বঢ়াৱন্ত অৰ্জ্জুনৰ কক্ষা ॥ ৬১০
কিছু কিছু কৰি পাৰ্থ চেতন লভিল।
বীৰভাৱে বসি পাৰ্থ গাণ্ডীৱ ধৰিল ॥
মাধৱ বদতি শুনা ধনঞ্জয় বীৰ।
মোহোৰ বচনে কাটিয়োক কৰ্ণশিৰ ॥ ৬১১
কৃষ্ণৰ বচন ধৰি পাৰ্থ মহাশয়।
খুৰপাতি বাণ আনি ধনুত যোড়য় ॥
কৰ্ণও ধনুক তুলি লৈলা তাৰক্ষণে।
দুয়ো পানে দুয়ো ক্ৰোধে চাৱে ঘনে ঘনে ॥ ৬১২
দুয়ো বাৰে যুদ্ধকৰে দেখি বিপৰ্য্যয়
গগণ ঢাকিয়া দুয়ো শৰ বৰিষয় ॥

দিবসে আন্ধাৰ ভৈল ঢাকিলেক শৰে।
কুহুৰি (১) ঢাকিল যেন পৌষ যে মাসৰে ॥৬১৩
বাৰিষাৰ কালে যেন মেঘে বৰষিল।
দুইকো দুয়ো প্ৰহাৰিলা যাৰ যেন বল ॥
শেল শূল, জাঠা জাঠি, পৰশু, তোমৰ।
ভূষণ্ডি, মুষল, শিলি, পাশুপত্ৰ শৰ ॥ ৬১৪
ইত্যাদি যতেক অস্ত্ৰ কৰ্ণৰ আছিল।
পাৰ্থ্য মানে কৰ্ণবীৰ শৰ প্ৰহাৰিল ॥
মনত পৰয় মানে শৰ প্ৰহাৰয়।
দিব্য অস্ত্ৰধৰি পাৰ্থ সবে নিবাৰয় ॥ ৬১৫
পূৰ্ব্বৰ প্ৰতিজ্ঞা আসি পৰিল মনত।
মহাশৰ আনি পাৰ্থ যুড়িল ধনুত ॥
সঞ্জয় বদতি ৰাজা শুনা এক মনে।
মহাকোপে ধনঞ্জয় ৰুদ্ৰৰূপে যেনে ॥ ৬১৬
শৰপাট যোৰন্তে কাম্পিল ত্ৰিভুৱন।
পলায় দেৱতাগণ অন্তৰে বহুত ॥
শৰযুৰি কুন্তিসুতে বুলিলন্ত বাক।
শুন অৰে ৰাধাসুত ৰাখ আপোনাক ॥ ৬১৭
এহিবুলি ধনঞ্জয় শৰপ্ৰহাৰিল।
নিবাৰিতে কৰ্ণ বহু যতন কৰিল ॥
নিবাৰিতে নপাৰিল কৰ্ণ মহাবীৰে।
বেগে আসি শৰপৰে তাহান শৰীৰে ॥ ৬১৮

১। [illegible]

কর্ণপরে সন্ধ্যা কালে দেখিতে বিস্ময়।
লীন হৈল দিনকরে কর্ণ তেজচয় ॥
কর্ণের নিধনে ধরা শয়ন করিল।
শূন্য রথ খান লৈয়া মদ্রপতি গেল ॥ ৬১৯
হাহাকার শব্দকরে কৌরবি দলত।
অচেতনে পড়ে দুর্য্যোধন পৃথিবীত ॥
সিংহনাদ করে অতি বীর বৃকোদর।
বিজয় দুন্দুভি বাজে আনন্দ অপার ॥ ৬২০
জয় জয় শব্দকরে পাণ্ডুর দলত।
কান্দে রাজা দুর্য্যোধন মনের দুখত ॥
কোপে আদেশিল সেনাগণে দুর্য্যোধন।
যুদ্ধকরি মার কৃষ্ণার্জ্জুন দুই জন ॥ ৬২১
রাজার আদেশে সেনাগণ যায় [illegible]।
তাহা দেখি শৈল্য রাজা বলিল [illegible]
শল্য বোলে [illegible]
কর্ণ বধে সেনাগণ হৈল ছিন্ন ভিন্ন ॥ ৬২২
আজি কার লাগি রণ কর নরবর।
শান্ত হৈয়া সর্ব্বজন চলিও শিবির ॥
কর্ণর নিধন শুনি রাজা যুধিষ্ঠীর।
অর্জ্জুনক প্রসংশা করয় বারেবার ॥ ৬২৩
ধন্য ধন্য ভাতৃ মোর মধ্যম পাণ্ডব।
তোমাহেন পুত্র পায়া আছে কুন্তী মায় ॥

কর্ণক দেখিতে ধৰ্ম্ম যায় ৰথে চাড়ি।
পুত্ৰমনে পৰি আছে দেখে নেত্ৰ ভৰি ॥ ৬২৪
কৃষ্ণক কৰন্ত স্তুতি ৰাজা যুধিষ্ঠীৰে।
তোমাৰ কৃপাতে প্ৰভু জিনে কৰ্ণবীৰে ॥
নমো নমো নাৰায়ণ দীন দয়াশীল।
তুমিসে কৃপাৰ নিধি আবেসে জানিলো ॥ ৬২৫
কৰ্ণে যেন যুদ্ধে যম আছিল আমাৰ।
তোমাৰ কৃপাতে পাৰ্থ কৰিল সংহাৰ ॥
আজিসে জানিলো প্ৰভু ৰাজ্য পাবো মই।
আজি নৰপতি হলো নাহি কিছু ভয় ॥ ৬২৬
যুদ্ধ এৰি কৌৰবি পাণ্ডবি গৈল ঘৰে।
পাণ্ডৱদলত সবে মহা হৰ্ষ কৰে ॥
শুনা সভাসদ মহাভাৰতৰ কথা।
শুনিলে তৰয় লোক নাহিকে অন্যথা ॥ ৬২৭
ধন জন পুত্ৰ ভাৰ্য্যা সবে অকাৰণ।
কেবলেসে সাৰ হয় ঈশ্বৰ চৰণ ॥
কৰ্ণপৰ্ব্ব কথা যিটো শুনে একমনে।
নাহি অধৰ্ম্মক সঙ্কা ইতিনি ভুবনে ॥ ৬২৮
হৰিসে হৰন্ত ভয় সংসাৰৰ যত।
হৰি বিনে হিত সিদ্ধি নহয় আনত ॥
দান্তে তৃণ ধৰি কৰো সবাকে কাতৰ।
সভাসদ লোকে দোষ নধৰা আমাৰ ॥ ৬২৯

বিশ্বনাথ পদে যেন বিশ্বে পায় ভক্তি ।
মই আতি হীন দ্বিজ নজানো ভকতি ॥
শুনা সমজ্যাৰ লোকে এৰি আন কাম ।
পাতক চাড়োক ডাকি বোলাঁ ৰাম ৰাম ॥ ৬৩০

সমাপ্ত

জাননী।

তলত লিখা অসমীয়া মহাভাৰত কেইখণ্ড মাত্ৰ এই পৰ্য্যন্ত ছপাইছে আৰু বিক্ৰীৰ নিমিত্তে আমাৰ হাতত মজুত আছে যাক লাগে আমালৈ পত্ৰ দিলেই পাব।

১।	বকাসুৰ বধ বনপৰ্ব্ব	...	...	২৲
২।	কুলাচল বধ বনপৰ্ব্ব	...	...	১৷৷০
৩।	শিকুৱা পৰ্ব্ব বনপৰ্ব্ব	...	...	১৲
৪।	পুষ্পহৰণ বনপৰ্ব্ব	...	...	৷৶০
৫।	স্বৰ্গাৰোহণ পৰ্ব্ব	...	...	।০
৬।	অশ্বমেধপৰ্ব্ব সুধন্বাবধ	...	...	।৵
৭।	অশ্বমেধ বভ্ৰুবাহপৰ্ব্ব	...	...	।৵
৮।	গদাপৰ্ব্ব মহাভাৰত	...	...	।৵
৯।	পাশাপৰ্ব্ব মহাভাৰত	...	...	।৵
১০।	উদ্যোগপৰ্ব্ব মহাভাৰত	...	...	।৵
১১।	ভীষ্মপৰ্ব্ব মহাভাৰত	...	...	৷৶০
১২।	কৰ্ণপৰ্ব্ব মহাভাৰত	...	...	৷৷০

শ্ৰীশিৱনাথ ভট্টাচাৰ্য্য

বিহাৰাৰী।